

ЛЕЗГИ

Газет

**Жуван Ватан, ватанэглияр,
дидед ч'ал хуьх!**

1920 – йисалай акъатзава

N 36 (11045) хемис 8 – сентябрь, 2022 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

С.Меликов - Ахцегь районда

Луткунрин хуьре ц'ийи мектеб ачухна

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Чирвилерин юкъуз РД-дин Къил Сергей Меликов Ахцегь райондиз мугьман хъана. Сифте нубатда ада вичин заместителар, РД-дин Гьукуматдин членарни галаз Луткунрин хуьре ц'ийи школа ачухунин мярекатда иштиракна. Къейд ийин, ам РФ-дин “Образование вилик тухун” госпрограмма уьмуьрдиз кечирмишунин сергьятра аваз эцигна. Ц'ийи дарамат 5 корпусдикай ибарат я. Ина спортзал, пищеблок, актовый зал, библиотека, спортдин ачух майдан ава. Гьар са класс вичик интерактивный доска, акустикадин система, куьруь фокусдин проектор, моноблок ва компьютер акатзавай клелунин комплексди тадаракламишнава.

- Гьуьрметлу юлдашар, кье чна лишанлу вакъиада - вичихъ чарасуз тир вири кабинетар, акъалтзавай несилдиз чирвилер ва тербия гунир алай аямдин такъатар, классдилай къецияр к'валах тухун патал чкаярни галай 400 ученикдивай клелиз жедай ц'ийи школа ачухуниз талукъ мярекатда иштиракзава. Зун а кардихъ клелелай инанмиш я хьи, ихтин мектеб кардик акатуни гележегда райондин агъалийрихъ илимда, искусствода ва спортдин рекъе агалкъунар хьуниз къуллугъда, - лагъана С.Меликова.

Региондин Къили гьак'ни 1-сентябрдиз Дагъустанда чпе 1206 ученикдиз чка авай мадни ц'ийи 3 школа ачухзавайди къейдна. Гьукуматдин гьар жуьре прог-

раммайрин сергьятра аваз РД-да исятда 100 школадин, 50-далайни гзаф аялрин бахчайрин эцигунар кьиле физва. Абурукай 74 объект алай йисуз ишлемишиз ваххудаивал я. Идалайни гьейри, ц'и республикадин 191 школада, гьа жергедай яз Ахцегь райондин 3 школадани, 210 дарамат капиталнидаказ ремонт хьувунва.

Сергей Меликова вирибуруз Чирвилерин югъ мубаракна. Ада къейд авурвал, муаллимри аялриз чи тарих ва культура кланарзава, абуруз чпин алакьунарни бажарагъ вилик тухуз куьмекзава, школада къачузвай чирвилер уьмуьрда ишлемишдай вердишвилер гузва.

- Зун а кардихъ клелелай инанмиш я хьи, муаллимрин куьмекдалди чи аялри алай аямдин муракаб месэлайрай кьил акъудда. Школа куьтягна, абур хайи республикадин хушбахт гележег патал чи вилик акъвазнавай месэлаяр галай-галайвал гьалунив эгеч'да. Куьн гьар са карда чи бубайрин ва ч'ехи бубайрин баркаллу къазанмишунриз вафалу хьун чарасуз я. Къуй квехъ виридахъ чандин мягъкем сагъвал ва уьмуьрда еке агалкъунар хьурай, - лагъана С.Меликова.

Ахпа “Ахцегь район” МР-дин къил Осман Абдулкеримов рахана. - Малум тирвал, образованидиз ийизвай инвестицияр чи гележег патал инвестицияр яз гьисабзава. Чирвилер къачун патал аялриз тешкилнавай шарт'арилай абурув ерилу образование агакъун хейлин дережада аслуя. Са т'имил вахт идалай вилик Луткунрин хуьруьн аялри школадин куьгъне дараматда, пуд сменада клелзавай. Кье ла-

гъайт'а, ина ц'ийи школа кардик акатнава. Гьам аялар ва гьамни муаллимар патал ина чарасуз тир вири шарт'ар яратмишнава.

Гуьгъунлай инал чкадин аялрин музыкадин ансамблри чпин алакьунар къалурна. Мярекат шадвилин гьалара яру лент ат'уналди акъалтна.

Сергей Меликов, республикадин Минобрнаукадин регьбер Я.Бучаев, РД-дин Минстройдин Къил Артур Сулейманов, Республика рекъемрин жигъетдай вилик тухунин министр Юрий Гьамзатов пудратчини, школадин директор галаз образованидин идарадин ц'ийиз ачухнавай дараматдиз килигна. И ч'авуз региондин регьберди ц'ийи школа мадни къулайдиз туйкъурунин жигъетдай са жерге теклифар гана. Ада гьак' муаллимрихъ ва техперсоналдихъ галазни суьгьбетарна.

Ислягъвилин тарс

Луткунрин ц'ийи мектебда ислягъвилек тарс ачухуналди, Дагъустандин регьберди к'ват' хъанвайбурун рикел исятда РФ-дин къушунри Донбассда женгинин махсус серенжем кьиле тухузвайди, ана агъзурралди дагъустанвийри чпин намусдин буржи гьакъисагъвилелди тамамарзавайди, чун вири ислягъвал хуьн патал чалишмиш хьун важиблу тирди рикел хкана. “Чи хизанра, чи хайи чилел ислягъвал хуьн патал чна вирибуру алахъунар сад авун чарасуз я. Им чи къенин тарсунин асул метлеб жезва”, - лагъана Сергей Меликова.

▶ 2

Нумрадай клела:

ЖЕМИЯТ

Садвиллин, дуствиллин къуват

Гзаф миллетрикай ибарат, чпин ч'алар, культура, адетар авай халкъар яшамииш жезвай Россиядин къуват садвиле, тупламишвиле ава. И пара къиметлу, метлеблу ерияр абуру Ватан хаталувилик акатайлани, зегьметдани, гьалибвилер, суварар къейддайлани, къалурзава. Чна чи зурба уьлкведин тарихдал, хайи маканрал, къенин йикъал, халкъдин майишатдин гьар сахиле къазанмишзавай агалкъунрал дамазава.

▶ 3

БАТАНПЕРЕСВАЛ

Мукъаятвал, жуьрэтлувал квадарнач

Лезги хва Эминов Муьгъуьдина вич халис виклегъ командир, офицер тирди къалурна, вичин везифа дуьздаказ кьилиз акъудна. Валай поселокдин агъалийрин арада Эминован авторитет хкаж хъана, адаз вирида гьуьрмет ийиз хъана.

▶ 4

ОБРАЗОВАНИЕ

Мектебдиз савкъатар

...Алай вахтунда чпин хайи хуьрериз жуьреба-жуьре рекъерай куьмекар гузвай жумарт рухъаярни рушар т'имил авач. Агъаст'алви Мурад Мегъамедкеримовни гьахътинбурукай сад я. Ада неинки са хайи хуьруьн, гьак'ни вири халкъдин умуми месэлаяр гьалуник вичин пай кутазва.

▶ 6

УЬМУЬР

Террордиз акси я

Ц'емужуьд йис идалай вилик Бесланда шаддиз, гьилера цуьквер аваз школадиз феи аялрин, абурун диде-бубайрин, муаллимрин кьилел боевикри рикелай тефидай мусибат акъудна. Пуд юкъузни йифиз аялар цихъ гьарарат яз ва гишила туна. Террактдин нетижада 300-далай виниз инсанар телеф хъана. Абурукай 180 аялар тир.

▶ 7

САГЪЛАМВАЛ

Пешекарри тагъкимарзава

Дагъустандив алай вахтунда грипидиз акси вакцинадин еке къадар агакънава. Ик'и, “Совигрипп” вакцина (370 агъзур доза) ч'ехибур патал ва “Ультрикс квадри” вакцина (300 агъзур доза) гьам ч'ехибур ва гьамни аялар патал ишлемишиз жезва.

▶ 9

СПОРТ

Новороссийскдин “Лекиди” 2-чка къуна

Футболдай къизгъиндаказ кьиле феи акъажурна лезгийрин, осетинрин, немсерин, эрменийрин, славянрин, узбекрин, грекрин милли тешкилатрин кьилдин командайри чпин алакьунар къалурна. Ц'ийиз арадал гъанвай “Леки” командади 2-чка къун, шак алачиз, лезги футболистрихъ хъсан гележег авайдакай хабар гузвай кар я.

▶ 15

В.Путина тереф хвена

6-сентябрдиз Рагъэкъечдай патан экономикадин форумдин (ВЭФ) сергытра аваз РФ-дин Президент Владимир Путинан регьбервилек кваз алай аямдин шартлара туриствилдин милли индустрия еримлу авунин месэлайрай Государстводин Советдин Президиумдин геьенш заседание кыле фена. Ана РД-дин Кыл Сергей Меликовани иштиракна.

Уьлкведин Президентди гьар жуьредин къазанжияр къачузвай агъалийриз сиягъат ийидай, сагъламвал мягкемардай, курортриз ва ял ядай маса чайриз фидай геьенш мумкинвилер хьун патал чарасуз вири крау авун герек тирдакай лагъана. Адан гафаралди, къенепатан туризм еримлу авун патал Россиядихъ зурба мумкинвилер, гьар са региондихъ надирвилер ава.

Сергей Меликова Telegram-каналда хабар гайвал, Владимир Путина вичин рахунрин гъа сифте декьикъайра Дагъустандикай ихтилат кудна ва "Къаякент" курортдин зонадал чан хкунин мумкинвилериз еке къимет гана.

"Заз республика патал важиблу месэлайрикай рахадай мумкинвал хъана. Эвелни-эвел, гьелбетда, инфраструктура еримлу авуникай. Алай вахтунда туриствилдин мулкарин пуд мастер-план туькьурунин кваллах кыле физва...", - хъенва С.Меликован Telegram-каналда.

С.Меликова уьлкведин Президентдиз цийи курортдин проектни раижна. Къейдзавайвал, курортдихъ международный метлеб жеда.

В.Путина Каспий гьуьлуьн къерехда курортдин зона арадал хкунин теклифдин тереф хвена.

"Кеферпатан Кавказда туриствилдин комплексар еримлу авун давамарна кланда, гъа жергедай яз къенин девирдин дережада аваз Каспийдин курортдин "Къаякент" зонадал чан хкун герек я. Советрин вахтара и курорт уьлкведин лап хъсанбурукай сад тир", - лагъана Владимир Путина.

Геьеншдиз РД-дин Къилин сайтдай келиз жеда.

С.Меликов - Ахцегъ района

1

Ада гъакни къейдна хьи, члехибурухъ галаз санал аялрини школадин уьмуьрда активвилелди иштиракун чарасуз я. Аялрал са гъихтин ятлани фикирар илитлун герек авай кар туш. Абуруз чпис гъакъикъатдани бегенмиш тир краула машгъул жедай мумкинвал гана кланда.

С.Меликова аялар гьуьлел ва я алачухарни гъаз дагълариз тухун тешкилуьн мумкинвилелни дикъет желбна. Чпин нубатда школьникри хуьруз атунай республикадин Къилин риклин сидкъидай сагърай лагъана ва ада гайи цийи теклифар хушвилелди къабулна.

Минара туьхкьурда

1-сентябрдиз Ахцегъ районда мугъманвиле хъайи вахтунда Дагъустандин Кыл Сергей Меликов Хуьруьгрин хуьре авай жуьмя мискиндин минарадизни килигна. Къакъанвал 22 метрдиз барабар тир и мискин 1637-1638-йисара чкадин диндин ва общественный деятель Баба Нуруллагъан такъатралди эцигайди я. 1966-йисуз хъайи залаладилай къулухъ мискиндин минарадин цлара хъиткьерар арадал атана. Абуру къвердавай еке жезва.

Инал Республикадин культурадин ирс хуьнин рекъай Агентстводин регьбер Махач Мусаева малумарайвал, алай йисуз идаради кыле тухвай экспертизайди къалурайвал, и хуьруьн мискиндин минарадин цла арадал атанвай хъиткьер зур йисан вахтунда яръгивилихъ метрни зуран ва гъаркъуьвилихъни юкъван гъисабдалди са сантиметрдин еке хъанва.

- Виридалайни вилик чна мискиндин минара чукуьнун хаталувал алудна кланда, ахпа тарихдин и памятник арадал хкун патал махсус компаниядин пешекериз теклифда, - лагъана региондин Къили.

Къиблепатан Дагъустанда мугъманвиле хъайи вахтунда Сергей Меликов Хуьруьгрин хуьре авай образованийдин "Люминари" центрадизни фена.

Ахцегъа С.Меликов "Хуьрерин территорияр комплекснидаказ ви-

лик тухун" госпрограммадин сергытра аваз башламишай 1500 кас гъакъдай спортдин гзаф хилерин комплексдин эцигунрихъ галаз таниш хъана. И объект 2022-йисан эхирдалди ишлемишиз вахкун планламинашавай. Амма эцигунрин ва къенепатан кваллахар кыле тухунин зайиф еришир ам тайинарнавай вахтунда ишлемишиз вахкун хъун шаклувлик кутазава. Гъавилляй Сергей Меликова и месэла гъалун вичин гъар йикъан дикъетдик кутунва. Ада мукъвал-мукъвал эцигунрал кваллахар кыле физвай гъал чирзава. Ахцегъ райондиз атай вахтунда ада гъам заказчикдин, гъамни пудратчидин векилрихъ галаз суьгъбетарна ва и эцигунар жезмай къван фад куьтягъун патал са жерге цийи тапшурургъар гана.

Идалай къулухъ региондин Кыл Стлал Сулейманан тварунихъ галай 1-нумрадин АСОШ-диз фена ва Цуругрин хуьруьн юкъван школа капитальнидаказ ремонтзавай гъалдихъ галаз таниш хъана. 1-нумрадин АСОШ 30-йисалайни вилик эцигнавайди я. Ана са сменада 720 аялдивай келиз жеда. Амма алай вахтунда ина 760 аялди клелзава. Алай йисуз вичикай суьгъбет физвай школани республикадин маса саки 200 школадихъ галаз санал капитальнидаказ ремонт авунин президентдин программадик акатнава.

Кыле тухванвай кваллахрихъ галаз таниш хъайидалай къулухъ С.Меликова электропроводка авай гъалдиз, патав гвай чил къулайдиз туькьуруниз ва школа террориствилдин гьерекатрикай хуьниз талуку са жерге теклифар гана. Жавабдар ксарал лап куьруь вахтара кимвилер арадай акъудун тапшурмишна.

Чкайрал фейидалай къулухъ Дагъустандин Къили Ахцегъ райондин руководстводихъ галаз совещание тухвана. Анал ада, яшайишдин идарайрин эцигунар ва абуру ремонт авун тешкилдайла, бязи кимвилериз рехъ гунай муниципальный къуллугъчийриз туьнбуьгъ авуна, арадал атанвай гъалар, энгел тавуна, туькьур хъувун патал тапшургуьрар гана.

Гуьзел имарат

Уружбайрин хуьре цийи мектеб ачухна

Абдулафис ИСМАИЛОВ

Им Меьгарамдхуьруьн райондин Уружбайрин жемятди фадлай гуьзлемишзавай югъ тир. 1-сентябрдиз юкъван мектебдин цийи, гуьрчег, къве мертебадин дараматдин ракарар ачухна. И вакъи-адиз талуку яз Чирвилерин юкъуз суварин къайдада безетмишнавай школадин гъаятда шадвилдин мярекат кыле фена. Ана Дагъустандин Гуькуматдин Председателдин заместитель Рамазан Жафарова иштиракна.

Цийи мектебдин гъаятда кватл хъанвайбуру геьенш экрандилай къалурузавай РФ-дин Гуькуматдин Председателдин заместитель Татьяна Голковадин ва Провещенидин министр Сергей Кравцован видеобращенийриз тамашна.

Сувар РФ-дин ва РД-дин пайдахар хкажуналди ва гимнар ягъуналди башламиш хъана. Мярекат школадин директор Рабия Къаьримановади ачухна. Ада аялриз, муаллимриз, диде-бубайриз ва хуьруьн вири жемятдиз цийи школа ачухун мубаракна, Россиядин Президент Владимир Путиная, Дагъустандин регьбер Сергей Меликоваз, райондин кыл Фарид Агъмедоваз акъалтзавай несилдин патахъай къайгъударвал авунай, мектебдин дарамат эцигай устарриз ва фялейриз намуслувилелди зегъмет чуьгунай риклин сидкъидай чухсагъул лагъана.

Гаф райондин кыл Фарид Агъмедоваз гана. - Къе чи уьлкведа къейдзавай Чирвилерин югъ, келунин цийи йис чун патал а кардалди метлебу я хьи, чи районда Уружбадал хуьруьнвийри фадлай гуьзлемишзавай цийи школа ачухзава. Им Россиядин Президентди чи уьлкведин школайра къвед ва пуд лагъай сменаар тахъунин месэла вилик эцигайвилляй хъанвайди я.

Чи республикадин регьберди алай йис Дагъустанда образованидинди яз малумарнава. Им акл лагъай члал я хьи, образованидин цийи объект эцигунин, куьгъне школар капитальнидаказ ремонтунин, чирвилер гуьн ери хъсанарунин месэлар республикадин руководстводин кваллахда эвелимжибуру жеда.

Цийи школа эцигунай, - давамарна Ф.Агъмедова, - чи регион комплекснидаказ вири рекъерай вилик тухунин месэлар гъалунин карда ийизвай

чалишмишвилерай республикадин Кыл Сергей Алимович Меликоваз чна сагърай лугъузава.

Райондин регьберди школа эцигунин кардик чпин пай кутур виридаз чухсагъул лагъана, цийи мектебдикай аялриз къвед лагъай квал жедайди къейдна.

Муаллимриз, школада клелзавай аялриз ва абурун диде-бубайриз цийи школа ачухун, келунин цийи йис башламиш хъун риклин сидкъидай мубарак авуналди, Фарид Агъмедова лагъана:

- Къуй и школа акъалтарзавайбуру гележердин агалкунралди хайи школа ва вири район баркалладалди машгъур авурай!

Ада школадиз вичин патай савкъат гана.

Тебрикдин гаф гурлу капар ягъуналди къаршиламишай РД-дин Гуькуматдин Председателдин заместитель Рамазан Жафароваз гана.

- Гуьурмету муаллимар, играми аялар, за къез Дагъустан Республикадин Кыл Сергей Меликован, Гуькуматдин Председатель Абдулмуслим Абдулмуслимован тварарихъай цийи школа, келунин йис риклин сидкъидай мубаракзава.

Къе республикада ихътин къуд школа ишлемишиз вахкуза: Хасавюрт районда - къвед, Ахцегъ районда - сад, Меьгарамдхуьруьн районда Уружбайринди. И школа, играми аялар, куьн паталди, куьне дерин чирвилер къачун, муаллимриз кваллахдай къулай шартлар хъун паталди эцигнавайди я.

Заз куьн инанмишариз кланзава, - давамарна Рамазан Жафаровича, - алай вахтунда республикадин Къили аялрин гъакъиндай къайгъударвиллиз ва муаллимриз къулай шартлар яратмишуниз еке фикир гуьзава.

Цийи школа, келунин йис вичин патай аялриз ва муаллимриз мубарак авуналди, Р. Жафарова абурухъ мягкем сагъламвал, келунра ва кваллахда еке агалкунар хъана кланзавайди лагъана ва республикадин регьбердин патай школадиз савкъат вугана.

Тебрикрилай гуьгъуьниз, школа ачухунин лисан яз, яру лент атлана. Мугъманар алай аямдин къайдада тадаракламинашавай кабинетриз, школьникриз яратмишнавай шартлариз, гъаятар аваданламишнавай гъалдиз тамашна. Гъакъикъатдани, им алай аямдин мектеб я. Дараматдикай хуьруьн акунар мадни гуьзеларзавай имарат хъанва.

Пак буржи

Чи мухбир

И йикъара Докъузпара райондин кыл Меьгамед Шамилов Украинада кыле физвай СВО-да иштиракзавай Къалажухрин хуьрй тир аскер Шубу Микаиловахъ галаз гуьруьшмиш хъана. Гуьруьшда райондин кылин заместителар тир С.Гъажимурадова, А.Балакишиева, райондин кылин куьмекчи Р.Агъметова иштиракна. Идакай муниципалитетдин пресс-къуллугъди хабар гуьзава.

Отделенидин командир, сержант Шубу Микаилов алай вахтунда хуьруьз куьруь рухсатдиз хтанва. Вилик эцигнавай тапшуругъар лайихлу-даказ кылииз акъудунай райондин регьберди вичин ва докъузпаравийрин патай аскердиз сагърай лагъана.

Военный махсус серенжемда иштираквай вахтунда жуьрэтлувал, дурумлувал къалурунай аскердив райондин кыли чухсагъулдин чар вахкана.

Къейд ийин, Ватан, РФ-дин государстводин итижар хуьнин карда виклегуьвал, жуьрэтлувал къалурунай Шубу Февралович Суворован медалдиз лайихлу хъанва. Аскерди вичин юлдшрин патав хъфин ва къуллугъдинни женгинин тапшургуьрар давамар хъувун пак буржи яз гъисабзава.

Нариман ИБРАГЪИМОВ

ДАГУСТАН неинки гзаф дагларалди, члаларалди девлетлу вилаят я, адахъ гьакл вичин кьетлен яшайиш, меденият, адетарни ава. Дагларин уьлкве члехи хизанралдини (8-12, арабир 15 касдикай ибарат) тафаватлу жезва. Дагларин мишекъат шартлара абур хуьни регъят кар туш. Алатай девирра гатфарилай зулалди дагъвийри хуси никлера, салара, багълара, фермайра зегьмет члугвадай, ахпа патариз къазанмишиз рекье гьатдай. Къунши районриз, патарив гвай шегьерриз - Дербентдиз, Бакудиз, Шекидиз, Генжедиз, Астрахандиз, Грозныйдиз... Садбур гьатта Къазахстандиз, Узбекистандиз, масанризин акъатдай.

1960-йисарилай и адетдик маса жуьредин гьерека акатна. Жегьилар клелиз, армияда къуллугъиз шегьерриз фена. Дагъустандин вузар куьтягъабур кваллахиз маса регионризни рекье туна. Гзафбур чеб феий чкайра амуькна.

1990-йисара, Советрин Союз чукураила, карханаяр, майишатар барбатлайла, бейкарриз элкьвей агъзуралди дагъвийр, кваллах жегъуриз, Россиядин областриз, крайриз ва гьакл къецепатан уьлквейризин акъатна. Эгер чна XIX ва XX асирра жуьреба-жуьре себебралди республикадай катдай чкадал атайбурни фикирда къуртла, гзаф чкайра дагъустанвийрин магълеяр, хуьрер, поселоклар арадал атанва.

Республикадилай къеце пата авай ватангьлийрихъ галаз алакьаяр мягькемарунал, санал кваллахдай шартлар тешкилунал РД-дин гьукумат ва милли сиясатдинни диндин

патав фена. Абур аниз акъудна 85 йис тамам жезвай. Жуванбур атунал абур гзаф шад хъана. Ашарин хуьрай тир Жамал эфендидин хтул Мананан ихтилат рикл кьарсатмишдайди тир.

"Белиждай чун малар ядай вагонра аваз, станцийрал акъвазиз-акъвазиз физвай. Рос-товдиз пуд лагъай юкъуз агакьна. Чал алай гьал акулнайтла. Белки, гьайванарни и гьалда жедачир. Рекье гьикъван вахт хъанатла рикел аламач, чун Къиргъизистандиз, Бишкекдиз гьана, анайни, машинриз ягъиз, баябан чуьлдиз тухвана.

Къуд пад живеди къунвай. Патарив квал, я хуьр гвачир. "Куь квал-югъ гьа и чуьл я", - лагъанай чун иниз гьайбуру. Чилел са хара перер, кацаярни гадарна. "Къез яшаммиш жедай фурур, къазмаяр эгъуьна", - буйругъна, хъфена. Итимар фурур эгъуьнив эгечина, ди-шегьлийрни аялар, веькер-къалар, самар, кул-кусар жагъуриз, чуьл тирвал чклана. Чи хизанда 15 кас авай. Гьа чуьлдиз анжах ругуд кас агакьна. Гьахъин мусибатар акулна чаз, са тах-сирни квачир инсанриз, - туьтуьна къагьар, шел аваз лагъана 95 йиса авай Манан будади.

- Алай вахтунда Къиргъизистанда яшаммиш жезвай дагъустанвийрин къадар 70 агъзурдалай алатнава, - лугъуьва Э.Муслимова. - Хуьрера чун школайриз, мискинриз, гьукумдин идарайриз фена, ватангьли агъсакълрихъ, жегьилрихъ, имамрихъ галаз гуьруьшмиш хъана. Чун пара хушвилелди мергъяматлувилдин "Зита ва Гита" фондунин регъбер Зумрият Ризахановади, Чуйский областдин губернатор Эркин Тентишева, Сокулинский райондин гьакимди, Къиргъизистанда авай Россиядин консулди, чкадин муфтий Замир Рагъиева къабулна.

Чна гьар йисуз векилханайрин кьиле-вайбурухъ галаз совещанияр тухуьва. Шаз августдиз тешкилай мярекатда РД-дин Кьил Сергей Алимовичани иштиракна. Авайвал лагъайтла, им республикадин регъберди иштираккай сад лагъай совещание я. Ада векилханайрин кваллахиз лазим кьиметни гана...

Шаз векилханайрин кваллахиз йигинвал кутадай мадни са мярекат хъана. РД-дин Гьукуматдин Председатель Абдулмуслим Абдулмуслимов РФ-дин регионра авай РД-дин векилрихъ галаз гуьруьшмиш хъана. Анал регионрин арада кар алай хилерай сих алакьаяр вилик тухунин ва республикадиз инвестицияр гьунин, алишверишдинни экономикадин месэляяр веревирдна. И жуьредин алакьайриз РД-дин Кьил Сергей Меликовани кьетлен фикир гуьва. Уьлкведин вири майишанда Дагъустандин хъсан краар, мумкинвилер, суьрсатар, тлебиатдин гуьрчег ва аламатдин чкаяр машгъурун лап важиблу месэла яз гьисабзава. Садани инкар тийидай делил я: республикадиз цл са миллиондилай гзаф туристар атана. Вирида чи багълара, салара битмишарзавай емишрин, майвайрин, некледин суьрсатрин тарифзава.

И ИЙКЪАРА заз Хабаровскдин край-седатель Бейдуллагъ Исаевахъ (ам Хив райондин Фурдагърин хуьрай я) галаз суьгьбетдай мумкинвал хъана. Ам вичин юлдашарни галаз Украинадин фашистрикай азаднавай Лисичанск ва Папасная шегьерриз куьмекдин парар гваз фенвай.

- Стах халкъариз, клева авайбуруз куьмек гун дагъустанвийрин кьилихдик квайди я, - лагъана ада. - Зун а кардал шад хъана

зи тухум элкьвена Иванрикайни Марьяйрикай ибарат я. Амма Дагъустандай тир лакви миллетдин жегьил гада Нурмегьамед Гьажимега-медова авур хътин игитвилдин мисалар акурла, заз лугъуз кланзава: зун лакви, дагъустанви я. Чеченви, ингуш, урус, татарви, чувуд, осетин я. Вири миллетрин тварар кьазни жедач".

Гзаф миллетрикай ибарат, чпин члалар, культура, адетар авай халкъяр яшаммиш жезвай Россиядин къуват садвиле, тулпаммишвиле ава. И пара кьиметлу, метлеблу ерияр абур Ватан хаталувилик акайтлайни, зегьметдани, гьалибвилер, суварар кьейддайлани, къалурзава. Чна чи зурба уьлкведин тарихдал, хайи маканрал, къенин йикъал, халкъдин майишатдин гьар са хиле къазанмишзавай агалкъунрал дамахазава.

САНКТ-ПЕТЕРБУРГДИН векилханадин кьиле акъвазнавай Гьасан Гьасанов заз чиз хейлин йисар я. Ада кеферпатан меркезда датлана Дагъустандихъ галаз алакьалу мярекатар тешкилзава. Эхиримжи йисара хайи республикадиз инвестицияр гзаф желб авунал машгъул я. Векилханади эхиримжи кьве йисуз инвестицияр 11 проектдин винел кваллахзава. Республикадин "100 школа" ремонт авунин проект уьмуьрдиз кечирмишун патални Санкт-Петербургдадин бизнесменар - чи ватангьлийр желбна. Абуру Стлал Сулейманан, Дербент, Акуша, Цуммада, Къизляр, Гуниб районрин школар ремонт ийиз куьмекна.

Ставрополдин крайда авай векил Абдула Омарова республикадин туризмдин хел вилик тухуник вичин пай кутазава. Векилханада "Дербент" пресс-клуб тешкилнава, аниз араара крайдин СМИ-рин векилар квалтзава, абуроз Дагъустандикай фильмаяр къалурзава. Ида-

Садвилдин, дуствилин къуват

крадин рекьяй министерство алахъна. Лап кар алай месэла - Россиядин регионра Дагъустан Республикадин векилханаяр кардик кутуна. Абурун куьмекдалди хейлин хилерай менфятлувилелди кваллахиз гатлунна. Ида вичин негъаярни гуьва.

Лугъун лазим я хьи, Дагъустан Республикадин Кьил Сергей Меликован теклифдалди РД-дин Халкъдин Собраниди "Къецепата авай ватангьлийриз куьмекар гунин гьакъиндай" закон къабулна. Адан макъсаддикай РД-дин милли сиясатдин ва динрин крадин рекьяй министр Энрик Муслимова лагъана:

- Къецепата яшаммиш жезвай чи ватангьлийр хуьнин гьакъиндай закон Россиядин Федерациядини къабулайди я. Чи закондани абуроз жуьреба-жуьре рекъерай куьмек гун ава. Советрин Союз чклйдалай, кьилдин, аслу тушир госуьрствояр арадал атайдалай гуьгъуьниз Россиядилай кьерехра яшаммиш жезвай чи ватангьлийрин-дагъустанвийрин къадар пуд миллиондив агакьзава. Эхиримжи вахтара талукь органрин пешекарри, алими тухвай ахтармишунри тешкилрзавайвал, дагъустанвийрин члехи диаспораяр Мукьвал тир Рагъэкъечдай пата (Туьркия, Сирия, Ирак), Советрин Союздин виликан республикайра (Азербайжан, Гуржистан, Къазахстан, Тажикистан, Къиргъизистан, Узбекистан, Беларуссия, Украина) яшаммиш жезва. Россиядикай рахайтла, дагъустанвийр яшаммиш тежезвай регион жагъидач.

ЧИ министерстводи 2017 ва 2019-йисарин Махачкъалада къариблукхура яшаммиш жезвай ватангьлийрин форумар кьиле тухванай. И важиблу мярекатриз 30-далай виниз уьлквейрай дагъустанвийр хтанай. Ихътин гуьруьшар герек ава. Патаз акъатнавай инсанрин вил ватандихъ, хайи маканрихъ жезва. Хайи чилин ни-атир галукъай абурвай накъвар хуьз жезвач... Ихътин шкилар акурла, риклиз пара таъсирда. Зун са карди мадни гьейранарна, - хиве къуна Э.Муслимова. - Туьркиядай хтанвай са десте векилар Къасумхуьрел хъфена. Абур райондин администрацияди хушвилелди къабулна. Арада пара метлеблу суьгьбетни кьиле фена. Яшлу инсанар михьи лезги члалалди рахазвай. Гьа ик пата авай вири дагъустанвийр хайи члалал рахаз, абур хуьз алахъзава. Чна абуроз и рекьяй куьмекарни гуьва, абурал кьилни члугваза.

Мисал яз, алатай йисуз министр Энрик Селимович кьиле авай делегация Къиргъизистанда яшаммиш жезвай дагъустанвийрин

Стха республикадин векилри яргъал веьгенач. Къиргъизистандин диндин крадин рекьяй госкомиссиядин директор Тойгонбой Абдыкаров, КъР-дин кьилин муфтий Замир Рагъиев ва маса юлдашар Дагъустандиз атана. Абурухъ галаз Иса Пайгъамбардин тварунихъ галай духовный центрада, Дербентдин жуьма мискинди, "Нарын-къеледа", Мегьамед Ярагъвидин тварунихъ галай медресада, Алкъавадар Гьасан эфендидин музейда рикел аламукъдай гуьруьшар кьиле фена.

АЛАЙ вахтунда Россиядин 32 регион-Ада РД-дин векилханаяр кардик ква. Абурукай пуд (Москвада, Санкт-Петербургда ва Ставрополда авайбур) республикадин бюджетдай хуьва. Амайбур - чпин харжидалди. Са рахунни алач, абур регионрихъ галаз авай алакьаяр геьеншбур, мягькембур, терефар патал менфятлуьр авунин карда лайихлу чка къазва. Республикадин гьукуматди векилханайрин вилик хейлин везифаярни эцигнава: Дагъустандиз жезмай къван гзаф инвестицияр гун, туристар атун, гуманитарный алакьаяр геьеншарун, армиядин жергеяра къуллугъзавай дагъустанвийрихъ галаз кваллах тухун, регионрихъ галаз санал культурадин, спортдин мярекатар тешкилул.

- Зун мукьвал-мукьвал РФ-дин регионриз физва, абурон регъберрихъ ва гьакл чи ватангьлийрихъ, жегьилрихъ, армиядин жергеяра къуллугъзавайбурухъ галаз гуьруьшмиш жезва, - лугъуьва Энрик Муслимова. - Ик, зун Свердловдин, Москвадин, Новгороддин, Костромадин областриз, Коми, Татарстан, Кеферпатан Осетия-Алания республикайриз, Ставрополдин, Краснодардин крайриз, Санкт-Петербург шегьердиз фена. Анра авай чи векилриз бязи месэляяр гьализ куьмек гана. Лугъун лазим я хьи, векилханайрин куьмекдалди Дагъустандин халкъарин хайи члалар, диндин бинеяр, тарих чирун патал махус центраяр кардик кутунва. Санкт-Петербургда "Дагъустандин культурадинни савадлувилдин центр", Москвада "Дагъустан", Ставрополда М.Гусаеван тварунихъ галай центраяр, Ярославлда жемиятдинни культурадин "Дагъустан" тешкилат, Ивоводин областда Дагъустандин культурадин "Ватан" центр. Куьрелди, гьа ихътин тешкилатар Свердловскада, Тверда, Кеферпатан Осетия - Аланияда, Волгоградда, Крымда, Новгородда, Хакассияда, Костромада, Владимирдинобласта ва масанрани кардик ква. Абурун регъберрихъ галаз чун гьамиша алакьада ава.

хьи, Дагъустанди Донбасдин агъалийриз 3 агъзур тонн шейэр рекье тунвай. Идахъ галаз сад хъиз, дагъустанвийри Донбасдин хуьрер, шегьерар миллетбазрикай аздазавай женгера виклеговилелди иштиракзава. Чи кьве векилдиз Россиядин Игитвилдин тварганва. Ибур дамагдай краар я.

Къейд авун лазим я хьи, Бейдуллагъ Исаева Хабаровскдин крайдин ва Дагъустан Республикадин арада дуствилин, амадагвилдин алакьаяр геьеншарун патал еке зегьмет члугваза. Ик, Хабаровскада Дагъустандин пагъливанрин иштираквални аваз азаддиз къуршахар къунай Россиядин Игит Нурмегьамед Гьажимегамедован призар патал турнир кьиле тухвана. 2017-йисуз Хабаровскдин крайдин делегация чи республикадиз мугьман хъана. Хабаровск шегьердин са райондин ва Дербент райондин арада дуствилин, амадагвилдин алакьайрин гьакъиндай икьар кутлунна. Исаева Дагъустандиз Москвадин, Оренбургдин, Мурманскдин, Хабаровскдин ва Краснодардин 11 блогер къведайвал авун тешкилна. Шаз, ада кьил кутуналди, туризмдин хиле ва СМИ-рин векилар Дагъустандиз атана, абур республикадихъ авай мумкинвилерихъ галаз таниш хъана. Мугьманриз Дербент, Сулакдин дагъар, Хунзах район акулна. Цл кеферпатан крайдай чиниз атай туристрин къадар хейлин гзаф я. Крайда Дагъустандин халкъдин шаир Расул Гьамзатован шириар хуралай келдай конкурс тухвана. Гьалибвал къазанмишай рушаз Дагъларин уьлкведиз фидай путевка гана.

ИНАЛ Президент В. Путинан гафар рикел хъезва: "Чи руьгъдин, инсанвилдин ва вилик финин алакьаяр виш йисара арадал атана, умуми имтигъанра, четинвилера лигим хъана ва агалкъунрихъ, гьалибвилерихъ фена. Чи мукьвавал, дуствал несирилал несирилал агакъарзава. Абур Россияда ва Украинада яшаммиш жезвай миллионралди инсанрин, хизанрин риклера ава ва ивидин сад тир гьалари чун сад ийизва. Санал алайла, чун мадни къуватлу ва бахтлу жедач".

Гьа стха халкъ яшаммиш жезвай, фашистрин, неонацистрин, миллетбазрин гьиле гьатнавай Украинада физвай военный махус серенжемда къагъриманвал къалурай Россиядин армиядин старший лейтенант Нурмегьамед Гьажимегамедоваз (телеф хьайидалай къуллухъ) Россиядин Игитвилдин твар гайила, Владимир Путина лагъай гафарихъ мадни еке метлеб ава: "Зун урус инсан я. Лугъудайвал,

лайни гьейри, Ставрополдин журналистар Дагъустандиз ракъурунни адетдиз элкьвенва. Эхиримжи йисара крайдай чиниз кьезвай туристрин къадар къвед-пуд сеферда артух хъанва.

Чна винидихъ къейд авунвай гуьруьшдал Абдулмуслим Абдулмуслимова РД-дин милли сиясатдин ва диндин крадин рекьяй, культурадин, туризмдин, финанстрин министерствояр кьведай йисуз Россиядин регионра Дагъустандин йикъар тешкилуни, туристрин дестеяр артухарунин ва Дагъустанда уьмуьрдиз кечирмишзавай яшайишдин метлеб авай менфятлу проектрик чпин пай кутунал бизнесменар желб авунин гьакъиндай теклифар гун тапшурмишна.

Гзафни-гзаф дагъустанвийр Азербайжанда, Туьркияда, Сирияда, Юкъван Азияда, Гуржистанда ава. Абурук живейрай карчияр, общественный деятелар, алимар ква. Бязибуруз, Дагъустандиз хтана, куьмек гуз, инвесторар жез кланзава. Зун агъунва, и закон ва адан бинедаллаз махус программа къабулуну абурон вилик геьенш рекьер ачухда. Гьа са вахтунда законди умуми ва саналди тир культурадин, искусстводин, экономикадин мярекатар тешкилуниз куьмекда.

Э.Муслимова къейд авурвал, чи ватангьлийри милли культура, адетар, члалар хуьн ва акъалтзавай жегьил несиридиз чирун патал чеб авай чкайра маракьлу мярекатар тухуьва. Мисал яз, Туьркияда Кавказдин халкъарин къуьлерин ва музыкадин международный фестивал тешкилзава. Гьа ихътин фестивалдиз ушар мярекатар Азербайжанда, Къазахстанда, Францияда, Беларуссияда тухуьва.

Чи ватангьлийри чеб яшаммиш жезвай уьлквейра яшайиш, экономика, культура вилик тухунин кардик чпин пай кутазава. Абуру госуьрстводин органра, олимпда, бизнесда, культурада, медицинада еке агалкъунар къазанмишзава ва чпин тарихдин Ватандихъ галазни алакьаяр хуьзава.

Чаз къе, Рагъакидай патан уьлквейар Россиядиз акси акъвазнавайла, виридалайни герекди садвал я. Умуми краар тамардайлани, зурба планар вилик эцигдайлани, гьар сана зегьмет члугвадайлани, четинвилерай экъечдайлани. Чи къуват намуслувилелди зегьмет члугуна, сада-садаз куьмек гудай, чи халкъарин адетар хуьдай, бубайрин краиз вафалу тир крава ава. Сад тирла, чун мягькем, къудратлу я. Эхъ, чи къуват садвиле, дуствиле ава.

Ви рухвар, Дагъларин уьлкве!

Мукъаятвал, жуьрэтлувал

квадарнач

Масуб МАГЪМУДОВ,
отставкада авай полковник

1999-йисан февралдин варз тир. Куьне-да жив, къай, 37 градусдин мекъивал авай. Пермдин областда кваллахзавай зун Валай поселоқда авай дустагърин объединенидин начальниквиле тайинарнай. РФ-дин юстициядин министерстводин Пермдин областдин Ныробдин управленидин начальник, генерал Виктор Пальчикова, зун объединенидин коллективдихъ галаз танишариз, Валай поселоқдиз тухвана. Таниш хъана, собранидал рахайбуру коллективда арадал атанвай татугай галарикай (государстводин планар ацур тавун, са бязибуру низамдал, къайдайрал амал тавун, законсувилериз рехъ гун, ичкивилез къил ягъун) ихтилатна. Зун, къве гъилни къакъажна, жуван везифаяр къилиз акъудунив гатунна.

Виликдай дустагъар хуьн патал къенепатан къушунрин батальонар авайди тир. Гуьгъунлай, реформаяр себеп яз, батальондин везифаяр дустагърин объединенидин начальникрин хиве хтуна ва, авайбуру алава яз, колония хуьнин рекъай заместителдин къуллугъ алава хъуьнуна.

Квалахдал къвен тайизвай бурни тимили тушир. Генерал Виктор Николаевич Пальчиков управленидин (яни учреждение - ш-320) начальник тир. Управление Ныроб поселоқда авай. Адак са шумуд объединение ва гъакни къилдин дустагъар авай колонияр акаставай. Валайдин дустагъни гъабурукай сад тир.

Лагъана къанда хъи, Пермдин край гзаф девлетлу регион я. Ина гзаф заводар, фабрикаяр, нафтадин буругъар кардик ква. Аваз-ва гъак гзаф тамар, къуьл цадай никлер, балугърив ацанвай вацарни. Яшамиз жезвай инсанрин члехи пай урус халкъ я. Крайди вичи вични хвейила, Россиядин Федерациядин бюджетдизни куьмек гузвай. Ина гъак жуьреба-жуьре металлур, къванцин цивин хкудзавай шахтаяр, карханаяр тимили туш. Урал дагъларин ценерив гвай къада тамарни гзаф я. Абуру атлудай инсанар бес тежез акурла, иниз дустагъар рекъе туна.

Валайда авай объединенидик пуд колония къай. Заз ванер хъайивал, Валайда виликдай авай колонияр хуьзвай батальондин командир дагъустанви Эминов тир. Адакай поселоқдин жемят хъсан рахазвай. Абурун гафаралди, Эминов гзаф чирвилер авай, вичин квалах лап хъсандиз чидай, гъилик къвай офицеррин, прапорщикрин, аскерин кефи тахадай, закондалди квалах истемиздай вилегъ командир я лугъудай. Ватангълидиз (гъи миллет ятла чизвачир) ихътин къимет гуни зун шадарнавай. За фикирнай, яраб ам гъи миллетдикай ятла? Дуьз лагъайтла, зи шак фенвай ам лезги тирдал. Гъик лагъайтла, Эминов фамилия гзафни-гзаф лезгийриз авайди я. Заз адахъ галаз таниш жез, ам акунна, вуьж ятла чириз къанзавай. Гъайиф хъи, Валайда амаз, и кар залай алакьнач.

Пермдин крайдай Цийи Макъаз хтана 17 йис алатзава. Анжах гила заз Эминован суракъ жагъана. Вични - зи аварви дуст Камил себеп яз.

Алай йисан мартдин варз тир. Заз Махачкъалада яшамиз жезвай Камила зенг авуна ва лагъана: "Зун госпиталда къатканва. Ина Пермдин крайда къуллугъ авур, батальондин командир хъайи Эминов лугъудай лезгини ава. Ам ваз чидайди яни?" За Камил

тубка адав вугун тлаабна ва чун хайи члалал рахана. Заз чир хъана хъи, Эминов гъа за суракъзавай итим я.

Квале гуьруьш хъайила, заз адан уьмуьрдикайни малум хъана. **Муьгъудин ЭМИНОВ** 1940-йисуз Къасумхуьруьн райондин Салиянин хуьре дидедиз хъана. Гъайиф хъи, диде Шерфеханум рагъметдиз фена. Дах Темирхан гъа вахтунда Салиянин хуьруьн колхоздин председатель тир. Дяве башламиш

Муьгъудин Эминов ва адан уьмуьрдин юлдаш Муфрижат

хъана. Инсанар дарвиле гъатна. Салиянин колхоздихъ, гъукуматдин планарни ацурна, жемятни, къунши хуьрерин дарвиле гъатай инсанарни кашакай хуьдай мумкинвал хъана.

Колхоздин седридин четин везифаяр хиве авай Темирханаз сад-садалай гъевчи къуд хчин къайгъу члугвадай вахт амуькзавачир. Гъавилей ам къвед лагъай сеферда эвленмиш хъана. Муьгъудинан гафаралди, тахай диде регъимлу, сабуру инсан тир. Ам стхайрив хъсандиз эгечина, са куьникайни дарвал тагана, члехи авуна. Темирхана геждалди колхоздин председателвиле квалахна, веледриз хъсан тербия, савадлувал къачудай мумкинвал гана.

Хуьре, Испика келай жегъилди юкъван школа 1959-йисуз Шихидхуьре куьтягъна. Армияда къуллугъдайла, Муьгъудин къенепатан къушунрин Саратовдин военный училищедиз келиз ракъурнай. 1963-йисуз жегъил лейтенант къуллугъ айиз Пермдин об-ластдин Чердынский райондин Ныроб поселоқда авай частуниз рекъе туна. Ам взводдин командирвиле тестикъарна. 1966-йисуз адакай ротадин, 1970-йисуз Валай поселоқда авай батальондин командир хъана. И вахтунда Муьгъудин Темирхановичахъ капитандин чин авай.

1972-йисан июндин варз тир. Эминов махсус командировкада авай. Валайдин дустагъдал къаравулвал члугвазай адан батальондин офицерри къайгъусузвилез рехъ гана. Идакай менфят райодин квалахзавай цехдай дустагънавай къвед катна. Абуру инсанар къена ацукънавайбуру ва дустагъдани чеб члурука тухузвайбуру тир. Штабдин начальникди гъасятда командир Эминоваз хабарна. Командир патал им лап татугай дуьшубъ, ЧП тир. Ам, вири крар туна, хтана поселоқдиз.

Валай тамун юкъва авай поселоқ я. Къвалавай Березавая вацл авахъзава. Катнавай-

буру тама чуьнуьх жедач, ана рекъер авач, геждалди акъвазиз жедач. Гъавилей абуру, вацлукай менфят къачуна, катда. Эминов ихътин фикирдал атана. Катнавайбурухъ къекъуьн патал офицеррикай, прапорщикрикай, аскеррикай ибарат дестеяр тешкилна. Эминов вични са дестедин къиле акъвазна.

Вацл физвай патахъ, Валайдинни Ныробдин арада, вацлун къерехдал Дереватиха лугъудай, инсанар яшамиз тежез, гадарнавай са поселоқ авай. Ам, Валайда Ныробдиз луьткъеда аваз физ хъайитла, са 6 километрдин мензилда ава. Дустагъар катлай юкъуз жагъурун патал гзаф алахъунар авунатлани, абуру гъатнач. Пакадин йикъан экуьнахъ Валайда яшамиз жезвай са касди Дереватихадай вичиз къве кас акурдакай хабар гана. Капитан Эминов гъасятда ругуд касдикай ибарат тир вичин дестени галаз рекъе гъатна. Адак прапорщик Роман Уждавинес ва къуд аскерни къвай. Десте луьткъеда аваз, кицни гваз Дереватиха галай патахъ юзана. Хуьруьз акъатайла, Эминова аскерар къуд терефдал акъвазарна, поселоқ элкъуьрна къуна. Гила амайдиклай са вад къвал тир. Прапорщикни галаз командирди квалер ахтармишиз гатунна. Нубатдин квалев агакъайла, прапорщик Уждавинес виликди фена. Муьгъудин Темирханович са шумуд камуни гуьгъуна амай. Уждавинеса квалез ракларай кам веьгенмазди, адай пис гъарай акъатна. Эминова тадиз гъерекатна. Адаз лап члуру шикил акунна: зекди, вичин кляик кутуна, Уждавинесан къил члуьлдиз язавай.

Муьгъудина, яргалди фикирар тавуна, тапанчидай яна, зек къена. И арада къвед лагъай алчахди члуьлдиз гваз Муьгъудинал веьгена. Офицердиз маса чара амуькьнач, ада гъа угърашни яна къена. Тади гъалда прапорщик къутармишна къанзавай. Эминова рациядай Ныробда авай бригадиз ва Пермь шеьгерда авай дивизиядиз агъвалатдикай хабарна, Уждавинес госпиталдиз тухун патал вертолет ракъурун тлаабна. Прапорщик госпиталдиз агакъарна, амма къутармишиз хъанач. Прапорщик Роман Уждавинесан твар Ныробда ва Валайда къве куьчедиз ганва.

Лезги хва Эминов Муьгъудина вич халис вилегъ командир, офицер тирди къалурна, вичин везифа дуьздакъ къилиз акъудна. Валай поселоқдин агъалийрин арада Эминован авторитет хаж хъана, адаз вирида гуьурмет ийиз хъана. Са къадар йисара Валайда къуллугъ авурла, офицер Гуржистандиз, анайни Бакудиз ракъурун. Бакуда къуллугъзавай йисара Муьгъудин Темирханович полкунин штабдин начальник тир. Советрин Союз чклайла, лезги хва ватандиз хтана. Махачкъалада яшамиз жедайла, ада хатасувилер рекъай ТЭЦ-дин директордин заместителвиле квалахна.

Подполковник Муьгъудин Эминоваз госуларстводи ганвай медалар, грамотаяр ава. Уьмуьрдин юлдаш Муфрижат агъасталви члагъанчи Ямудинан руш я. Алай вахтунда ада бухгалтервиле квалахзава. Муьгъудин Темирхановичан 82 йис я, амма хесетар халис офицердинбуру яз ама. Адаз къве хвани са руш ава. Гадаяр буьбадин рекъай фена - офицерар я. Руша Махачкъалада вичин кеспидай квалахзава. Виридаз хизанар ава, абуру бахтлу я.

Зун шад я зи лезги халкъдихъ ихътин вилегъ рухвар хъунал. Къуй абурун къадар генени гзаф хъурай!

Къеле хуьн патал

2-сентябрдиз РД-дин Къил Сергей Меликова Ахцегъа авай, федеральный дережадин медениятдин ирсинин объектрик акаставай къеле хуьнин месэладай совещание къиле тухвана.

Веревиридер ийидалди вилик Сергей Меликова къеле гуьнгуьна хтунин чарасувилерин месэла къарагъарай РД-дин Халкъдин Собранидин депутат Имам Яралиеваз сагърай лагъана.

Республикадин регъберди малумарайвал, туриствилерин жигъирив медениятдин объектрин тарихдин ивира терг ийиз туна виже къведач. Адан гафаралди, ихътин объектар туриствилерин килигуниз лайих чкаяр хъиз кардик хъайитлани жедач, амма абурун къиметлувал гележегдин несилар патал хуьн герек я.

"Ахцегърин къеле, Хуьруьгрин жуьмя мискиндин минара ва медениятдин ирсинин ихътин маса имаратар сифте нубатда илимдин квалах патал бине хъана къанда", - къейдна С.Меликова.

Дагъустандин медениятдин ирс хуьнин Агентстводин регъбер М.Мусаева имарат хуьнин къайдайрикай, ам алай аямдин шартлара ишлемишиз хуьнин мумкинвилерикай ихтилатна. Адан гафаралди, медениятдин ирсинин объект хуьнин лап хъсан шартл ам датлана кардик хуьн я.

Къеле хуьн патал ам цийи хъийидай гъакъисагъ инвестор желбун, къетлен гуьзчивилик кутун герек тирди къейдна.

Рикел хкана

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

3-сентябрдиз, терроризмдиз акси женгина рейсавилин юкъуз, Дербент районда Бесландин мусибат рикел хкана.

Райондин культурадин, жегъилрин сиясатдин ва туризмдин управлениди тешкилнавай "Беслан. Чи тла..." мярекатда школайра келзавай аялри, муаллими, администрациядин къуллугъчийри иштиракна.

И югъ террористри Бесландин мектебда хъайи мусибат, ана телеф хъайи пуд виш кас, хирер хъайи залукар, чпин уьмуьр террористрихъ галаз женгина къурбанд авур ФСБдин, къанун-къайда хуьдай органрин векилар рикел хкунин югъ я", - лагъана райондин къилин заместитель Икрам Бебетова.

Жегъилрин сиясатдин отделди "Мусибат тикрар хуьн лазим туш" лишандик кваз рикел хуьнин тарс тухвана. Кватл хъанвайбуру терроризмдикай, адаз гъик акси акъваздатла, терактдин хаталувал авай шартлара жуь тухунин асул къайдайрикай суьгъбетна.

Ахла 2004-йисан 3-сентябрдиз Бесланда хъайи мусибатдикай видеоролик къалурна. Эхирдай аялри ширар келна, ватанпересвилерин мафияр лагъана. Мярекат са декъикада кисна акъвазуналди акъалтна.

Дидедиз - гуьмбет

Вичел Диде твар алай дишегъли чна гьамиша машгьурда.

Муса ЖАЛИЛ

Ш.ШИХМУРАДОВ

Журналист, писатель Нариман Меликович ИБРАГЪИМОВ газет келзавайбуруз адан маналу макъалайралди, "Къуьлуьн къилер", "Хпеж Къурбан", "Арсен Байрамов", "Артур Муталибов", "Шаиринни камалгълийрин край", "Къуьчхуьрай тир Шамсудин", "Худа-Верди-Буда-Верди", "Девирдин шагид", "Бахтунин шив", "Лезгийрин махар", "Хпеж - бубайрин ватан", Къурагъ райондин юбилейриз талуькарнавай ва гзаф маса ктабралди фадлай машгьур я. Яратмишунрал адан лап жаван чаварилай инихъ гзаф рикл алай. Гъавилъай райондин, шегъерин, республикадин изданийрихъ, радиондин, телевиденидин редакцийрихъ галаз сих алакъа хуьзвай.

Рехъ физвайда атлуда лугъудайвал, чи дуст Нариманни санал акъвазнавач, зегъмет члугъазва касди, цийи-цийи эсерар майдандиз акъудзава. Ингъе чи вилик адан нубатдин ктаб ква - твар "Чи Игит диде".

Адан 3-чинай ихътин царар келиз жезва: "Девирар, къвез, физва. Несилар дегъиш жезва, жаванри яшлурбуз эвеззава. Диде-бубадин буржи гъа сад яз амуькъзава: веледар хуьн, члехи авун, абуруз ахлакъдин, марифатдин, зегъметдин, ватанпересвиллин тербия, абурукай чпиз ва жематдиз хийир хкатдай пешекарар, намуслу, регъимлу, къени инсанар авунин карда куьмек гун. Эгер диде-бубадилай инал къейд авунвай везифаяр тамамариз алакънаватла, абур чпин макъсаддив, лайихлу дережадив агакъна лагъайтла, жеда. Завай ва зи стхайривайни вахаривай чи диде-бубадин гъакъиндай дамахдивди гъа икл лугъуз жеда. Абур чпин макъсаддив агакъна. И ктабни за абуруз бахшизава..."

Дидейриз шир, поэма бахш тавур шаир, абурукай риклин деринрай къвезвай чими келимаяр талгъай писатель бажагъат ама. Халкъдин камаллу мисаларни тлимил авач: хизан, веледар хуьдайда хуьрни хубда; къени квал икни гумадилай чир жеда; диде авай аялдин къил цалцлам жеда; диде вине къурда ватанни вине къада; диде вири я: ви руьгъ, ви намус, ви дуьнья; диде дуьньядал гьардаз авай сад я; диде квалин берекат, уьмуьрдин гьерекал, квалин даях я; диде квалин булахни я, даях дамахни; диде квалин, хизандин чирагъ я; диде риклин экв я, буба - уьмуьрдин - реклв ва икл мад.

Вахтар, йисар, девирар къвез алатда. Вуч амуькъзава? Анжах - гелер, авур хъсан крар ва михъи твар. Гъакл хъайила, хъсан крар, леке алачир твар таз алахъна кланда. Ктабда Н.Ибрагъимовани вичин диде гъа икл яшаммиш хъайидакъай хъизва. "Рагъметлу йаъ вичин уьмуьрдин багъдин вири дережайра, гъалара яшаммиш хъана, жуьреба-жуьре уламрай лайихлувилелди экъечина. Ада яшайшдин гзаф манийвилер алудна, четинвилериз таб гана ва Мелик дахдихъ галаз бегъерлу багъ

арадал гъана... Цлуд аял хана, хвена, саки виридаз къилин образование, пешеяр къачудай мумкинвал гана, абур жемиятдиз менфятлу уьмуьрдин рекъел акъудна. Гъукуматдин патай "Игит Диде" лагъай твар ва гъед къачуна. Гъа им чи диде-бубадин уьмуьрдин, зегъметдин пара кар алай ва къетлен нетижа, багъдин бегъер я..."

Эгер виликан ва дяведин, ада-лай гуьгъуьнин йисар рикел хжайтла, дишегълидин, дидейрин, иллаки дагъви дишегълийрин къуьнерал гзаф залан пар алаз хъана.

Зегъметдин йикъарихъ экуьнилай няналди цанар цаз, мал-къарадиз алаф кватлиз, гвенар гуьз, югарар гатаз аквадай папар, рушар, гъатта бадеярни. Баде - аялрин къилел, диде - векъени никле. Амма гъакл вердиш хъанвай абурун сивяй жезвач, четинзава гафар акъатдачир, вири агъурвилериз дурум гудай. Хурудихъ таза аялар галайбуруни, абуруз никле къеплербанар яна, гвенар гуьдай. "Машгьур ийин дишегъли-диде, вичин хурудилай вири дуьнья хвена, члехи авунвай", - гъавайда кхъенвач члехи писатель Максим Горькийдини.

Авторди Цийиварз дидедин къамат галай-галайвал ачухарнава. Ада тамамар тавур квалах амач: гагъ лежбер, устлар, гагъ доярка, гагъ саларбан, гагъ дерзичи... Гвенар гуьз, векъер ягъиз, кларас, цивин авачир дагъдин шартлара къула цай хъийидай куплар атлуз, дуьзендиз куьч хъайила, цийи чкадал квал-муг туькьуриз... дидедин къуьнерал датлана залан вик хъана. Икъван крар къилиз акъудиз, 10 веледни (7 хвани пуд руш) члехи авун, абур жемиятдиз хийирлу инсанар яз тербияламышун зарафат кар туш.

Цлуд аялдин къайгъу члугун, Къилел-квачел пек алуькун, Аламан тир вай акъакъун, - къейднава ктабдин 25-чина.

Зегъметди инсан хуьда, зегъмет кландаз берекатни жеда; вичин намуслу зегъметдалди фу тлуьр инсан халкъдин риклелни аламукъда, гъавайда лугъузвач. Меликани Цийивацра чпин веледарни къени-бур яз, зегъметдал, келунрал рикл

алаз тербияламышна. Чазни гъевечи члавалай ара-бир ван къведай: зегъмет такурдакай итим жедач. Гъакъикъатдани гъа икл тирвиллин мисалар чаз уьмуьрдай датлана тлимил аквазвач. Нариман Меликовича вичин поэмадалди диде-бубадиз, вири хизандиз эбеди гуьмбет эцигна лагъайтла, жеда.

Нариман стхадин яратмишунрин мад са хъсан терефдикай къетлендиз лугъуз кланзава. Ада вичин эхиримжи йисарин са шумуд ктабда (месела, "Хпеж - бубайрин ватан", Издательство ООО "Мавел", 2016-йис), "Чи Игит диде") къейднавайвал, бязи инсанрихъ чпин хизанрин, тухумрин, сихилрин, са шумуд бубайрин тарихар хъйидай, абурун тварар рикел хуьдай, аваз хъайитла, шикларни хуьдай, акъалтзавай несилризни чирдай хъсан адет ава. Чакай, лезгийрикай, рахайтла, гзафбуруз чизвани чпин члехи бубайрин, улу-бубайрин тварар, абурукай малуматар? Гъайиф хъи, - ваъ. Улу-бубайрин, тухумрин, чи хуьрерин тарихни кхъин, хуьн, чирун гзаф важиблур я. Месела, "Дербент-наме", "Ахцегъ-наме", "Чепер-наме", "Гъуьгъвез-наме", "Гъепцегъ-наме" ва масабур гъикъван итижлу я. Намеря гъар са хизандихъ, хуьруьхъ хъайитла, гзаф хъсан кар жеда. Им чи тарих я. Тарих чир хъана кланда. Амни сифтени-сифте хизандилай, хуьрелай, райондилай, республикадилай башламыш жезвайди я. "Эгер халис ватанпересар тербияламышиз кланзаватла, аялриз, жегъил-жаванриз эвелни-эвел тарих чира", - камаллудаказ кхъенай къадим девирдин Китайдин философ Конфуцийди (чи эрадал къведалди 551-479-йисар).

Тухумдин бинейрихъ, члехи бубайрихъ галаз алакълу делилар жагъурун, ктаб акъудун, гъелбетда, четин квалах я. Ятлани Нариман Меликович чпин ери-бинейр чируни эгечина, нетижада арадал ктабарни атана. Касди квалахал чхъ галаз суьгъбетардайлани, арабир и месаладин гзаф важиблубликай лугъуда.

"Чи Игит диде" ктабда ада "Родословная Эмировых-Ибрагимовых" къиле, 1794-йисалай башламышна, ата-бубайрин, абурун несилрин, веледрин, веледрин веледрин тварар, гегъенш сиягъ ганва (60-63-чинар), яни - ругуд бубайрин. Им тебрикдай ва чешне къачуз лайихлу кар я.

Ктаб "Мавел" издательстводи акъуднава. Ам "Уьмуьрдин багъ", "Дагъларин къужахда, берекатлу утагъда", "Даях - дидедин, панагъ-веледрин", "Дидедин гуж, малаикрин луж", "Цийи муьлкар, цийи крар", "Дидедин курсар, бегъерлу тарсар", "Уьмуьрдин дегънеяр, вахтунин легъзеяр", "Уьмуьрдин цуьквер я", "Члехи буба Ибрагъимакай", "Эмироврин - Ибрагъимоврин несилар", "Хпежрин хуьруькай куьруь очерк" къилерикай ибарат я. Ктаб члехи тухумдин векилрин рангунин шикларалдини девлетлу я.

Цийи ктаб муьбарак авуналди, чаз адан автордин гъиликай мад ва мадни итижлу шейэр хкатун кланзава.

Эминан алемдай Лагъ зи ярдиз¹

Уьмуьрлухда алат тийир хажалат, Сефил кваллиз мугъман я лагъ зи ярдиз. Ирид йисуз² рикле хвейи аманат³, Вич низ фена? - гъижран я лагъ зи ярдиз.

Дад чин тийиз, какатай шей недалди, Халкъаризни зи твар бедлем⁴ жедалди, Чуру гафар япариз⁵ [ван]⁶ къведалди, Къиникъ гзаф хъсан я лагъ зи ярдиз.

Сирер-савда⁷ чна санал авуна, Ахмакъ хъана, лагъ, зун вичихъ агъуна. Етим Эмин геж гъавурда акъуна, - Гила вич заз душман я лагъ зи ярдиз.

1862

(Етим Эминан и шиир чапдиз гъазурайди ва адаз баянар гайиди Мансур КУЬРЕВИ я)

¹Ишиир сифте яз 1962-йисуз Къурагъ райондин "Цийи уьмуьр" газетдиз Шамсудин Исаева къурагъви Тагъир Абдурагъмановавай кхъейди я лагъана, 3 бендиникай ибарат тир "Лагъ зи ярдиз" твар алай эсер хъиз сифте яз ганвай. 1987-йисуз "Литературадин Дагъустан" журналдин 3-нумрада и шиир къвед лагъай сеферда акъуднавай. 1995-йисуз Гъ. Садыкъиди акъудай Е.Эминан шиирин кватлалда Д.Мегъамедова жагъурай эсер хъиз и шиир пуд лагъай сеферда ганвай. И шиирда Эмина вичин яр масадаз гъуьлуьз фейидакай ачухдаказ лугъузва. Эсер шаирди Туькезбан масадаз гъуьлуьз тухвай 1862-йисан зулун сифте къилий кхъенва. Чна ам 1987-йисуз журналдиз акъатай жуьреда, герек тир баянарни галаз, инал гузва.

²Туькезбан масадаз гъуьлуьз тухудайла, Е.Эмин адал ашукъ яз ирид йис алатнавай.

³Аманат - хуьн патал амай, тунвай затл.

⁴Бедлем - инал: вилай аватайди.

⁵Инал шиирдин 1987-йисан вариантда, гъалатл яз, "япарихъ" гаф кхъенва.

⁶Шиирдин 1987-йисан вариантда инал "зи" гаф кхъенва. Чна ам царцин манади истемешзавай "ван" гафуналди эвезнава.

⁷Сирер-савда - чинебан ихтиллатар.

Цийи нумрайра

Абад АЗАДОВ

Милли члаларал гъазурзавай газетар, журналар кхъизвайбурун къадар йисалай-суз тлимил жезватлани, редакцийрин коллективри пешекарвиллин везифаяр къилиз акъудзава, келдайбурув изданири агакъарзава.

"Самур" журналдин 4-нумра жавабдар редактор Абдуселим Исмаилован "Табни яракъ я" веревирдерилай гатлунзава. Ада исятда Рагъаклидай пата ва США-ди Россиядиз малумарнавай къадагъайрин дяведиз, Украинадин миллетбазрин, фашистрин гьерекалриз вичин къиметар гузва.

"Шиират" паюна Зульфийкар Къафланован 65 йис тамам хъунихъ галаз алакълу яз адан цийи эсерар чапнава.

XX асирдин 30-йисара шаир хъиз майдандиз экъечай Балакъардаш Султанован 110 йис къейд авунихъ галаз алакълу яз адан "Батрак Агъмедан къиникъ" поэмадай члукар ганва.

Нумрада гъикаятдин эсерар гзаф я. Нариман Ибрагъимован "Тапарин къармахра" роман (сифте къил 2021-йисан 4-нумрада) гун давамарзава.

Абдуселим Исмаилован, Абдул Фетягъан, Якъуб Яралиеван, Бикеханум Алибеговадин, Шамсудин Исаеван гъикаяяр, мезелияр гъевесдивди келиз жеда.

"Критика ва библиография" разделда Н.Ибрагъимован "Хъендик кумукъай шаир" (Хуьруьгъ Лукъманан 100 йисахъ галаз алакълу яз) макъала ганва.

* * *

"Дагъустандин дишегъли" журналдин 4-нумрани чапдай акъатнава. Ана келдайбурун фикир желбдай итижлу ва жуьреба-жуьре макъалаяр, зарисовкаяр, новеллаяр, дишегълийриз яшайишда герек къведай теклифар, меслятар, мисалар ава.

Дагъустандин халкъдин артист, машгьур манидар Суьлгъия Гъажиева гзафбуруз чиде ва чи агъалияр адан сесинал, манирлар къаруни я. Идакай журналди 30 йис идалай вилик кхъенай. Къе журналист Суьлгъият Булгаевади вичин макъалада твар-ван авай манидардин уьмуьрдин, яратмишунрин цийи терефар ачухарзава. Рикле илгъамдин нур куьквенвай дишегълидин, дидедин, бадедин уьмуьр жанлуди, вакъийарив ацанвайди я эхир.

Са рахунни алач, келдайбуру Дагъустандин халкъдин шаир Майрудин Бабаханован шиирризни итиж ийида. Гъикл лагъайтла, дидедиз, дишегълийриз, кланибуруз бахшнавай эсерра михъи кланивиллин, вафалувиллин, мегърибанвиллин гъиссер пара ава. "Кланибурун кефи хамир Жезмай къван са члавузни. Ийфиз, вацра шагидвалдай, Я рагъ куьквей куькузни", - кхъизва шаирди.

Къенин аялриз, жаванриз чи бубайрин, дидейрин алатай уьмуьрдин яшайишдиз талукъ гзаф крар чизвач. Журналди милли яшайишдин тарихдиз вил вегъин вичин хивез къачунава. Алатай нумрайра Наира Шихнабиевади дингиникай (нехв ва прунз гатадай алат), сеняткарвиллин къит пешейрикай чирвал гана. Гила лезгийрин аламандин тямлу фар чразвай тланурдикай ихтиллатзава.

Шихали БАГБИРОВ

Цинин йис республикадин Кыл Сергей Меликова образованидинди яз малумарнава. Чахъ и хиле агалкунар авай ксар тлимил авач. Зи хуьруьнви **ГЪАЖИЕВ Эмирагъа Эмриллагъовични** кваллахда гъурмет къазанмишнавай инсанрикай я. Ам 1947-йисан 1-февралдиз Азербайжан Республикадин Агъсу райондин Нуран хуьре Эмриллагъ бубадин ва Къизбес бадедин (чпиз рагъмет хуьрай) хизанда рушарилай гъугъуьниз гада велед яз дуьньядал атана. Низ чидай къван и аялди хъгъхтин уьмуьр, яшайиш, агалкунар жедатла, кваллахда гъихътин гъурмет къазанмишдайтла.

Къурушвиар Азербайжандин Агъсу, Исмаил, Шемахи, Хачмаз, Къуба, Кцлар районра гзаф яшаммиш жезва, хъана. Къурушрин хуьр Хасавюрт райондиз куьч хъайила, рагъметлу Къулиев Сейфеддин бубади и винидихъ твар къунвай районра яшаммиш жезвай пара къурушвиариз хуьруьз хтун теклифнай, гъабурун жергедай яз - рагъметлу Эмриллагъ бубадизни. Амма ада вич, куьч хъхъайтла, бубайрин ватандиз - дагъдин Къурушдиз хкведа лагъанай.

Школада кваллахни ийиз, ада 1972-йисуз Дагъустандин пединститутдин математикадин факультет заочникадакъаьлтарна. Га йисуз адакай Къурушрин муьжуд йисан школадин директор жезва.

Ругуд йисуз кваллах авурдалай къулухъ Къурушрин хуьруьн Советдин председателдин къуллугъдал хъзава. Ина кваллахай 10 йисан вахтунда хуьруьн клуб, библиотека, советдин идара лап вижевайдиз ремонтна. Хъуьтлуьн вахтунда гъайванриз гудай цин патахъай хуьруьн агъалияр клева гъатнавай. Эмирагъа муаллимди булахдин кыл хуьрелай виниз авай Хуьр лугъудай участокдиз километрни зур мензилдиз цийи турбаяр гъана, ремонтна. Къенин юкьузни булахдин яд хуьруьн юкьвай агъуз авахъзава, халкъдин гъайванри хъуьтлуьн вахтунда хъвазва. Агъалияр ихтибар авурвилай Эмирагъа муаллимдикай 1978-йисалай 1988-йисалди хуьруьн советдин исполкомдин председател хъана. Гъугъуьнлай мадни мектебда математикадин тарсар гун давамарна. Пуд йисалай мад директорвилин везифайригъ эхгечина. Директорвал ада 2005-йисалди авуна. Школадин директорвилин везифаяр тамамарай йисара адан гъузчивилик кваз мектеб капиталнидаказ ремонтна. 1930-

мугъманвиле авайла, Играмудина авур са ихтилатни ахъайиз кланзава. Ада вичин ихтилат икI башламишна: "Зун экуьнахъ фад, Эмирагъа-дизни лугъун тавуна, хуьрелай са километрдин виниз авай Цаян къван алай метел хжаж хъанай. Анлай Къурушрин хуьр юкьва тунвай дагълар вири аквазвай: Шалбуз дагъ, Базар-Дуьзи, Яру дагъ, Нисин дагъ... Рагъ акурла, векъерал ацукънавай чигедин стIалри къизилди хъиз нур гузвай. Тебиатдин и гъуьзел шикилар акурла, аз гзаф регъят ва хвеш хъанай". Тебиатдин и шикилар гурчегдиз акурла, ада вичихъ галаз клелай юлдашризни Къурушдал атун теклифнай.

Эмирагъа муаллимди вичин харжийралди хуьруьз гъахъдай сурарин метел, дяведа телеф хъайи къурушвиарин виридан тIварар мармардин плитайрал атIана, ракъун тIваларин жугъунда туна, хъсандаказ туькIуьрна. И кардай адаз хуьруьнвиари, акур вирибуру сагърай лугъуьзва.

Эмирагъади вичин уьмуьрдин юлдаш Гъажиева Мегъбуба Аплагъвереновнадихъ галаз санал хизан арадал гъана, къуд хвани кве руш чIехи авуна, гъабурвни клелиз туна: - Мурад - инженер-технолог, Гъажи - юрист, Бахтияр бубадин рекъай фена, ам математик я, Аслан - юрист.

Мектебдиз савкъатар

Агъмед МАГЪМУДОВ

1-сентябрдиз СтIал Сулейманан райондин Агъа СтIалрин хуьруьн юкьван мектебда Чирвилерин йикъаз талуькьарнавай лишанлу мярекат къиле фена. Муаллимриз ва аялриз клелунин цийи йис мубаракиз атанвайбурун арада муниципалитетдин администрациядин къилин заместитель Абуталиб Фатулаев, СтIал Сулейманан райондин прокурордин куьмекчи Наида Вагъабова, "Лезги газетдин" къилин редактор Мегъамед Ибрагъимов, меценат, мергъяматлу гзаф крарик къил куьтазвай жумарт хва Мурад Мегъамедкеримов ва масабур авай.

Сифте гаф рахай Абуталиб Фатулаева мектебдин муаллимрин коллективдиз, аялриз райондин администрациядин патай Чирвилерин югъ мубаракна. Ада къейд авурвал, чIехи шаир СтIал Сулейманан хайи хуьруь лезги халкъдиз гзаф къадар къегъал рухваярни рушар ганва. "Къенин несилрин векилри абурун жергеяр къалинардайдак баркаллу крар давамардайдак умуд куьтазва...", - лагъана А.Фатулаева.

Мурад Мегъамедкеримов

Мугъманар тебрик авуналди, мектебдин директор Феликс Магъмудова мярекатдин иштиракчийриз чирвилерин сувар мубаракна, аялрихъ клелунра агалкунар хъун алхишна. Адан гафарай малум хъайивал, алатай йисуз мектеб акъалтIарай 19 аялдикай 10 кас кесерлу вузрик, амайбурун училищайрихни колледжрик экечIанава.

Гъугъуьнлай рахай Мегъамед Ибрагъимова агъастIал-вийриз вичин ва **Мурад МЕГЪАМЕДКЕРИМОВАН** патай 1-сентябрдин сувар мубаракна. "Лезги газетдин" къилин редакторди вичин рахунра Мурад Мегъамедкеримова хайи мектебдиз классрин руководителри чпин кваллахда менфят къачун патал компьютерни принтер багъишнавайдакай хабар гана. Идалайни гъейри, Мурад Мегъамедкеримова цинин йисуз Агъа СтIалрин мектебда 10-класс вири вадар аваз акъалтIарай аялриз ва и классдин руководителдиз вичин патай пулдин пишкешарни гуда.

Къейд ийин хъи, алай вахтунда чпин хайи хуьрериз жуьреба-жуьре рекъерай куьмекар гузвай жумарт рухваярни рушар тIимил авач. АгъастIалви Мурад Мегъамедкеримовни гъахътинбурукай сад я. Ада неинки са хайи хуьруьн, гакини вири халкъдин умуми месэляяр гъялуник вичин пай куьтазва. Мисал яз, ада гъар йисуз 50-далай виниз хизанриз "Лезги газет" хъизва, лезги чIалай олимпиадаяр, конкурсар тухудайла, пулдин такъатар чара ийизва, СтIал Сулейманан райондин мектебрис, "Лезги чIал чирин" ктабар маса къачуна, диде-бубадин къаюмвилик кумачир ва набуьт аялриз куьмекдин гъил ярги ийизва. И сиягъ мадни давамариз жеда. Къуй адан мергъяматлу крар Аплагъди къабурлай!

Мектебдиз савкъатар гунай Феликс Магъмудова Мурад Мегъамедкеримоваз сагърай лагъана ва ада хайи мектебдиз датIана куьмекзавайди къейдна.

Агъа СтIалрин мектеб районда чIехибурукай сад я. Алай вахтунда ина 400-дав агъакъна аялри чирвилер къачуьзва. 1-классдиз цIи 38 аял атанва. Къуй абурухъ ва виридахъ хушбахт гележег хуьрай!

Кваллахда гъурмет къазанмишайди

Эмриллагъ бубади Къурушдал колхоз тешкил хъувурдалай къулухъ хайи ватандиз хтунин кIарар къабулна. Га икI, адан хизан 1957-йисуз хайи хуьруьз куьч хъхъана. Гъажиев Эмирагъади хуьруьз хтай вахтунда Азербайжандин школадин 3-класс акъалтIарнавай. Хъсан зигъин авай аял хъуниз килигна, ам муькуь аялрилай гъугъуьна амукъна. Математикадай лап вилик жергеяр хъана. А вахтунда Къурушрин хуьруьн муьжуд йисан школадин директор миграгъви Атемов Гъамидулагъ муаллим тир. Хуьруьн-вийрикай ана Къубат ва Аладин муаллимри кваллахзавай. Аладин муаллимни колхоздин председателдин къуллугъдал хъфена. Амай муаллимар вири маса хуьрерай тир. Абурун тIварарни къун тавуна жедач (Аплагъди рагъметрай абуруз, чаз чирвилер гайи, дуьньядин сирерай къил акъудиз чирай, уьмуьрдин шегъредал акъудай): Атемов Гъамидулагъ, Рамазанов Рамазан, Къафланов Шихнесир, Мамедкеримов Пирали, Афисат муаллим ва мсб.

Математикадай хъсан чирвилер хъуниз килигна, Эмирагъадин патахъай Гъамидулагъ муаллимди Эмриллагъ бубадиз теклифна: 8-класс акъалтIарайла, Эмирагъа Дербентдин педучилищедиз ракъурун. Га икI, 1962-йисуз Эмирагъа Дербентдин педучилищедиз гъахъна. Экзаменар агалкунралди вахкай адакай 1-курсунин студент хъана. Студентвилин къуд йис акваз-такваз акъатна. Эмирагъа муаллимди рикIел хкизвайвал, 2-курсунна клелзавайла, са студент клел тавунай вацран стипендиядикай магърумнай. Руководитель Светлана Сергеевнадиз адаз училищедин профсоюздин комитетдай куьмек гана. Ада лугъузвайвал, училище акъалтIарайла, гъарма сад гъи хуьрй ятIа, гъанра кваллахун патал рекъе хтунай. Эмирагъа муаллимди 1966-йисалай сифтеган классрин муаллим яз кваллахна. Математикадин тарсар гудай муаллим тахъайла, ада аялриз гъа тарсар гузвай.

Йисара эцигнавай школадин полар, къавар, къавуз янавай ракъ гуьнгуннай акъатнавай. Ада ремонтрин кваллахар къиле тухвана. Директор яз, ремонтдин кваллахар ийидайла, рабочий парталар алаз, гъар экуьнахъ ам фад кваллахал къведай, няналди устIарихъ галаз гагъ школадин къавал, гагъ къене кваллахар гъикI физватIа ахтармишдай.

Са юкьуз чун кимел алай. Чи патав машинда аваз инсанар атана. Салам гана, жузунар авурдалай къулухъ чпиз школадин директор акуна кланзавай лагъана. И чIавуз Эмирагъа муаллим школадин къавал алай, къавуз ракъ язавай устIарихъ галаз кваллахиз. Директор устIарихъ галаз кваллахиз къавал ала лагъайла, абур чахъ агъазвачир. Ахпа за Эмирагъа муаллимдиз мугъманриз вун акуна кланзава лагъайла, ам къавалай эвчIина, мугъманрин патав агатна, гъилерал алай элжекар хтIунна, хваш-беш авуна. Мугъманар Махачкъаладай образованидин министерстводай атанвайбуру тир. Рабочий партал алай директор акурла, сифтедай абур мягътели хъанай, ахпа абурук лугъуз тежер къван шадвал акатнай, директор шабагъдиз лайихлу я, гатун канкуприн ял язавай вахтунда рабочий яз кваллахзавай директордиз гаф авач лагъанай. Лайихлу зегъметдай, аялриз хъсан чирвилер гунай 1995-йисуз адаз "Дагъустан АССР-дин халкъдин образованидин отличник" тIвар ва знак, 1996-йисан ноябрдиз "РД-дин лайихлу муаллим" лагъай тIвар гана. И тIвар, адан зегъметкешвал акурла, образованидин министерстводай атай мугъманрин тIалабуналди, ганай.

Эмирагъа муаллимди вичихъ галаз санал клелайбурухъ галаз гъамиша дуствилин алакъаяр хуьзва, муьквал-муьквал гурьуьшмиш жезва. Мегъарамдхуьрй тир Исмаилов Играмудинахъ галаз неинки дуствилин, лап стхавилин алакъаяр хуьзва. Инал аз, Эмирагъа муаллимдиз

Руш Илгъамеди медучилищедая клелнава. Руш Ирададиз клелиз клан хъанач. Гъажи, Аслан, Илгъаме, Ирада - Москвада, Мурадни Бахтияр Дербент шегъерда яшаммиш жезва, абур вири карчивилел машгъул я. Эмирагъа муаллимни пенсиядиз экъечIай 2012-йисалай инихъ гатуз, ял ягъиз, Къурушдал хквезва. Хъуьтлуьн вахтунда гагъ Дербентда, гагъни Москвада хтулрихъ галаз вичин кефияр шадарзава.

Эмирагъа муаллимдихъ галаз стхавалзавай Исмаилов Играмудина Дербентдин педучилище акъалтIарай 39-выпускдикай ктаб кхъенва. А ктабда санал клелайбуру вуж гъи пешедин иеси хъанватIа, гъина яшаммиш жезватIа, гъина кваллахзаватIа, гъихътин агалкунар хъанватIа къалурнава. Ктаб чапдай акъудиз куьмек ганвайди Эмирагъа Эмриллагъович я, спонсорвал гъада вичин хивез къачуна. Ктабдин эхирдай Исмаилов Играмудина килиг гъихътин келимаяр хъенватIа: "За жуван ва жувахъ галаз клелай курсунин юлдашрин патай еке гъурметдивди рикIин сидкъидай Эмирагъа муаллимдиз чухсагъул, сагърай малумарзава и ктаб акъудиз зак руьгъ куьтунай, пулдин куьмекар гунай".

Ада ктабдин эхирдай алава хъувуна: "Заз ктаб, жуван рикIин мурад, шаир Мердали Жалипова Эмирагъа муаллимдиз бахшнавай ширдин са бендиналди акъалтIариз кланзава."

Европадин къавал алай
Хуьруьн абур ад авуна.
Чирвилерин чад яз къулай,
Хжажна мад, гад авуна".

Эхъ, кваллахдин рекъе, юлдашрин арада гъурмет гъар са касди вичи къазанмишзавайди я. Эмирагъа муаллимни гъахътин инсанрикай я. Ам кваллахда агалкунар, юлдашрин арада гъурмет къазанмишнавай ватанперес, инсанперес, мугъманперес инсан я. Сагърай вич!

Террордиз акси я

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Гьар йисан 3-сентябрдиз чи уьлкведа терроризмдиз акси женгина рейсавилин югъ къейдзава. Ам 2004-йисан 1-3 сентябрдиз Кеферпатан Осетиядин Беслан шегьерда вагъшивилелди теракт килиз акъудуникди 300-далай виниз инсанар киникыхъ галаз алакълу яз 2005-йисан июлдиз тестикъарнай. Адалай инихъ и юкъуз чи уьлкведа, республикада жуьреба-жуьре мярекатар кьиле тухун адетдиз элкьвенва. Стал Сулейманан райондин пресс-къуллугъди хабар гузвайвал, 3-сентябрдиз, райондин центральный библиотека кьиле аваз, хуьрерин саки вири филиалрани террордиз акси мярекатар кьиле тухвана...

Кьилди къачуртла, Зизикрин хуьруьн библиотекада, инсанрин риклериз еке таъсир, тларвал гайи Бесландин вакъиадиз талукъарна, "Бесландин тлал - Россиядин тлал" лишандик кваз мярекат тешкилнавай.

- Цемьюжуьд йис идалай вилик Беслана шаддиз, гьилера цуьквер аваз школадиз феи аялрин, абурун диде-бубайрин, муаллимрин кьилел боевикри рикелай тефидай мусибат акъудна. Пуд юкъузни йифиз аялар цихъ гьарарат яз ва гишила туна. Терактдин нетижада 300-далай виниз инсанар телефъ хъана. Абурукай 180 аялар тир. Бязи аялар сифте школадиз атана, партадихъ ацукьиз, къимет къачузни агакънавачир, - рикел хкана мярекат ачухай библиотекадин директор Гуьлше Мегьамедовади. Терроризм негъзавай, адан вилик пад къуниз талукъарнавай суьгьбетдилай гугъуьниз хуьруьн юкьван мектебда чирвилер къачузвай аялри хайи ва урус чаларал ширир келна.

Важиблугъ темадиз талукъарна, райондин ЦБС-дин Уллу-Гьетягьрин, Алкъвадрин, Испикрин, Алидхуьруьн, Чухьверхуьруьн фи-

лиалра кьиле тухвай мярекатрал жаванар терроризмдин, адан макъсаддин гьавурда туна. Кватл хъанвайбур и темадай ктабрин выставкайрихъ галазни танишарна.

И юкъуз Агъа Сталдал тешкилай "Чаз ислягдаказ яшамиз жез кланзава" мярекатдиз хуьруьн агъалийриз, мектебда клелзавай аялриз ва муаллимриз, аялрин бахчада тербия къачузвай бицекриз ва полициядин участковый уполномоченный Башир Мегьамедоваз эвернавай. "Терроризмдиз - ваъ!" лишандик кваз тукьурнавай плакатдилай, "Терроризм - алай аямдин къурхулувал" ктабрин выставкадилай, гьакл цуькверивди, шемеривди ва аялар къугъвадай затларивди безетмишнавай рикел хуьнин пилелай эгечина, терроризмдиз акси суьгьбетрал къведалди хъсан тешкиллувал аваз кьиле феи мярекат макъсаддив агакъна. Ам са декъикада вири кисна акъвазуналди акъалтна.

Полициядин участковый уполномоченный Славик Сагьидован иштираквал аваз Курхуьруьн библиотекада кьиле феи мярекатни итижлуди хъана.

Нуьцуйгьрин библиотекада хуьруьн юкьван мектебдин аялрин иштираквални аваз "Жуванбур маса гудач" мярекат Россиядин Игит Зейнудин Батманован экуь къаматдиз бахшнавай.

Цийи Макъарин хуьруьн библиотекада тешкилай мярекатдиз хуьруьн администрациядин кьил Асамудин Къазиагьмедоваз, отставкада авай полковник Масуб Магьмудоваз, мектебда клелзавай аялриз ва муаллимриз теклифнавай. "Россия террордиз акси я" лишандик кваз тешкилнавай ктабрин выставка, террор негъзавай, лянетламишзавай суьгьбетарни итижлугъ, акъалтзавай несилдивай тарс худиз жедайбур тир.

"Къуй дувньяда терактар мад садрани тахуьрай!" - виринра мярекатар ихътин келимадалди акъалтна.

Устадрикай суьгьбетар Чагъанчи Ямудин

Сажидин САИДГЪАСАНОВ, шаир

Агъасталви ШИХЖАМАЛОВ Ямудин Лезгистанда тийижир кас бажагъат ава. Ада са шумуд жегьилдиз чагъан, далдам ягъиз чирна. Низ чида, мехъерик, йифериз демера, чагъан ягъиз, ада шумуд касдин квалер кьени авунатла. Заз Ямудинакай чагъанчи гьикл хъанатла, адан уьмуьрда хъайи са шумуд къетлен крарикай куьруь суьгьбет авуналди рикел хъиз кланзава.

Ямудинан буба Шихжамалан хва Сейфудин, гзаф пешейрин иеси яз, адаз чагъанчивални чириз кланзавай. Чагъан къачун патал Бакудиз фин герек тир. Амма Къасумхуьруьн гьафте-базардиз феиила, адаз курхуьруьнви Гъажикъадирив чагъан гъаз акуна.

- Дуст кас, чагъандай макъамар кьванни ягъиз жедайди яни?

- Макъамар ягъиз тежедай чагъан жедали? - хъуьрена хъиз, кьуьне авай чагъан хурув агудна, адай ширин сесер акъудна. Базардин къерехда авай кватлал, гьатта чпин савда ийизвай затларни туна, чагъандихъ яб гуз атана.

- Далдам алачир мехъер я, - лагъана Сейфудина. - Гудачни?

- Ам за базардиз макъамар ягъиз гъанвайди туш кьван? Ам къачудай пул кьванни гвани вав?

- Пул гвачирдан базарда вуч авайди я? - хъел атана Сейфудина. Са гафуналди, чагъан къачур Сейфудин хуьруьз хтана.

Са шумуд йисалай Сейфудинакай сейли чагъанчи хъана. Ада вичин къвед лагъай гада Ямудинакай далдамчи авуна. Къарай авачир Ямудина вичизни чагъандай гьар жуьре макъамар ягъиз чирна. Нубатдин са мехъерик феиила, демера кьуьлер ийидайбур гзаф аваз, устларри, адет тирвал, ял язавай. Амма жегьилри квал къучуз акур Сейфудина

кчяяр дегишарна. Вичи далдам къачуна, Ямудинав чагъан вугана.

И кар акур инсанар мягътел хъана амукъна. Жечни кьван, Сейфудин, кьве юкунин буй авай кас яз, адан метерал алай тафт, аял къугъвадай зат хъиз акъазвай. Ямудинан лагъайтла, къужагда кьунвай чагъандикай хкатна акъазвайди тек са кьил тир. Ара физ, Ямудинан нер чагъандин кьвала акъазвай. Амма Ямудина, вич акван тийиз, язавай кьуьлуьнин макъамрал вири ашукъарнавай.

Къез за кьун тариф ийида? Кьуьлерзавайбурулай гзаф демина капар язавайбуру кьваларин вилик квай техил ядай саф чарчин ва гимиддин пуларив ацурна.

Гъа икл бубади вичин чагъан жегьил Ямудиназ багъишна. Ямудина лагъайтла, неинки Куьре патан хуьрера, гьакл адалайни кьеце патарани мехъерик иштиракналди вичин устадвал кьалурна.

Са сеферда Къасумхуьрелай са чехи къуллугъчиди Ямудин вичихъ галаз, (дустунин мехъер аваз), Бакудизни галаз фена. Ина Ямудиназ еке гьуьрмет авуна: чагъан твадай къаб мехъерик пулдиз ацана, Ямудин чагъан кьуьне аваз хтана.

Дяведин йисар тир. Стал Мусаиб, ВКБ-дин пропагандадин отделдин заведующий яз, культурадин хилен къуллугъчяяр хуьрериз концерт гъаз феиила, ада Ватандал атанвай бедбахт-виликай, чапунчи душман вичин магъарада терг ийидайдакай ихтилатдай, ахла концерт гудай. Стал Мусаиб гугъуьл-лудаказ фронтдиз феиила, Шихжамалов Ямудина са шумуд йисуз Махачкъалада, Госфилармонияда, чагъанчи яз, Рагьимат Гъажиевадихъ ва анин коллективдихъ галаз фронтдай хирер алаз хтанвай госпиталда авай ватангълийриз концерт гана. Лезги хуьрера концерт гудайла, абур са шумудра тамара авай къачагьрин хурукин акатнай.

Эхиримжи вахтара Ямудин Шихжамалова Герейханован тварунихъ галай совхозда, Кьулан ва Агъа Сталрин клубра гьакъисагъвилелди зегьмет члугуна. Рагьметлуда Герейханован тварунихъ галай совхоздин клубда кваллахдайла, машгур мандар Ражаб стахдиз чагъанчи ягъиз чирнай. Афериндин кар ам я хъи, Шихжамалов Ямудина вичин пеше са шумуд касдиз чирна. Адан твар гзафбуру гьуьрметдивди къазва, рикел хъизва.

Аялриз бахшнавай уьмуьр

Гьикъван инсан марифатлуди хъайитла, гьакъван ам Ватандиз вафалуни жеда.

А.С.ГРИБОЕДОВ

Зейнуллагъ НАВРУЗОВ,
Кварчагьрин хуьр

Жува хкъягъай, рикл алай кеспидай уьмуьрдин макъсад, руьгьдин таъминвал жагъунилай, белки, инсандиз еке бахт авач жеда. Ахътинбурун жергедай яз, вичин вири уьмуьр акъалтзавай несилдиз чирвилер ва тербия гуьнин четин, амма баркаллу кардиз бахшнавай Кварчагьрин юкьван школадин сифтегъан классрин муаллим ва пионервожатыйвиле кваллах авур МАНАФОВА Бесен Вердихановнадин тварни къаз жеда.

1948-йисуз Хив райондин Кьванцила зегьметчи, гьуьрметлу

хизанда дидедиз хъайи руша школада амаз вичин рикл алай муаллимвиле пешедай фикрардай. И мурад кьилиз акъудун патал ада Дербентдин педучилище агалкъунралди акъалтарна. Кварчагьрин хуьруьн школада гьвечи классрин муаллим ва гзаф вахтара пионервожатый яз кваллахна. Ада тарсар гайибурукай кье муаллимар ва маса пешейрин сагьибар хъанва...

Зегьметдин ветеран Бесен Манафовади алай вахтунда, Хушетда 6-нумрадин школада гьвечи классриз урус чалан тарсар гуз, кваллах давамарзава. Адан гьакъисагъ зегьмет профсоюздин тешкилатрин патай грамотайралди ва маса багъа пишкешралди къейднава. Кваллахай педколлективра ва диде-бубайрин патай адаз еке гьуьрмет ава. Акъалтзавай несилдиз чирвилер ва тербия гуьнин четин кар-

диз бахшнавай вичин уьмуьрдилай ам рази я.

Тамам 30 йисуз сифтегъан классрин аялриз тарсар гун гьикъван четин ятла, и пешедай кваллахзавайбуруз хъсандиз чида. Бесен Манафова вичин везифайри яратмишунин тегьерда эгечзава. Муаллимди, куьлуб-шуьлуьярни кваз фикрда кьуна, тукьурнавай пландин бинедаллаз, аквадай пособиярни ишлемишиз, чешнелудаказ тухузвай тарсар вилик эцигнавай макъсадриг агакъзава. Школадиз феи сифте йикъалай Бесен Манафова гележегдин несилдик чехи Ватан, багъри ерияр клан хуьнин, клелунриг ва зегьметдив рикл гъаз эгечлуьнин, жуван къуватрихъ инанмишвал авунин гиссер куьтаз алахъзава. Секинсуз рикл авай ам школада аялар патал хийирлу гзаф крарин яцла жезва. Бесен муаллимди Кварчагьрин школада зегьмет члугъвайла, аз чизвайвал, художественный самодеятельностин кваллах хъсанаруникни еке пай куьтазвай. Музыкадал, манийрал, ис-

кусстводал адан гзаф рикл алай. Культурадин квалле тухузвай гуьруьшрал, мярекатрал тебрикдин келимаяр гъаз пионерар акъуддай.

Уьмуьрдин юлдаш Абдурагьманнахъ галаз санал веледарни намуслу, Ватандиз вафалу инсанар яз чехи авунин жигьетдайни еке зегьмет члугуна. Чехи гада Алика, Махачкъалада автодорожный институтда келна, шегьерда ЖКХ-да, Сережади, финансин институт куьтягна, центральный банка кваллахзава. Руш Светланади - ДГУ-дин филологиядин факультет, гьвечи руша финансин техникум акъалтарна. Веледрихъ чпин хизанар, квал-югъ хъанва. Чехи дидедиз 14 хтур ва 1 птул багъишнава.

- Гьар са аялдиз хъсан чирвилер гуз алахъунилай гьейри, зун абурукай акуллу, Ватандиз, хуьруьз, хизандиз вафалу инсанар хкатун патални чалишмиш жезва, - лугъуьза Бесен муаллимди. - Чи гележег тир аялрикай хъсан пешекарар, камаллу инсанар хкатун зи кьилин мурад я.

Советский хуьруьн - 70 йис

Авадан хуьр гумадилай

Ферид ВАГЪАБОВ,
РД-дин лайихлу муаллим

Квал, магъле, хуьр, Ватан - ибур дуьньядин вири няметрилай багъа я. Ата-бубаяр яшамаш хъайи квалер-къар, риклиз чими чуьллер, уьруьшар, яйлахар, къайи булахар, са шумуд архайрин сурар, пак пирер туна, 1952-1953-йисара Ялцугьрин, Филискъарин, Филифгъуне хуьрерин жемьатар Ахцегь райондай, Буришмакъарин хуьр Къурагь райондай Мегъарам-дхуьруьн райондин Гуьлгеричай вацун къерехдал экля хъанвай, уьленрини къакъан нацари, кул-курини цацари къунвай, ветерини вагъши гъайванри агъавалзавай баябан чуьлдиз куьнарнай.

...Ялцугьар Ахцегь райондин (куьгъне Самурдин округдин) твар-ван авай хуьрерикай сад тир. Ам Ахцегьрилай 11 километрдин киблепата авай. Анин советдик Филискъар, Куркинар (Балуджа) ва Филифгъуне квай. Садлагъана дагълух халкъ чими арандиз куь хъун хуьрерин агъсакъалриз, вилик-къилик квай ксариз хъсан ачуна. Абуру сифте жегилри-кай бригадээр тешкилна ракъурун меслятна. Са къадар жегилар Урусатдин тамариз тахташлан гъазуриз ракъурна. Ийфиз къазмайра ва елкенрик ксуз, четин шартлара (я хъвадай яд, экв, цай, тямлу хуьрек авачиз) бригадйри чпин гъакъсагъ зегьметдалди кваллахна. Нетижда керпичар атана, герек материалар гъазурна, яшайишдин квалер, фермар ва майшатдин объект эцигиз башламышна.

Квал эцигун, цийи хуьр кутун - ибур регъят крар туш. Гъар са кардиз пешекар дуьз устлар герек я. Абуру кар жедая, эгер чна Советский хуьре гъар сада вилешай виниз квалер эцигай устларин тварар къуртла. Абурун зегьмет рикелай алудун дуьз туш. Ингъе абуру: Гъажимурадов Эседуллагъ, Велиев Буба, Агъмедов Хидирнеби, Рагъимханов Асул, стхяр тир Тажедин ва Межмеддин Ферзалиевар, Саидагъмедов Идрис, Велижанов Расул, Къурбанов Къурбан, Пенжанов Кибер, Гъайдаров Гъайдар, стхяр тир Мегъамедни Астархан Рустамхановар, стхяр тир Камилни Устаба Селимхановар ва абуру дуьз проектар гайи, гуьзчивал авур прорабар - Мурадхан Исмихановни Азиз Дуьтуев. Абуру вири гъалал дуьньяда ава. Рагъмет хуьраи чпис.

Сифте атай хизанриз гзаф азиятар, азабар ачуна. Къайи булахарин ятар хъваз вердиш хъанвай дагъдин агъалияр къайи цихъ тамарзу хъана. Хъвадай яд къубудай, я вацай гъидай, алцифардай, ахпа хъвадай. Аялриз рганвай яд гудай. Чехибуру чай хъвадай. Гатун чими вахтунда цаяр атайбуру, къиздирма азарди къурбуру пара хъана, бязибуру рагъметдиз фена. Райондай атай духтурри вилк пад къуна. А вахтунда духтурарни къит тир.

Терекмар яз вердиш хъанвай чи агъалияр гзаф зегьмет къачунал рикл алайбуру я. Куьч хъайи вирибуру, хизандин къадардиз килиг тавуна, са проектин квалер эцигзавай. 1965-йисалай дуланажгъ хъсан хуьрдавай къве мертебадин гегъенш, гуьрчег квалер эцигиз башламышна. Къеряй къванер гъидай, керпичар атлудай, къавуз руг гудай мелериз неинки мукъва-къилияр, гъакл вири хуьруьнви-яр къведай. Сада-садаз куьмек гун ина чуьриз тежедай адетдиз элкъенвай.

1956-йисан 17-мартдиз ДАССР-дин Верховный Советдин Президиумдин къарардалди цийи хуьр регистраци авуна ва жемьатдин разивилелди адаз Советское твар гана. Цинин йисуз хуьруьн 70 йисан юбилей къейдзава. Им хуьруьн жемьат патал еке шадвал я.

Дагълух хуьрер цийи кчадал бинеламиш хъайидалай къулухъ сифте Хенжелкелейрин, гуьгъунлай Советский хуьруьн Советдин председателвиле рагъметлу Хидиров Юсуфа, Абдурагъманов Усмана 1961-йисалди кваллахнай. Советский хуьр Хенжелкелейрин Советдик квай. А вьедая Хенжелкелейрин Советдик та 1960-йисалди Бут-Къазмайрин, Цийихуьруьн, Сенгерин хуьрерни квай.

лейрин Советдик та 1960-йисалди Бут-Къазмайрин, Цийихуьруьн, Сенгерин хуьрерни квай.

Сифте куьч хъайи хизанрин аялри Хенжелкелейрин ирид йисан школада келнай. Амма гъазурлухвилерин классра келна кланзавай 6-7 йисан яшда авай аялриз гъар юкъуз 2-3 километр рекъиз фин-хтун четинзавай. Абуру фургунда, я арабада аваз Хенжелкеледал школадиз агъакъардай. Хуьруьн, колхоздин гъакимри тади галда хуьре сифте эцигнавай (итимар дьведай тахтанвайбурун уьмуьрдин юлдашриз квалер эцигиз куьмекар гуьз-вай) сад хуьруьн къилин вини пата, садни юкъва (Гуьлдене дидедин ва Зилфи дидедин - абурун гадаяр 1952-йисуз армиядиз тухванвай) авай гъардан са квал советди кхирида къуна, кими кваллахарни тадиз агуд хуьвуна, партаярни хкана, классар туькьурна.

1965-йисуз хуьре авай ирид йисан школа юкъвандаз элкъурна. Чи школадиз къунши Цийи Усурин аяларни атана. Гъар йисуз школадиз са къетенвал артух жезвай. Ина райондин мушколадин ва заочный юкъван школадин филиалар ачуна.

Вичин вахтунда келиз тахъай жегилриз заочный школада, кваллахдай къерех тахъана, юкъван образование къачудай мумкинвал хъана. Ана край чирдай музей, компьютеррин класс ва лингафонный кабинет ачуна.

Залзала хъайи 1966-йисуз Советский хуьруьз Хенжелкеле, Мамрачар, Магъмута хуьрер куьчарна. ДАССР-дин Верховный Советдин Президиумдин Указдалди 1968-йисан 1-сентябрдиз Хенжелкеле хуьруьн совет учетрай акьудна ва хуьруьн совет Советский хуьре тайинарна. Хуьруьн Советдин председателвиле рагъметлу Гъалимова Набата, Эфендиев Абдурагъмана, Муслимов Шевкета, Абдулхаликов Шамила, Халидов Халида, Гъабибов Къейбуллагъа, Султанов Багдадина кваллахнай. Гуьгъунлай хуьруьн кавха Асваров Эмирагъадикай, ахпа Хидиров Сергеекай хъана. Алай вахтунда хуьруьн администрациядин киле мад сеферда Э.Асваров хъа хуьвунва.

Советский хуьруьн администрация, лугъун лазим къведа, республикада киле феий акъажунра акъалтай нетижаяр къазанмишунай Дагъустан Республикадин гъукуматдин цудралди гуьрметдин грамотайриз, гъиллягъилиз къведай пайдахриз лайихлу хъана.

1953-1958-йисара складар, 200 малдин ферма, дизелдин электростанция, пилорама, пуд виш касдиз чкаяр авай клуб эцигна. 2,5 километрдин куьнейриз чиргъ веьена. Клуб эцигунин карда жемьат руьгъламишайди а члавуз колхоздин председател хъайи рагъметлу Мурсалов Сарухан тир. Адан твар ам чидайбуру, риклел аламайбуру, ван хъайибуру еке гуьрметдивди къазва. Са проектни авачиз, ада хуьре герек къевезвай вири идаруяр галаз ахтин клуб эцигна хъи, ада хуьруьн агъалийриз ремонт галачиз 30 йисалай виниз къуллугъна. Хуьруьн гъар са хизанди гуьгъуллудаказ 300 керпич, комсомолри

гъарда 500 керпич атана. Хуьруьн комсомолдин сифтегъан организациядин секретарь рагъметлу Омар Омарова общественный вири кваллахар жегилрихъ галаз ял ядай вахтунда тамардай.

Акваз-акваз хуьруьн къамат дегиш жезвай. Цийи электролиняр, пекарня, яшайишдиз къуллугъдай комбинат, столовой, гъамам, дерлекхана, туьквенар, аялрин ясли-бахчяр пайда хъана. Мугъманхана, совхоздиз цийи контора, Советдин идара, почта, сбербанкдин дарамат, чехирдин завод эцигна.

1953-йисалай колхоздин киле акъвазай бажарагълу руководителар хъайи рагъметлу Мегъамед Алимурзоев, Сердер Эльдеров, Мегъарам Гъабибов, Зейнал Жамалов, Сарухан Мурсалов, Ибадуллагъ Керимов, Абдурагъман Асваров, Нисредин Забитов ва Низам Нуриев хътин юлдашрин экуь къамат чи хуьруьн-вийрин риклера гъамашалугъ амуькда.

Гзаф йисара "Фрунзенский" совхоздин директорвиле Шамиль Абдулхаликова кваллахна. Совхоз гзаф хилерин майшатдиз элкъена. Ам багъманчивилел, уьзуьмчивилел, магъсулдарвилел машгул жез башламышна. Амма багъманчивили къилин чка къуна. Йисалай-суз совхозди планар артухни алаз ацурна. Совхоздин производство гегъенш ва экономика мягъкем хъана. Рабочийри къазанмишай гъар са манатдал пуд манат къазанжи хтана. Кваллахдин нетижайрай совхоз РСФСР-дин Министррин Советдин ва ВЦСПС-дин гъиллягъ-гъилиз къведай Яру пайдахдиз, директор Ш.Абдулхаликов "Гуьрметдин лишан" ордендиз, багъларин бригадир рагъметлу Эмир Гъасаналиев Ленинан ордендиз лайихлу хъанай.

1965-йисуз, колхоздикай "Фрунзенский" совхоз хъайила, колхоздиз авайди 3 автомашинни 21 трактор тиртла, 1975-йисара совхоздиз "Т-25" трактордиз башламышна, "К-700"-див агакъна, 50 трактор, 26 автомашин ва майшатдин маса техника авай.

Совхозди Болгариядин са совхоздиз галаз сих алакъяр хъена. Майшат районда, республикада квенквечибурун жерегада авай, виринриз машгур хъанвай. Чиниз Болгариядай, Югославиядай, Эстониядай, Родезиядай мугъманар атанай.

1965-1980-йисара совхоздин квенквечи зегьметчяр гъукуматдин еке шабагъриз лайихлу хъана. Багъларин бригадир Эмир Гъасаналиев, тракторист Анатолий Ибрагъимов, доярка Некъият Ашуралиева - Зегьметдин Яру Пайдахдин, багъманчи Фаизат Къазанфарова, доярка Алиметова Сафиля, рабочий Шегърихан Гъалимова, муаллим Магърам Ризаев - "Гуьрметдин лишан", алакъадин пешекар Низам Велиев Баркаллувилин орденралди къейдна. Шоферар тир Л.Асвароваз, С.Сардароваз, чубан А.Исмихановаз, нехирбан М.Исмаиловаз, уьзуьмчи С.Жарулаеввазиз, багъманчи Ж.Абдурагъмановаз, багъларин бригадир тир И.Къарибоваз, А.Алимурзоеваз "Зегьметдин тафаватлувиляй" медалар гана.

Чи ирид хуьруьн жемьатдин зегьмет, алахуьнар райондин, республикадин ва СССР-дин гъукумри къейдна, хуьруьн, совхоздин руководстводиз абадвилехъ, мублагъвилехъ фидай шартлар, мумкинвилер яратмишна. И лайихлу кардик чпин зегьметдин пай кутур инсанрин тварар къун кутугнава. Руководстводиз кардалдин гафуналди куьмек гайи агъсакъалар: Эминов Шихагъмед, Хаспулатов Абдул, Мусаев Седреддин, Шагъгъусейнов Дашти, Султанов Мегъамед, Рамазанов Мелик, Герейханов Саид, Гуьссейнов Керим Гъажиев Эмираслан, Халидов Гъажимурад, Султанов Муслим, Къазанфаров Сражедин, Абдурагъманов Жабар ва масабур.

Колхоздин, совхоздин, хуьруьн гъакимри жемьатдин сагъламвилекай фикирна. Хуьре ФАП кардик кутуна. 1959-йисара 10 чарпайдин участковый больница, 1984-йисалай духтурвиле амбулатория ахъайна. Исятда хуьруьн амбулаторияда къилин образование авай 4 духтурди ва 12 медсестради кваллахзава. Амбулаториядин заведующийдин чалишвилериз, тлалабунриз килигна, "Фрунзенский" совхоздин администрацияди хуьруьн центрадал эцигнавай мугъманхана духтуррин ихтиярдиз вахкана. Амбулаториядин къилени вичихъ къилин образование авай, виниз тир дережадин терапевт Гъажиева Жамият Мегъамедовна акъвазнава. Педиатр А.Пашаева, сарарин духтур А.Гъасанова, жегил работник тир участковый медсестра Г.Исмихановади, Н.Гъасановади, акушерка Э.Къиличхановади гъакъсагъвилелди зегьмет члугъваза, азарлуьрин патай гуьрмет къазанмишзава. Абурун гуьзчивилик къунши Целегъунрин ва Къартас-Къазмайрин хуьрерни ква.

1972-йисара чи хуьруьз Стлал Сулейманан райондай Къартасрин хуьрни куьч хъхъана. Хуьр еке хуьрдавай школадиз къевезвай аялрин къадарни артух жезвай. Школадин ихтиярда авай дарамат, гъикъван гилигунар хъийизвайтлани, бес жезвачир. 1984-йисуз хуьре 700-дав агакъна аялривай келиз жедай пуд мертебадин цийи школа эцигна. Ам хуьруьн жемьатдин, муаллимрин ва аялрин еке дамах я. Школа эцигунин карда, вичин яшлувилезни, хсуси харжийризни килиг тавуна, авай вири танишвилерикайни менфят къачуна, рагъметлу Ибадуллагъ Керимова (ам а вахтунда персональный пенсионер тир), хуьруьн Советдин председател Ш.Абдулхаликова, совхоздин директор хъайи Н.Нуриева ва Н.Забитова, школадин директор тир А.Нуралиева чпел къачур зегьметар жемьатдин риклел алама. Цийи школа спортзал, гегъенш столовой галаз эцигнавай. Им хуьруьн уьмуьрда еке вакъиа ва келзавай-буру патални еке савкъат хъана.

Алай девирда келзавай аялрин къадар къвердавай тлимил жезва. Вучиз лагъайтла, жегилриз хуьре кваллахдай чкаяр авач. Абуру чпин хизанарин галаз Россиядин шегъерриз физва. Исятда школада келзавай аялрин къадар 600-дав агакънава. 70-далай виниз муаллимри зегьмет члугъваза. Аялрин ихтиярда хъсан спортзал, сифтегъан классрин аялриз чими тлуьнар гудай столовой, 32 класс, келунин 34 кабинет, 150 кас гъакъдай актовый зал ава.

Дарвиле авай йисара эцигнавай хуьруьн клубдикай менфят къачуз жезвачир, дарамат ишлемишдай къайдада амачир. Гъаниз килигна, 1980-йисара хуьре 450 кас гъакъдай зални библиотека галай культурадин дарамат эцигна. Жегилар патал хуьре спортшкола ахъайна. Ана боксдин, дзюдодин, каратэдин, залан атлетикадин, куьршахар къунин секция кардик ква. Анра цудралди жегилри чпин устадвал хкажзава, районда, республикада жезвай акъажунра хъсан чкаяр къазва. Аялар спортдал машгуларунин карда тренер яз Агъахан Маметова зегьмет члугуна. 2015-йисалай ам Советский хуьруьн юкъван школадин директорвиле тайинарна.

Диндиз чин элкъур хуьруьн жемьатди, гъарда вичивай жедай такъатар харжна, хуьруьн юкъвал гуьрчег мисклин эцигна.

Хуьруьн паркунин юкьни-юкьвал дяведай тахтаи хуьруьнвийрин тIварар кхьенвай обелиск-памятник кхажнава. Гъалиб-вилини гдар сувариз обелискдин вилик хуьруьн администрацияди, культурадин кIвалин директор Мурадова Наимата гевескар артистрихъ галаз гурлу межлис кърмишзава. МискIин ва памятник эцигунин карда вич дяведин йисарин аял хъайи устIар, зегьметдин ветеран рагьметлу Абулфез Азизова иллаки тафаватлу зегьмет къачуна. Женнет къисмет хъуй вичиз!

1980-йисара хуьре Ватандин Чехи дяведин 50 кас къван ветеранар амай. Хуьре Венгриядин - 1, Чехословакиядин - 2, Афгъандин - 5 ва Чечнядин вакъийрин 10 ветеран ама. Яшар хъанвайбуру пенсийра ава, амайбуру чпелай алакьдайвал хуьруьн майиштра кIвалахзава.

Советский хуьр республикада, Россияда райж авур машгъур ксар ава чахъ. Абурун арада XVII асирдин шайр Ялцугъ Эмин, лезги алфавит туйкIуьрай Зульфигъар Къазанфаров, Азербайжандин образованидин тарихда къизилдин гьарфаралди тIвар кхьенвай Али Муьжруьм Тагъизаде, шайр, муаллим Н.Нури (Эфендиев), адан хва шайр Майил Эфендиев, партиядин Мегъарамдхуьруьн, Къасумхуьруьн райкомрин 1-секретарь, Дербентдин окружной исполкомдин председатель хъайи Ибадуллагъ Керимов ава. Ленинан, Октябрдин революциядин, Зегьметдин Яру Пайдах орденрин ва цIудралди медалрин сагъиб, Дагъустандин лайихлу багъманчи Эмир Гьасаналиев, "Зегьметдин Баркалладин" 2 ордендин иеси, зегьметдин ветеран, телефонист Низам Велиев, дяведин ва Яракьлу Къуватрин ветеранрин республикадин комитетдин председатель хъайи отставкада авай подполковник Мегъамед Шагъгъусейнов, Калугадин областда онкологиядин центрандин къилин духтур, медицинадин илимрин доктор Вагъид Эфендиев, ДГУ-дин декан, биологиядин илимрин кандидат, профессор, ДАССР-дин халкъдин образованидин отличник хъайи Бедредин Мусаев, ДГУ-дин доцент, математикадин илимрин кандидат Эзедин Велиев, Дербент шегьрдин аялрин сагъламвиллин объединенидин къилин духтур хъайи РД-дин лайихлу духтур Жумаевдин Гъалимов, филологиядин илимрин кандидат, РФ-дин лайихлу муаллим, ДГУ-дин муаллим Зибиюллагъ Бирембегов, математикадин илимрин кандидат Заур Исмиханов, ДАССР-дин Верховный Советдин депутат хъайи Некъият Ашуралиева, РФ-дин лайихлу муаллимар - Абубакар Нуралиев ва Зурият Гъабибова, РД-дин лайихлу муаллимар - Мегъамед Къужаев, Зиямудин Гъасанов, Рустам Къарибов, Пакизат Гъабибова, Кашмира Мамедгъусейнова, РД-дин лайихлу экономист Аслан-Герей Гъажалиев, РД-дин лайихлу энергетик Мегъамед Къурбанов, РД-дин лайихлу эцигунардайди Нур Гъалимов, культурадин лайихлу работник Тагъир Загъиров ва масабур хуьруьн тарихда гъатнава. Эхиримжи йисара хуьруьн юкьван школада кIвалахзавай 15 муаллим къван Россиядин умуми образованидин гьурметлу работник лагъай тIварцIиз лайихлу хъанва. Ибуру бес чи дамах, такабурулувал, лувар тушни мегер!

Жемьятди дамахзавай крарикай сад мадни ам я хъи, чи хуьруьнви рагьметлу Эминов Шихагъмед халудин хтул, Дербентда яшамеш жезвай, ана еке къуллугъар авур жегьил хва Заур Эминова алай вахтунда РД-дин Гьукуматдин Председателдин заместителвиле ва РД-дин чилерин ва эменнидин алакьайрин рекъай министрвиле кIвалахзава.

Гила ирид хуьруьккай ибарат хъанвай Советский хуьр районда чехибурукай сад я. Ина 5 агъзурдав агакъна агъалияр яшамеш жезва. Агъзурдав агакъна кIвалер, анра газ, яд, экв ава. Къилин 2 куьнеда къир цанва.

Ина лезгийрин, яхулрин, рутулрин, урусринни азербайжанрин хизанар дуствилелди яшамеш жезва. Фикирдай акъатна, кхьена кIанзавай лайихлу инсанрин тIварар амуькнатIа, хуьруьнвийри заз багъишламишрай. Зи мурад хуьруьнвийрихъ яргъал йисара везифаяр намуслуздакъ къилиз акъуддай мягъкем сагъламвал, кIубанвал хъун я. Квехъ мадни еке агалкъунар хъурай, куь кIвалера шадвал, гьурмет, девлет ва берекат бул, дунья ислягъ хъурай!

Пешекарри тагъкимарзава

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Дагъустандин здравоохраненидин министерстводин пресс-къуллугъди хабар гузайвал, пешекарри садакай масадак акатдай азаррин, сезондин гриппдин вахт алуькьуникди инсанар гзаф начагъ хъунал фикир желбзава... ИкI, гриппдин вилик пад къунин къилин серенжемрик акатзава: мукъвал-мукъвал гъилер запундай чуьхуьн, яшайишдин кIвале ва кIвалахзавай чкада михъи гъава тун, гзаф инсанар кIватI хъанвай чкайрал фин тавун, общественный чкайра маскаяр алуькун. Пешекарри гриппдин виридалайни гзаф акатзавай штаммриз акси рапар ягъуниз эвер гузва.

Дагъустандин алай вахтунда гриппдиз акси вакцинадин еке къадар агакънава. ИкI, "Совигрипп" вакцина (370 агъзур доза) чехибуру патал ва "Ультрикс квадрин" вакцина (300 агъзур доза) гъам чехибуру ва гъамни аялар патал ишлемишиз жезва. И къве

вакцинани фадлай ишлемишзавайбуру, гегъеншдакъ ахтармишнавайбуру ва чпихъ еке менфятлувал авайди тестикъарнавайбуру я. Ахтармишунри къалурзавай чIуру таъсирдик (побочное действие) бедендин ифин са тIмил вахтунда кхаж ва я раб ягъай чка тIар хъун акатзава. Республикадин садакай масадак акатдай азаррин центрада (РЦИБ) чимивилин лазим къайдайрал амална хуьзвай вакцина Дагъустандин вири шегьрринни район-

рин поликлиникайриз, гъа и къайдаяр рекъерани чIур тавуна, агакъарзава.

- Сифтени-сифте чаз яргъалди сагъариз тежезвай азарар квай ксар сезондин гриппдикай хуьз кIанзава. Инсанри са артух кваз къан тийизвай гриппди, эгер инсан шекердин диабетдикди, риклинни дамаррин жуьреба-жуьре азаррикиди начагъ ятIа, чIуру нетижайрал гъун, инсандин сагъламвиле екез къеци гун, кIевера тун мумкин я. Исятда чи республикада ахътин агъалийриз пулсуздакъ гъам сезондин гриппдикай, гъамни ковиддикай хуьдай рапар ядай мумкинвал ава, - къейдзава РЦИБ-дин къилин духтур Равгъаният Мирзаевади.

Къейд авун лазим я хъи, яргъалди сагъариз тежезвай азарар квай инсанрилай гъейри, азарриз акси рапар ягъуни календардал асаслу яз, садакай масадак акатдай азарриз акси рапар сифте нубатда медицинадин ва образованидин хилера зегьмет чIугъазвай ксариз яда. ГъакIни аялрин бахчайриз ва мектебриз физвай аялривайни ихътин мумкинвиле менфят къачуз жеда.

Жавабдарвал гъисс авуналди

Хазран КЪАСУМОВ

Медицинадин хилеи работникрин хиве вири вахтара ва вири шартIара виридалайни жавабдар везифа ава: инсанрин сагъламвал хуьн ва мягъкемарун. Гъавилляй гъахълудакъ лугъузва: медрботникрин кIвалахдин гьар са югъ 24 сятникай ибарат я. Эхиримжи йисара абурун къайгъуяр коронавирусдин тIугъвалди мадни артухарнава.

И йикъара чун ЦIийи Макъарин амбулаториядин работникрин хиве ва абурун кIвалахдин галаз таниш хъана. Анин заведующийвиле 1993-йисуз Дагъустандин медицинадин госакадемия акъалтIарнавай ГЪАСАНОВА Гуьлмира Камаловнади кIвалахзава.

- Амбулаториядин медрботникри ЦIийи Макъарин ва Чуьхверхуьруьн агъалийриз медицинадин рекъай къуллугъзава, - лугъузва Гуьлмира Гъасановади. - Къве хуьре 5300-далай виниз агъалияр яшамеш жезва.

Амбулаторияда 21 касди кIвалахзава: терапевтди, сарарин духтурди, педиатрди ва медресстрайри. Виридахъ къилин ва юкьван образование, гзаф йисарин кIвалахдин тежриба ава.

Амбулатория патал культурадин дараматдин сад лагъай мертебада са шумуд кIвал чара авунава. Дарискъалвал

авач, медрботникрин кIвалахдай кутугай шартIар тешкилнава.

Г. Гъасановади лагъайвал, коронавирусдин тIугъвал акъатай сифте йисара амбулаторияди къуллугъзавай къве хуьре ковиддик ва стIалжемдик начагъбурун къадар гзаф тир. ЦIийи Макъарин хуьр, азар акатнавайбурун къадардал гъалтайла, районда къвед лагъай чкадал алай.

- Эхиримжи варцара коронавирусди гзаф чкайра, гъа жергедай яз чи республикадани, къил кхаж хъийизва, - давамар-

зава ихтилат Гуьлмира Камаловнади. - ТIугъвалдин лепе тамамдакъ къарагъдалди вилик чна чараяр аквазза, талуьк кIвалах тухузза. Гъелелиг хуьрера ковиддик ва стIалжемдик инсанар начагъ хъайи дуьшуьшар авач. Бес къадар рапарни жкана, чкадал ала.

Амбулатория рапаралди, инсанриз сифте куьмек гун патал лазим вири шейэралди таъмин я. Алатай йисуз амбулаторияди тади куьмекдин махсус машин гана. Ида медрботникрин хуьрера начагъбурун патав финин, герек хъайила, азарлу кас райондин центральный больницадиз агакъарунин карда куьмек гузва.

Гуьлмира Гъасановадин суьгъбетдай мадни малум хъайивал, хуьрерин агъалийрикай 1050 аялар я. Абурун сагъламвал хуьниз медрботникри еке фикир гузва. Хуьрера юкьван къве школа ва аялрин бахча кардик ква. Анрихъ къилди медрботникар галкIурнава.

Амбулатория зулунни хуьтIуьн варцара кIвалахуниз тамамдакъ гъазур я. Дараматда пардалди чими ийидай къурулуш хъсан гъалда ава. Алатай йисуз цIийи пични эцигна.

- Чи амбулаториядин медрботникри хиве авай жавабдарвал гъиссзава, кIвалахзава, - лугъузва Гуьлмира Гъасановади. - Виридалайни къилин везифа - агъалийрин сагъламвиллин къаравулда уягдакъ акъвазун я. Медрботникри, югъ-ийф талгъана, зегьмет чIугъазва.

"АЙБОЛИТ" ЧIур хъун хъсан я

"Айболит" газетдай. Гъазурайди - Надият ВЕЛИЕВА

• **Шекердин** азар авайбуруз агъадихъ галай рецептди гзаф хъсан хийир гуда: са лимондин мижедик кака какадарна, хъсандиз тIур яна, экуьнахъ ичIи рикIелай хъвада. 9 лагъай юкьуз ивидик квай шекердин къадар агъуз аватда.

• **Бедендал** як алай, чеб яхун хъана кIанзавай инсанриз агъадихъ галай пегъриз меслят къалурзава. Са газар, са апельсин, са ич. Апельсин, кIусар авуна, регъведа. Газарни ич ракъай яда. Ахпа вири сад-садак какадарна, чайдин са тIуруна авай вирт алава хъувуна, пуд юкьуз экуьнахъ, нисинихъ, нянихъ неда. Ихътин къаришмадик витаминар кумукъун патал ам гъар юкьуз цIийиз гъазурда.

Къуд лагъай юкьуз къаришмадихъ галаз рганвай картуфар ишлемишда. Вад лагъай юкьуз адетдин жуьредин тIуьн неда. И вахтунда михъи яд хъун меслятзава.

Эгер и пегъриздаль амал авуртIа, нетижа квез кIанзавай хъинди жеда, гъикI лагъайтIа, а продуктрик калий, магний, ракъ, А, В ва Е витаминар гзаф ква.

• **Гъар юкьуз** ругунвай чугъундур ишлемишун гзаф хийирлу я. Адак иви михъи ийидай ва ратарин кIвалах хъсанардай гзаф хийирлу шейэр ква.

• **ЧIарар иер** хъун ва абуру мягъкемарун патал, гъар сеферда къил чуьхвейла, чIарарилай лаврдин пешерикай гъазурнавай гъалима аладарун меслятзава.

• **КIелен мичер** (мокрица) хъчадикай псориаз азар сагъардай гзаф хийирлу дарман туйкIуьриз жеда. Ам икI гъазурда: хъач як регъведай машиндай авадарна, миже кхудда. Ахпа адаз (сад хътин паяр) эрекъ алава хъувуна, гъар юкьуз фу недалди вилик чайдин са тIуруна авайди ишлемишда. Адакай гъакIни мазъ гъазуриз жеда. Къурурнавай хъач кофемолкада гъуьр хъиз куьлуь авуна, вазелиндик какадарда. Ахпа ам азар квай чкайривай гуьцIа. ГъакIни псориаз азар квайбуруз гъафтеда садра (2-3 сеферда хъайитIа мадни хъсан я) каш гун хийирлу я.

• **Жалгъяр** тIазвайла, фа ва хуьрекдин содади куьмек гуда. 0,5 л. банкадиз са истиканда авай хъя нек цана, винелай банка ацIудалди силин фу куьткъунна, чайдин са тIуруна авай сода алава хъувуна, ам 5-6 сятда чими чкада эцигда. Ахпа ам куьзна, арадал атай мижедикай тIазвай жалгъайриз компресс ийида.

• **Вилерин экв** зайиф хъанвайла, гъар юкьуз чайдин тIурунин са паюна авай таза фенхелдин тум ишлемишун хийирлу я. И набататди вилерин куьлуь дамарар кIеви хъуникай хуьда.

• **Мазула** азардик къил тIазвайла, хуьрекдин са тIуруна авай цирицIрин куьлуь авунавай хилерал са истиканда авай ргъазвай яд илична, 4 сятда тада. Ахпа гъар юкьуз йикъа пуд сеферда хуьрекдин 2 тIуруна авайди хъвада.

• **КIвачерал** таб акъалтIазвайла, чайдин са тIуруна авай чичекдин хуьруьшрал са истиканда авай ргъазвай яд илична, тада. Ахпа ам ксудалди вилик хъвада.

• **Мекъивилелай** азарлу хъанвайла, хрен ва вирт (сад хътин паяр) сад-садак какадарна, йикъа 2 сеферда хуьрекдин са тIуруна авайди ишлемишда.

Ван авуна

Халкъдин гъиле ава

Абдулашим ГЪАЖИМУРАДОВ

Чи чал дегиш жезватла (ханватла) чаз анжах тарихри шагьидвалзава (шагьидвалда). Аквазва хьи, Советрин гьукуматдин девирди чаз чи чал гьукуматдин чалан таржума хьиз чирна. Чалан илимдай (синтаксисдай) чи чал араб чалаз мукьва я. Чалан алимар - пешекарар чаз а гьукуматди шумуд цудралди гьазурнатлани, тербиядинни чирвилерин илимдин (педагогикадин) Россияда ачухай къведакай са институт Дагъустанда кардик хьанатлани, къени лезги чалан грамматикадин пай тир синтаксис илимдин бинейраллаз чирзавач. Ахьтин синтаксис гьеле авач, хьанач, я алай девирда а кардин важиблвални заз аквазвач...

Лезги чал, шаксуз, дуьньядин лап къадим, сур девиррилай авай чаларин жергедик акатзава. И кар заз жуван диде-буба, ван хьайивал, абурун члехи диде-бубаярни, бан-бадеярни, ата-бубаярни лезгиар, жувин урус ва лезги чаларинни литературайрин муаллим, лезги чалаз итиж ийизвай филолог хьуни, чи чала са сесиникай ибарат тир гафар (и, а...) къени дегиш тушиз авайвили субутзава.

Вичиз Сад Аллагьдин патай чал гайи (ганвай) куьрпедин (аялдин) сивяй сифте тек-тек сесер, анжах ахпа, са тайин вахт арадай фейила, тамам гафар къатзава. Абур гьар са касдиз (аялдиз) вич арадал (арадиз) къевезвай, члехи жезвай обществода (жемиятда) чир жезва.

Макъалада за хьенвай бязи гафарин гуьгьунал скобкайра *гайи-ганвай*, *куьрпедин-аялдин*, *касдиз-аялдиз*, *арадал-арадиз*, *обществода-жемиятда* ва ик мадни акъалтзавай несилдиз ихьтин варианттар хас тирди чир тахун ва я абурун тахар алай девирда чала куьгневилди элкьуьн, ишлемиш тахун, гьакни вичин манадин бинедат урус гаф ишлемишун герек атанва халкъдиз. Чал санал акъвазнавач, еримшизава ада вичин девирдин обществодихъ галаз, къилди сад-вад касдиз килиг тавуна, абурун махсус фикрар кваз такьуна.

Чаб XX асирдин 2-паюна халкъдин руьгьдин дестекар яз хьайи, Октябрдин революциядай гуьгьуьнин девирдин шаир Ибрагим Гьуьсейнова хьенвай:

Чун цийикла вердиш хьанва
Кланик цийи ракъинин.

Шаир Алирза Саидовни Тимил шад тушир лезги чала *спутник*, *паровоз* ва маса урус гафар къабулунал.

А девирдин шаирин камаллувилди къимет гун яз, хьенва Абидин Камилова вичин са ширда:

Куь садрани "рекъин тийир" чалари
Ялаз хуьзва халкъдин руьгьдин акада,
Ракъини хьиз къуллугъзавай царара
Чпиз лайих чка къунва пакада!

Гьа са вахтунда тажубни жезва зун Сажидин Саидгьасанова, агьсакьал шаирди,

Зи теклифар

Ярли ЯРАЛИЕВ, Каспийск

"Лезги газетдин" 33-нумрадиз акъатай "Жавабар жагьурдай вахт атанва" макъала клелайла, заз жуван фикрарни кхьиз кланзава. Газетда кхьизвайда гьи гьалда аватла милли чалар, вуч авуна кландатла, лаганвач. За Ахцегьа 1-нумрадин школада клелна. Кьуд йисуз (1949-1952-йисара) за вири предмет лезги чалал клелна. Вад лагьай классдилай предмет урус чалал клелиз эгечина. Лезги чалал литература, грамматика муькь тарсар хьиз (урус литература, грамматика) клелиз хьана. Паспортар яшар агакьайла гузвачир, чарасуз маса чкадиз физ хьайитла, справка гудай.

За лугъузвайвал тавуртла, милли чла-

урус чалай къабулнавай "доска почета" ибара "тахта" ва "тахт" гафарин манайриз паюнал ("Лезги газет", 2022-йис, 32-нумра, 10-чин).

Мад ава къван чи чала ахьтин ибараяр, зегьметдин девирда арадал атанвай-бур: *ударники производства - шей гьасилзавайбурун арада клевеклечияр, отличник образования - чирвал къачунин карда отличник, ветеран труда - зегьметдин ветеран, орден славы - баркаллувилин орден* ва ик мад.

Вири девирра чи чала дегишвилер хьана. Ишлемишунивай цлалцлам хьана ам. Пешекарар инсанрикай хьуники, абур уз гьардаз вичин пешедиз килигай гафарни арадиз атана. Месела, *рекуьч*, *ранда*, *руцукул*, *урукул* - харат устардин чала, *мотор*, *масло*, *тормоз*, *руль*, *покрышка* - шоферин чала, *фирчин*, *дуьрдягь*, *клар* - хьра фу чразвайбурун чала, *хьи*, *киткити*, *ян*, *кирпил*, *туракь*, *тегьри*, *вилган* - гам хразвайбурун чала...

Чалаз, ам вири халкъдин (миллетдин) эменни яз, къве жуьре хас я: рахунин ва кхьинин. Кхьинин жуьре гьеле арадиз танвайбур чеб чпин хуси миллетривай къакъатнавай (къакъуднавай) чалар я.

Чалан дуьзгьунвални цлалцламвал халкъдин (миллетдин) вичин гьиле ава. Вири миллетдин тварунихьай и крар алиминни писателрин хиве ава. Абур я чалаз цийи гафар гьизвайбуруни. Месела. Кьурбан Акимов: *улуб-ктаб*; Арбен Кьардаш: *жуз-ктаб*. Сада, вич тарихчи-писатель яз, къадим лезги чалан гаф яз гьисабзава улуб, муькуьда, за фикрзавайвал, араб чал фикрда аваз - жуз. Ихьтин ихтияр гьар садаз ава. Амма а гафарикай (ктаб, улуб, жуз) гьим къабулдатла, гьим къабулдатла, халкъдиз чида, ада вичиз лазим яз акур гафуникай менфят къачуда.

"Хьагьаяр" гафни гьалтзава Арбен Кьардашан чала. Вичин яратмишунрикай хьанавай эсерар яз, гьа ихьтин твар ганва касди вичин 2020, 2021 ва 2022-йисара Махачкъалада акъуднавай ктабриз. И манада гаф лезги чалан девлетдиз гьанва чи Арбена.

Заз лугъуз кланзавайди ам я хьи, урус чала и гафунихъ "лап хьсан", "масабурулай тафаватлу", "менфятлу" манаяр ава. Авач эхир и ктабра чка къунвай гьар са эсердиз ихьтин дережа. Месела, шиир "Хуьре хьуьтлуьн йиф" 1980. 1-жуз, 19-чин. *Дуствал пайдах яз къуна, хьуьтлуьн йифди, тлуьнни вилк кумачиз, ички хьвазвайбур*. Вуч менфят гузва и шиирди клелзавайдаз? Квелди тафаватлу я и шиир? Туш эхир им Арбенан яратмишунрикай хьагьай эсерин ктабдиз лайихлуди. Кар арадал гьидай, гьизвай затлуин къадарда ваь, а затл арадал гьунин жавабдарвиле ава. Тимилни хьуй, гьангула хьуй, - гьавайда лугъузвач лезги мисалди. Инал вичикай рахазвай месэлада карни "хьагьайрин" къадарда ваь, жавабдарвиле ава. Гьа жергедай яз - редактординни.

ларни квахьда, газетарни амуькдач. Сифте къуд классда милли чалал клелин. Вуздиз къабулун конкурс авачиз. Милли чалан студентриз стипендия 50% пара гун. Лазим чкайриз направленияр гун, "земский учитель" лугъуз, миллион манат пулни гуз. Милли чаларин муаллимриз бес къадар сятер гана, мажибар 50%-дин артухарин.

Ихьтин теклифар, милли месэляяр депутатрин куьмекдалди Госдумада гьялна кланда. Милли сиясат хьана кланда. Исаятда школайра милли чалариз гьафтеда са сят гузва. Гьамни маса муаллимри (математикди, химикди...) тухузва. Бес ибур фикир, акьул авай инсанривай эхиз жедай крар яни?! Махсус милли фонд тешкилин. И кьвалах, гежел вегьин тавуна, къили кьвалахзавай ватанпересри гьиле къуртла, хьсан кар жеда.

"Доска" хьсан яни, "тахта"?

Темирхан ТЕМИРХАНОВ,
Гьепецгьрин хуьр

За "Лезги газетдин" 32-нумрадай Сажидин муаллимдин "Тахта" ва "тахт" гафарикай" макъала клелна. Гьурметлу Сажидин муаллимди вичиз и кардин патлахьай газет клелзавайбурун фикрарни чир хьанайтла хьсан тир лугъун себеб яз, заз жуван фикрарни лугъуз кланзава.

Валлагь, гьурметлу Сажидин муаллим, заз "Гьурметдин доска" авайвал туртла, хьсан аквазва. Вучиз ятла, за агьадихъ лугъуда.

Са миллетдихьни михьиз вичин къилдин 100%-дин гафарикай ибарат чал авайди туш. Мисал яз, къачун чна девлетлу урус чал. Урус чала агьа клан 20% маса миллетрин чаларин гафар ава. Абурукай са тимилбул заз агьадихъ къалуриз кланзава: *автономия* (грек), *агрессия* (латин), *акция* (немс), *аренда* (латин), *биржа* (немс), *бюджет* (ингилис), *губернатор* (латин), *демократия* (грек), *импорт* (ингилис), *экспорт* (ингилис), *кредит* (латин), *лицензия* (латин), *мэр* (френе), *премьер-министр* (френе) ва ик мад.

Гьа ихьтин урус чала ишлемишзавай маса миллетрин гафар завай агьзурралди мад кхьиз жеда, амма гереквал авач. Акъван девлетлу урус чала аквазвани гьикъван маса гафар ишлемишзаватла!

Лезги чалани, чи ата-бубайрин девиррилай атана, ишлемишзавай гафар гзаф ава. Абурун арада, лезги чала авачиз, мажбур хьана урус чалай къачуна, ишлемишзавай гафар гзаф я. Месела, *спутник*, *космос*, *совхоз*, *колхоз*, *букварь*, *памятник*, *пирамида*, *бухгалтер*, *щетка*, *полиция*

ва ик мад. Са бязи халуяр, тварар за къадач, и гафарални алахьнава, гьабуруз лезги тварар туькьуриз. Месела, *елкадиз* - *элтен*, *буквардиз* - *гьарфалаг*, *алфавитдиз* - *сада алтабат*, *муькуьда элифба*, *щеткадиз* - *сада шутка*, *муькуьда члваррах*, *словардиз* - *гафарган*, *гафалаг*, *памятникдиз* - *бених*, *пирамидадиз* - *шишбар*, *календардиз* - *йикьарган*, *члварган* гьа ик мад.

Ибур вири, чи бубайри лагьайвал, члана клане гьери авачир алахьунар яз аквазва заз. Са шумуд виш йисара, жуван хайи чала гьатна ишлемишзавай гафар цийикла туькьур хьувун - им лезги чал цийиз арадал гьизвайдай я. Гьикъван хуькуьрайтла, гьакъван гзаф чур жедайдини рикелай алудна виже къведач.

Гила "Доска почета" келимадал мад хквен хьийин. "Доска почета" келимада "доска" урус чалани ам доскадихъ (тахтадихъ) галаз алакьа авай гаф туш. Вучиз лагьайтла, "Доска почетаяр" вири тахтайрал алач эхир. Абур ракъарикай, шихерикай, къванерикайни ийизва. Виридаз "Доска почета" лугъузва, квекай авунватлани.

Эгер туькьур хьийизватла, сифте гьа урус чалан сагьибрив туькьур хьийиз туна кланда, гьич тахьайтла, "стенка почета" хьувунайтла, лезги чалани клевеклечидин твар "Гьурметдин цлал" ала лугъуз жедай, тахтадилай ик абурлузни аквадай.

Заз чиз, а гаф сифтедилай гьа «доска» лагьана ишлемишайвилляй къени твар дегишарнавач. "Доска почета", "Доска обявлени", "Доска позора" ва ик мад.

Сажидин муаллимди "доска" "тахта" гафуниз элкьур хьувуртла, са масада маса жуьре теклиф хьувун мумкин я. Алазни, алачизни хуькуьрмир чалак, чи гафарик.

Кьилинди са жуьреда ишлемишун я

Райсудин НАБИЕВ

Хайи ва багьа тир лезги чал чирунин, ам хуьнин, адан михьивилел гуьзчивал артухарунин жигьетдай виликрай хьтин рахунар, кхьинар эхиримжи вахтара малум жезвач. Гьагь-гагь сад къве аялди телевизордай ван жезвай бязи шиирар клелиз аквада. Фагьум-фикриз тадай, гьуьжет арадал гьидай хьтин месэляярни тимил я. Дугьри я, гьурметлу Сажидина "тахта" ва "тахт" гафариз талуькь яз "Лезги газетдин" 32-нумрада вичин фикрар лаганвай макъала чапнавай. Гьевечиди ятлани, ада чав, газетдихъ, адан чалахъ галаз алакьа авайбурув, фагьум-фикир ийиз тазва. Тек и къве гаф патал ваь, фикир гун, рикел хуьн герек къевезвай маса гафар, ибараяр авазва эхир. Абурукай са бязибур вилив хвена, заз жуван фикрарни лугъуз кланзава. Сажидин, лезги чалан гафарин арада гурьчег цуькведихъ къекъевезвай кас хьиз, суракьра авай, са цийи шей жагьурзавай, ам раижзавай кас, Сулейманан рехъ давамарзавай шаир, лезги чаланни литературдин тежрибалу муаллимни я. Чи алимири, муаллимри, йисаралди зегьмет члугуна, чал гьар жуьредин гафарганар агакьарнава. М.Гьажиеван, Кь.Акимован, Ф.Насрединован, У.Мейлановандин ва масабурун гафарганар чаз куьмекчир я. Лезги гафар вирида - Кьубадани, Ахцегьани, Кьурагьани, Кьасумхуьрелни - рахунра, кхьинра са жуьреда ишлемишун важиблу я. Гьа члавуз жеда чал хуьнин кьвалах. Сажидин муаллимди къейднавай "Почетная доска" "Царский престол" ибараяр чеб чпиз са акъван мукьва я лугъуз жедач. Почетный - им еке гьурмет, вичихъ амайбурулай артуханвал хьанвай, масабурчу чешне къа-

чун герек тир, ахьтинбур мадни хьунухъ гуьзлемишзавай тереф тирди малум жезва. "Престолди" ахьтин риклиз чимивал, гьурметлувилин лишан гузвач эхир. Ада анжах пачагь, амайбурукай хкатна, са тимил къакъандиз туькьурнавай стулдихъ ацукьун, анлай ван алаз рахун, указар, приказар, меслятарни тапшуругьар гузвай махсус чка къалурзава. Ахьтин пачагь гьурметлуди, хьсан кьилихринди яни, тушни хейлин вахтар алатдалди чир жедач. "Тахта" ва "тахт" гафарин манайриз фикир гайила, чир жезва - инсанди, клелзавайда, шахтерди, муаллимди, алимиди ва маса пешекарди чпин алахьунралди, яратмишдай тегьерда зегьмет члугуна, абур агалкъунар арадал гьунин геле жезва. Ам масабурзуни, шак алачиз, истеклуни жедай адет я. Виридан фикрар, къатлунар, веревирдер сад жедайди туш, гьардаз вичин къимет ава. Им тлели кар я. Твар-ван авай жюридин членди вад яда, сифте яз атана ацукьайда - пуд. Заз вуч лугъуз кланзава? И жигьетдай Сажидин гафарин алемда къуватлу кас я. Зун адаз акси акъвазвач, гьардаз вичин фикир ава. Са фикр мад лугъун: гзаф лугъузватлани, кхьинарзаватлани, чи лезги газетрин чира кутугай, гурьчег гафар вилик кватлани, аквазватлани, урус чалан гафар ишлемишун давам жезва. Месела, мектеб - школа, дафтар - тетрадь, учитель - муаллим, ахлакь - дисциплина, меденият - культура, эдебият - литература, акъажунар - конкурс, суьре - парта, къелем - ручка, гуьмбет - памятник ва ик мад. И ва маса лезги гафар аялри чирун, рикел хуьнин, рахунра, кхьинра ишлемишунин мураддалди лезги чаланни литературдин муаллимриз газетди вичин мецелай къве келима лагьанайтла, кутугай кар жедай.

"Ам руьгь авай беден я"

Шагьбала ШАГЬБАЛАЕВ

* * *
Аватга чахъ идея,
Ам руьгь авай беден я.
Ам чи пака я кьени,
Гележегда ва кьенни.
Руьгь авачир беденни,
Марифатсуз уьлквени -
Женни мегер медени?..
- Ваь! - лугьузва хьипрени.

Папан айгьам

"Алай девирда
Айиб я, айиб
Лугьун итимдиз:
"Зун я са кесиб, -
Хьуьрезва зал паб,
Хьана лап виклеьг.
Веьезва талба,
Ийизва зун негь...
Кесиб жедачни,
Квалах тавурла?
Алвердал мягькем
Алахъ тавурла.
Алцурриз гьар сад,
Чалахъ тавурла,
Ва жува жувал
Дамах тавурла?"

Зарафат туш

Хьайи кардал жемир пашман,
Агуд мийир риклив на дерт.
Дерт язва са хаин-душман,
Душмандилай я ам намерд.
Гьижранди ви неда гуьгуьл,
Муьрхьуьди ракъ недай теьгер.
Са кардални хьведач гьил,
Хьайитга вун пашман эгер.
Паб хьфена - хьфирай ман,
Кьисмет авай масад вахчу.
Мад дустариз "чухьуьдайвал",
Итимар гьахъ жедайвал - чун!

Базарда

Гуьзел баде туьквенриз
Фена, кьачуз какаяр.
Авай члавуз Дербентда,
(Мукар кьалин чка я!)
Кепек - шагьи мадара
Ийиз кьари алахьна.
Вил кьекьуьрна патара,
Лап жузбур суракьна.
Эверна са мугьулди:
- Баде, кьачу, жуз я!
- Тем акакьда ви пулдин,
Вирибуру кьачузва.
- Я чан бала, бес ибур
Яни вечрен какаяр?
Чи патара ихьтинбур
Язва кьветрен какаяр...
Хьуьрена хьиз, ругулди:
- Вучда, баде? - лугьузва, -
Чи верчери кагул тир,
Реьгьтивилер чир хьана!
- Лап гьвечибур рухузва.

Мус вахкуда бурж?

Кьайитмаз алай кье хуьруьн кимел,
Атлугьнавай чин, пеле авай хьел.
Гьилени авай веьезвай теспягь,
Амма риклени хьанайтга дуьз ягь!
Ам авачиз кас хьанвай лап палан,
Бес вучда ада хьайила залан?
- Кьве виш хьивегьна, алуднава пар,
Тимил авани куьнеда дустар?!
("Кье вун хьурай, зун куьмек я пака!")
Клекрени хада хатадай кака!
Амма адакай хатур хклар кас
(Бажагьат ава, жибинда - абас!)
Эхир адал сад хьхьана дуьшуьш:
- "Мус вахкуда зав кумай

муьжуьд виш?"
Гуььр кьачунай на завай аламаз,
- Бурж вахкудачни, де лагь,
ярамаз?
Кьайитмазан чин хьана лап яру,
Вуч ийидай, лагь, кьилихдиз
хару? -
Бурж вахкудай пул авачир адахъ,
- Бес, лагь, хьвадайдаз гьинай
гьана "гьахъ"?

Икни жеда кьван!

Гуььл Абидин суракьдавай
пулуни
Тамама ам чьуньухзавай гьалуни
Гагь клетина, гагьни твазвай
гурмагда,
Амма а пул жагьурзавай "уяхда".
Эхир гуьлуьз фенд кьурмишна
Тамама
Хтун патал а пул кваллиз саламат:
Тваз хьана пул Абидинан
бушлатда,
(Хьайид ана жеда, са кар акьатда!)
Гуььл квалахал физ-хквезвай
гьар юкьуз,
Нянихъни - силс: "Кьил тлазва" -
лугьуз.
Тамама пул ахкьудзавай
кьултухдай
Ва хутазвай а пул вичин ястухда.
Абидиназ и кар еке сир хьана,
Жибинда гьич тежедай пул
чир хьанач!"

"Ам гьакI жеда!"

Агьед алазвай ацукьна кимел,
Кьве виляйни нагьв авахьна гьенел,
Физвай чинай тлуз, акьатна лекьвер,
Кьве биришдани гьат авунвай хер.
Сас - сарал алаз эхзавай касди,
Патав атана зарафат хасди.
Ацукьна адан кьвалав Идаят
(Агьеда сифте сиве кьада яд),
Ахпа рахада гьалдикай авай,
Вичихъ галуькай тлалдикай цавай.
Идаята тлал кьачунач адан,
Теселли ганач, меслятни хьсан.
- "Ам гьакI жедайд я!" - лагьана
ада, -
Гьар са кьуьруькдихъ авазава
кьайда:
- Лагь, вун хозмагдин туьквенчи
тирни?

- Эхь, хьайиди я.
- Гьанава сирни!
- Ам вуч гафар я рахазвайди вун?
Ачухдиз рахух, гьавурда хуьй зун.
Идаят адав рахана ачух:
- На алажзавай инсанар артух!
Гьардакай атлуз шагьини абас,
Ви кьаншардиз кье хтанва кьисас.
"Вилерай хтуй!" - лугьудай
кьаргьиш
Галуькнава вахъ, гьам я азар вич!
* * *
Ипекдин кашу гардандавай мал,
Чехи тахтунихъ ийизва на ял.
Вири нефсинин гьасрет я, чизва.
Халудини вун, мух гана, хуьзва:
"Вакай хьсан гьер хкатда, - лугьуз, -
"... Зи чкадал я нубатда, - лугьуз".

* * *
Чахъ гьакимар ава ара
Квадарзавай чпин ягь.
Халкьдин вилик уьзуькьара,
Папан вилик уьзуьгаь.
Килиг садра чна члехи
Авунвай а депутат
Хквезматга патавни чи,
Лугьуз: "Надо работать!"

Папан хесет

Начагь члавуз дишегьли
Жеда назик, гуьзелди.
Хьуьреда ам яз мили,
Вичиз кьведач я хьелни.
Ахпа садра аквада
Гьарагьиз ваз меселай.
Вун гьавурда акьада:
Сагь хьижезва гуьзел а!

Субай язни хьсан я

- Вучиз лезги паб кьачузвач? -
Суал гана дустуни заз, -
Дуьз гафуниз на яб гузвач,
Кьуллугьзвач мастуни ваз.
- Валлагь, лезги кьачуртга паб,
Мастар мадни ийида ленг.
Гуз жедач зав теьнедиз таб,
Рекьиде зун ада квалле.
Инфаркт хьана жедалди пуч,
Акьвазарда за ахьтин "путч".

Ацлай жибин...

Ашукь хьана зун са рушал,
Ваь, акатнач адак зи члал.
Адаз за: "Цуьк, рагь" - лагьана,
"Цуькведавай багь..." - лагьана.
Хьуьрена ам гафар жуз,
Хьанвайди чиз зи гьал - ажуз...
ГьикI кьабулда ада кебин?! -
Авачир захъ ацлай жибин.
Ацлай жибин - "рикни цуьк я",
Амайбуруз жуваз кьуьк ягь!

Муьгьуьббатдин

кьаргьиш

Кьуй зи вилер буьркьуь хьурай,
Вун акун заз жезвач кьисмет.
Я ви квачер кьецли хьурай,
Тахгудайвал за ваз дикьет.

Цийи топонимика

Мад алмирис фикир авун герек туш,
Гьинай ятла Чернобылни Кьарабагь.
Гьакьикьат а чкайривай кьерех туш.
Тварарални гьайи чпин мана сагь.

Сакьадихъ галаз

рахун

- Вирибуруз гузва чилер,
Бес заз а чил талуьк тушни?! -
Эцигдайвал ана квалер...
(Зун гуьлерин балугь туш хьи!)
- Зи гьилева шуьбе кьуллугь,
Пул тагайтга, я вун балугь!

Вичи вичин гафариз манияр кьизвай са композитордиз (Эпиграмма)

Ви манидин сес я нахуш,
Бегьем начагь язва члалар.
Ви ламракай шив жедайд туш,
Ягуьналди адаз пурар.

"Коммунист" газетдин критикдиз

Чи "Коммунист" газетдихъни
(Ава кьашкьун меденият),
Ава вичин ханни гьаят.
Гьаятдихъни - гьилиз кьачур
Критикдин савда ният.
Адаз герек атай члавуз
Вуч я кьван вун авун русвагь?! -
Ламраз ада шив лугьуда,
Амма шивциз - супа, валлагь.

Рахун

- Зи клулара авач хамун плащ са...
- Сифте цан цан, ахпа туквада
яц за.
- На заз сарар эхцигда мус
кьизилдин?
- Рахай юкьуз вун захъ галаз
хьуьтуьлдиз.
- Гьилихъ са цам галач,
туплухъ - туплал са.
- Ви руьгь тух хуьй, маса гуда чи
кал за.
- Зи гарданда авач инжи хтарар...
- Жагьурда за гуьлуьн кланяй -
ятарай.
- Япагьанар галач япухъ
гевгьердин...
- Абурни за ваз кьачудай,
Ахпа на заз яб хгудай жал, кьейди?!

Себебар

- Вечре хазмач какаяр.
- Себеб?
- Себеб - твар авач.
- Бес вучиз, лагь, твар авач?
- Ам цадай шартлар авач.
- Мулкар ава. Бес вучиз
Экьечзавач кьуьл цайи?
- Куьз лагьайтга, экьечлун
Паталди марфар авач.
- Марфар кьвана. Бес вучиз
Акьуднач цлр мухари?
- Аквар гьалда, хкудна
Абур вири ятари.

Тамила САЛМАНОВА

Сусаз

Гележегда вакай хуьй кваллин
са дестек.
Кьарилизни апаяз хуьй вакай
куьмек.
Кваллиз атай пакамлай,
ракьнинин нур хьиз,
Гьа квал нурлу ийидай вакай хуьй,
свас, экв.
Вун гуьлуьн даиман хьурай
гьилерал,
Багьаз кьурай, эциг тийиз чилерал.
Дертни гьам садрани агат тавурай,
Шадвиллинбур хьурай накьвар
вилерал.
Кьурамагда рекьел тахуьй тепеяр,
Ви гимидиз акси тахуьй лепеяр,
Уьмуьрдин улабра регьят жеда ваз,
Ацлайбур хьайитга вав гвай гьебейр
Сабур вилик, муьтлуьгь хьайитга
вахтуниз,
Алай чка аквада вун бахтуниз.
Гуььрмет хвейтга члехиданни
гьвечидан,
Вун, Ханум хьиз, хжаж жеда
тахтуниз.

Пехил Мегьри

Тамилада вичин сивиз кьай ганач,
Куьнедавай тапархьанрин тай
хьанач.
Кьилиз атай жуьрба-жуьре фикирар
Санал кватлиз, кьхьиз хьана шиирар.
Мажал хьайла, ийидай са кар
хьана,
Газетрани, журналрани твар хьана.
Чка кьуна шаирарин кьефледа,
Гуььрмет хьана хуьре-квалле,
магьледа.
"Зун адалай усал туш хьи, гатлумда.
За кьхьанар вичин кьилиз
кьалумда", -
КьетI авуна эхиз тахьай Мегьриди,
Алахьна вич кьаматда тваз
шаирдин.

Сефибег ГьАЖИБЕГОВ

Кьудар

* * *
Уьмуьр шем хьиз я, кана хкахьдай,
Хиялрин зимбилдай кьум хьиз
авахьдай,
Гьед туш мад сефер нур гуз
экьечдай,
Хважамжам хьиз я, акьатна
квахьдай.
* * *
Аллагьдин кьадар я, уьмуьрдин
кьанун
Нефесар акьалтга, ажал агудун,
Гьар са кас мажбур я
фагьум-фикирун -
Фана дуьньяда мугьманар тирди
чун.
* * *
Гьамишалугь жериди туш
мугьманда,
Нефесар чи куьтягь хьайи вахтунда,
Худади чун хабарсуз яз хутахда,
Беденар чи фарагьатда лакьанда.
* * *
Беденар чи куьлуь жеда руквара,
Руьгериз чи женнет жеда цавара,
Гьакьикьатар вивиривддайд
Худа я,
Кьиникин кичI куьне квевай
гадара.
* * *
Рагь, варз акулал шад хуьхъ вун,
инсан,
Тебиатдални - квачир гьич нукьсан,
Няметрин адан жеч гьисаба - сан,
Гуьзелвал ачу, илична лейсан.
* * *
Ширинвал вуч я билбилдин ванцин,
Гатун зегьем кьуз булахдин чиг цин,
Гуьзелвал вуч я цуьк авур тарцин,
Шумал бедендин кьветхвер тир
кварцин.

Бажарагьдин гвачир касдив
куьлегар,
Пехилвили авуна ам гьелекар.
Кьхьиз, чуьриз, акьатна гьакI
варцарни,
Тваз тахьана алакьада кьве царни.
"Им кеспи туш, гьелеквал я,
кьаза я,
Им Аллагьди ганвай адаз жаза я",
ИкI лагьана, акьвазарна кьхьанар,
Эхлекьарна чаңдал алай ифинар.
Дафтаррикай, авур вичи чулавар,
Салан пиплел хьувуналда ялавар.

Сураядиз

Июлдин варз - багь цуькведа,
Вун са цуьк яз атана.
Кьуд пад иер тир берета
Руьгьдин раklar гатана.
Мукьва-кьили санал хьана,
Ваз алхшар пара я,
Чи шадвилхъ хьанач кьадар,
Вун хтана, Сурая!
Буба шад я, диде - гурмагь,
Эциг тийиз чилерал.
Циферикай хкатай рагь,
Вун - багьрийрин гьилерал!
Малаикдин кьилихар вахъ,
Вун са хаму жейран я.
Авайди туш синихар вахъ,
Вун акваз, чун гьейран я.

Тарифардач, гьахъ лугьуда
Тлавус кьуш хьиз гуьрчег я.
Дамахчийрив квал вугуда
Ви хесетар керчек я.
Вун дуьньядал атай кьалай
Хьуьтлуькай чаз гад хьана.
Кьулухъ ирид стха галай
Вах хьурай вун, сад хьана.
Умудрин югь, гатфарин цуьк,
Гьамиша сувар хьурай!
Зун патал вун, змедин рикI,
Мураддин лувар хьурай!

* * *
Дуьнья, я вун гьакьван гуьзел,
Вири алем я вахъ цигел,
Руьгьда шадвал, хьверни сивел,
Яшамш хьун бахт я чилел.
* * *
Мугьман хьанва зун дуьньядал
Гуьзелвилер акун патал,
Ашукь хьана са гуьзелдал
Муьгьуьббат гьис авун патал.
* * *
Гуьзел кьамат вилиз акваз,
Муьгьуьббатдив ацанваз рикI.
Келимайрив руьгь ацанваз
Вучиз зи мез лал хьанва икI.
* * *
Гуьзел, вун заз хьайитга кьисмет,
Уьмуьрни зи жедай женнет,
Хьуналди куьтягь тежедай
Муьгьуьббатдин я вун шуьрбет.
* * *
РикIи жувакай гьикI лугьурай,
Масад гьавурда гьикI акьурай,
Адаз ви гьал гьикI чир хьурай,
Таб жез хьайла фикир лагьай?
* * *
Вилериз аквазватга дуьнья
гуьлуьшан,
Япаризни кьвезватга шад
сесерин ван,
Кьилини кьатлузватга писди ва
хьсан,
Гьамни ви бахт я, шад хуьхъ вун
инсан.
* * *
"Бахт вуч я, инсан?" - вугайла суал,
Жаваб жагьуриз алахьзава чун.
Зегьмет чуьгвамир, вахт фида
яргьал,
Бахт тушни, инсан, дуьнья ваз акун.
* * *
Суал вугайла: "Бахт вуч я, инсан?"
Авай девлетрин гьисаб кьада сан.
Ягьалмиш жемир, бахт язва, инсан,
Гьич звез тежер мягькем тир
сагь чан.

Чи ватанэгълияр - гъар сана Алакьунар авай кцларви

Хайи чилихъни члалахъ, милли медениятдихъ рикл кузвай, гъакни чпин кваллахралди, пешекарвиллини алакьунрин вини дережадин ерийралди тафаватлу жезвай чешнелу ватанпересрикой чав гъар са пипляй малуматар агакьзава. Жуьреба-жуьре йисара Москвада твар-ван авай тешкилатра жавабдар къуллугъар тамамарай, алай вахтунда вичин ватан тир Кцлар шегъерда яшамаш жезвай **РУСТАМОВ Самандар Арифан хва** винидихъ кьейднавай ерияр хас инсан я.

Ам 1984-йисан 19-июндиз Кцлар шегъерда дидедиз хъана. Шегъердин 2-нумрадин мектеб хъсан кьиметралди куьтягъна. 6-классда авайла, ада Туьркиядин лицейдик экечлун патал Кцлар районда вичин таяр-туьшерин арада кьиле фейи имтигъанда 1-чка къуна. Амма лицейда клелдай ашкъи тахъавилай ада хайи мектебда чирвилер къачун давамарна.

Мектеб акъалтларай жегъилди пеше хъягъунин жигъетдай яргъалди фикирнач - ам Москвадин илимдинни ахтармишунрин университетдик - экономикадин кьилин школадин менеджментвиллин факультетдик экечлун. Чирвилер къачунихъ къаних жегъилди вичихъ тешкилатчиллин алакьунарни авайдакай гъа сад лагъай курсунилай раижна. Группадин юлдашрихъ галаз санал Самандар Рустамова курсуна клелзавайбур патал сиясатдизни экономикадиз талукъ а члаван машгъур токъшуйрин тамашачияр яз иштиракдай мярекатар тешкилна.

"Эхъ, чна са шумуд токъшоуда иштиракна, амма гуьгъуьнлай за и кваллах акъвазарна, гъикл хъи, анра рахазвай бязи ксарин ихтилатарни крар-гъерекатар сад муькуьдаз аксивалзавайбур яз акъатзавай. Бязибурун веревирдери уьлкведа кьиле физвай гъерекатриз гъич са клусни хъсан патахъай хийир гузвачир", - ихтилатзава С.Рустамова студент йисара акур крарикай.

Зегъметдин рехъ ада, эхиримжи курсуна клелзавайла, Москвада

"Делойт" тешкилатда (дуньядин аудиторско-консалтинговий члехи къуд тешкилатдикай сад), консалтингдин департаментда персонал идара авунин хиле меслятичи кваллахунилай гатлунна. "Делойт-дилай" къуллукъ ада КРМГ ва Россиядин ИТ-консалтингдин "Астерос" тешкилатда кваллах давамар хъувуна. Муьштерийрин арада Россиядин нафтадин лап члехи тешкилатар, медицинадин хуси клиникайрин сеть, инвестициярин члехи фонддар ва масабур авай.

"Делойт" тешкилатда тежриба квалтзавайди яз са тимил вахтунда кваллахай Самандар Рустамова вич еке гележег, пешедин рекъай алакьунар ва, кьилинди, гъевесдивди кваллахзавай пешекар тирди вад йисан муддатда успатна - "Астерос" тешкилатдин кьиле авайбур адал проектрин регъбервиллин жавабдар къуллугъ ихтибарна.

Са къадар члавалай ада бязи крар роботри тамамарунин технология кардик кутунин документар тувкуьрун рекъай Сбербанкдин инновациярин технологийрин лабораторияда кваллахна. Ихтир жуьредин лабораторияр вири 11 кардик квай ва анриз анжах кьетлен алакьунарни кьатлунар авай пешекарар къабулзавай. Самандар Арифовича ихтилатзавайвал, алай вахтунда Сберда и жуьредин технологияр кардик кутун Россияда,

дуньяда члехи кваллахрикой сад я. Банкунин къурулушда кваллахай вахтунда ватанэгълиди Европадин хейлин конференцияра метлебу докладар гъаз иштиракна. 2020-йисуз ада Прагада кьиле фейи конференциядал роботриз талукъ технологияр кардик кутунин темадай авур доклад иллаки маналуди хъана.

Сбербанкда пуд йисуз зегъмет члугурдалай къуллукъ ам ВТБ-да (Внешний торговый банк) правлендин векилрикой садан меслятичиллин къуллугъдал хъфена. Ина ада Сбербанкда кьилиз акъудай технологияйрин дегишвилериз талукъ гегъенш программа кадик кутунин жигъетдай регъбердиз куьмек гана.

Къуллугъдин гурарай виниз хъаж хъунихъ галаз сад хъиз, С.Рустамова хайи меденият хуьник, хайи халкъдин векилри гъиле къазвай регъимдин крарик вичин пай кутуникай фикириз гатлунна.

"2017-йисуз зун мергъяматлувиллин "ЛЕКИ" фонд тешкилай Гъасан Гъасановахъ ва маса стхайрихъ галаз таниш хъана. Гъа члавалай инихъ за фондуни гъиле къазвай крарик жуваалай алакьдайвал къуьн кутаз эгечлун", - лугъуза ада.

ВТБ-дай эхкъечлун, и муьквара Самандар Рустамов Москвадай вичин ватандиз - Кцлариз - хтана, хизандин карчивилиз цийи дережадиз эхкъечлиз куьмек гузва. Кьилди къачуртла, ада бубадизни стхадиз мижеяр гъазурун хуси производство еримлу ийиз куьмекзава. Кцлара кардик квай "Qizil Qusar" карханади гъазурзавай мижеяр вирибуруз чизва, машгъур я.

Ватанэгълидин хизанда кьве веледиз тербия гузва. "Заз жуван аялар чи медениятдал, адетрал амал авуналди члехи хъана кланзава. Гъавилай Кцлариз хтун кутугай кар хъана - ина абуруз хайи члални чир жеда", - лугъуза веледар ватанпересвиллин инсанпересвиллин рубъдаллаз тербия гуникай фикирзавай кцларвиди. Къуй адан рикле авай вири мураддар кьилиз акъатрай!

Квез чидани?

Кьиблепатан Судандикай делилар

• Африкадин Кьиблепатан Судан сиягъатчийрин са артух рикл алачир уьлквейрикой сад я. Сиягъатчийр тефинин кьилин себебар ана улакьрин хатасуз рекъер тахъунихъ, клевелай амална клани чкадин мягъкем адетар аваз хъунихъ галаз алакьалу я.

• Уьлкведин умуми майдан 619745 квадратный километрдикай ибарат я. Ана 12 миллиондив агакьна инсанар яшамаш жезва.

• Кьиблепатан Судан жегъил государство я, адан аслу туширвал 2011-йисуз тествикарна. Гъа йисуз и уьлкве ООН-дик акатна. Аслу тушир уьлкве яз тесикъ хъанватлани, Кьиблепатан Судандинни муькуь Судандин арада мулкарин патахъай гуьжетар давам жезва. Хъсан рекъерни тахъайла, къалмакъалдикни хъайила, жергедин агъалияр кесибвиллин зиллетдик ква.

• Африкадин гъаф уьлквейрилай тафаватлу яз, Кьиблепатан Судандин саки вири чилер тамари къуна.

• И уьлкведин меркез тир Джуба шегъерда чепедикай эцигнавай элкъвей квалер ава, анрин къаварни самарикай туькьурнава. Меркезда керличрикой эцигнавай, са мертебадикай ибарат складар-туьквенарни ава.

• Уьлкведа 570-дав агакьна миллетар яшамаш жезва. Ингилис члал ана кьилинди я.

• Чирвилер, савадлувал члехи несилдин анжах 27 процентдихъ ава.

• Уьлкведин кьилин ресурс нафт я.

• Здравоохраненидин хелни Кьиблепатан Суданда гъаф зайиф я. Гъавилай анин агъалийрик гъаф азар акатзава.

• Агъалийрин 50 процент хъвадай михъи целди таъмин туш.

Уьлкведа ва дуньяда

Санкциярин къиздирма

7-сентябрдиз Владивостокда кьиле фейи Рагъэкъечлудай патан экономикадин форумдин (ВЭФ) пленарный заседанидал РФ-дин Президент Владимир Путина кьейд авурвал, Россияди милли итижар гъамаша хуьда, аслу тушир сиясат тухуда, амадагрин гъа ихътин ерийризни кьимет гуда.

Уьлкведин регъбердин гафаралди, ковиддин чкадал гила вири дуньядиз къурху гузвай санкциярин къиздирма атанва. Кьейд авурвал, Рагъакидай патаз чпин къайдаяр илтиз кланзава, амма исятда дуньядин сиясатда США-ди цуьдгъуьнзавай тегъерда агъавал ийизва.

Гъайиф члугвазва

Гулгъула авай Украинадай Канададиз катуниз мажбур хъайи хизанди, ана яшамаш хъун гъаф багъаз акъваззава лугъуз, шиказзава. Чкадин "Global News" порталда хъенвай малуматар "Новости" РИА-ди раижнава.

Чешмедиди тествикарзавайвал, майдин вацралай Саскачеван вилайтда уьмуьр кьиле тухузвай хизанди, авай-авачир къуватдалди зегъмет члугваз, пул къазанмишзава. Кьейдзавайвал, герек затларин, киридин кьиметар икъван багъа жеда лагъана фикрнавачир, гъавилай гила пара гъайиф члугвазва.

ООН-дин делилралди, 24-февралдиди 5-июлдалди Украинадай 8,8 миллион инсан масанриз куьч хъанва.

Жеда лугъуза

Херсондин областда Россиядик экечлуниз талукъ референдум кьиле фида, и кьарар садани къуллукъ элкъурдач, амма кьиле фидай югъ гъелелиг тайинарнавач. "Новости" РИА-ди хабар гузвайвал, ихътин фикир региондин администрациядин кьилин заместитель К.Стремоусова малумарна.

"Гъар гъикл хъайитлани, референдум кьиле фида", - лагъана ада. Россиядин аскерри Херсондин область ва Запорожьедин областдин пай гуьзчивилик кутунва. Кьве региондани цийи администрацияр, Россиядин телеканалар, радио кардик ква, Крымдихъ галаз алишверишдинни улакьрин алакьяр гуьнгъуна хуьтазава. Регионри чпин хушуналди Россиядик экечлуниз фикир малумарнава.

Газ акъакъдач

Италиядин "La Stampa" газетда хъенвайвал, уьлкведа газдин запасар вири агъалияр чимивилелди таъминарун патал акъакъдач. Малумарзавайвал, хъуьтлуьн береда квалер къаю къада, санайдин карханаяр, карчивилин кваллахар акъвазда. Чкадин газ хкатзавай мяденри Италиядиз герек тир газдин 20 процент тешкилзава.

Идалай вилик Украинадин премьер-министр Д.Шмыгала Брюсселда кьиле фейи конференциядал Евросоюздин уьлквейриз газ Украинадин чилин кланик квай гъамбарханайра хуьн теклифнай.

М.Захаровади жаваб гана

Россиядин МИД-дин векил М.Захаровади Франциядин МИД-дин кьил К.Колоннади Россиядиз акси яз цийи санкцияр кардик кутуниз талукъ яз авур "къурхуйриз" жаваб гана.

Идалай вилик К.Колоннади малумарнай хъи, Евросоюздин уьлквейрихъ Россиядиз акси яз мад цийи санкцияр кардик кутадай мумкинвилер ава. Ада тествикарна хъи, сергъятвилер, къадагъяр гъа жергедай яз кьилдин ксаризни талукъариз жеда.

"Мад абурулай алакьдай, абурухъ авай затлани авач. Риклелай алатиз клам-шам амай: абурухъ мад хъел, гъаф хъел, лап гъаф хъел ава", - ягъанатдин тегъерда кьейдна М.Захаровади.

И йикъара Европейский парламентдин депутат Ж.Барделлади малумарайвал, Рагъакидай патан энергетикадин санкцияри Россия девлетлу авуна.

Кьиметрилай нарази я

Индонезиядин профсоюзрин конфедерацияди ва зегъметдин партияди 6-сентябрдиз кудай затларин (бензиндин ва мсб) кьиметар багъа хъунилай наразивалзавай агъзурралди рабочияр члехи шегъерин куьнейрал акъудна. СМИ-рин са жерге чешмейрал асаслу яз, идакай "Новости" РИА-ди хабар гузва.

Кьейдзавайвал, кьилди Индонезиядин меркезда кьиметриз акси серенжемда 1500 агъалиди иштиракна. Гуькумдарри кудай затларин кьиметар хъажунин жигъетдай акъуднавай кьарар серенжемдин иштиракчийри къуллукъ элкъуьрун истемиззава.

Вакцинаяр туькьурнава

Россиядин Федеральный медико-биологический агентстводин (ФМБА) алмир маймунрин цегъериз (азардиз) ва агъургандиз акси вакцинаяр арадал гъанва. ТАСС-ди раижзавайвал, идакай Рагъэкъечлудай патан экономикадин форумдал (ВЭФ) ФМБА-дин кьил В.Скворцова хабар гана.

Виликамаз авунвай ахтармишунрал асаслу яз кьейднавайвал, маймунрин цегъериз акси вакцина хатасузди ва хъсан иммуногенность авайди я. Идалайни гъейри, ФМБА-дин иммунологиядин институтди агъургандиз акси вакцинани гъазурнава. И дарманни хъсанди яз тествикарнава, гъа са вахтунда ам ахтармишун давам жезва.

Малум тирвал, чи уьлкведа маймунрин цегъерин азар акатай сад лагъай начагъди 12-июлдиз дуьздак акъуднай. Ам Европадай Россиядиз хтай ватандаш тир. Санкт-Петербургда азарханада къаткай начагъди 22-июлдиз сагъ хъхъанай.

Чин гъазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

ислен, 12-сентябрь

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана. Итоги
08:05 «Королева спорта» 0+
08:15 «Служа Родине» 12+
08:30 Х/ф «Вне поля зрения» 16+
10:25 «Дагестан туристический» 0+
10:45 «Годекан» 0+
11:15 «Человек и право» 12+
12:30 Время новостей Дагестана
12:55 Дагестанское кино. Х/ф «Снежная свадьба» 0+
14:30 Время новостей Дагестана
14:55 Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
16:15 Мультфильм 0+
16:30 Время новостей Дагестана
16:55 «Не факт» 1 с. 12+
17:35 Т/с «Лестница в небеса» 5 с. 16+

18:45 Передача на табасаранском языке «Мил» 12+
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Подробности» 12+
21:00 «Удивительные горы»
21:20 «Ульяна спросит» 0+
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Угол зрения» 12+
23:50 «Полный газ» 0+
00:00 Д/с «Обвиняется терроризм» 1 с. 16+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала
01:15 Передача на табасаранском языке «Мил» 12+
01:50 «Подробности» 12+
02:20 «Угол зрения» 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 "Доброе утро".
09.00 Новости.
09.20 "АнтиФейк". (16+).
10.00 "Жить здорово!" (16+).
10.45 "Информационный канал". (16+).
12.00 Новости.
12.15 "Информационный канал". (16+).
15.00 Новости.
15.15 "Информационный канал". (16+).
18.00 Новости.
18.20 "Информационный канал". (16+).
21.00 "Время".
21.45 Т/с "Мосгаз. Дело уб: Западня". (16+).
22.45 "Большая игра". (16+).
23.45 "Информационный канал". (16+).
03.00 Новости.
03.05 "Информационный канал". (16+).

РОССИЯ 1

07:35-07:41 Вести-Дагестан
08:07-08:10 Вести-Дагестан
08:345-08:41 Вести-Дагестан
09:00 Канал «Рубас»
14:30 Вести-Дагестан
21:05 Вести-Дагестан
05.00 "Утро России".
09.00 "Вести".
09.30 "Утро России".
09.55 "О самом главном".
11.00 "Вести".
11.30 "60 минут". (12+).
14.00 "Вести".
14.30 "Вести". Местное время.
14.55 "Кто против?" (12+).
17.00 "Вести".
17.30 "60 минут". (12+).
20.00 "Вести".
21.05 "Вести". Местное время.
21.20 Т/с "Елизавета".
22.20 "Вечер с Владимиром Соловьевым". (12+).
01.00 Т/с "Морозова".

НТВ

04.55 Т/с "Улицы разбитых фонарей". (16+).
06.30 "Утро. Самое лучшее". (16+).
08.00 "Сегодня".
08.25 Т/с "Морские дьяволы. Рубежи Родины". (16+).
10.00 "Сегодня".
10.35 Т/с "Морские дьяволы. Рубежи Родины". (16+).
13.00 "Сегодня".
13.25 "Чрезвычайное происшествие". (16+).
14.00 "Место встречи". (16+).
16.00 "Сегодня".
16.45 "За гранью". (16+).
17.50 "ДНК". (16+).
19.00 "Сегодня".
20.00 Т/с "Канцелярская крыса. Большой передел". (16+).
21.40 Т/с "Рикошет". (16+).
23.35 "Сегодня".
00.00 Т/с "Пес". (16+).
01.50 Т/с "Мент в законе".

ДОМАШНИЙ

06.30 "По делам несовершеннолетних". (16+).
09.20 "Давай разведемся!"
10.20 "Тест на отцовство".
12.30 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
13.35 Д/ф "Порча". (16+).
14.05 Д/ф "Знахарка".
14.40 Д/ф "Верну любимого". (16+).
15.10 Т/с "Возвращение", 1-4 с. (16+).
19.00 Мелодрама "Уроки счастья". (16+).
22.45 Д/ф "Порча". (16+).
23.50 Д/ф "Знахарка".
00.25 Д/ф "Верну любимого". (16+).
00.55 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
01.50 "Тест на отцовство". (16+).
03.30 "Давай разведемся!" (16+).
04.20 "Женская консультация". (16+).
06.00 "По делам несовершеннолетних". (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 "Настроение".
08.15 Д/ф "Лучшие проекты Москвы". (16+).
08.50 Т/с "Три в одном".
10.35 Д/ф "Семен Альтов. Юмор с каменным лицом". (12+).
11.30 "События". (16+).
11.50 Т/с "Практика 2".
13.40 "Мой герой". (12+).
14.30 "События". (16+).
14.50 "Город новостей".
15.05 Х/ф "Психология преступления. Туфелька не для Золушки". (12+).
16.55 Д/ф "Актерские драмы. Шальные браки".
17.50 "События". (16+).
18.15 Х/ф "След психиатра на камнях". (12+).
22.00 "События". (16+).
22.35 "Поколение LAST?".
23.05 "Знак качества". (16+).
00.00 "События". (16+).
00.30 "Петровка, 38". (16+).
00.45 Д/ф "Тайная комната Билла Клинтона". (16+).
01.25 "Девяностые. Охрана тела и денег". (16+).

ЗВЕЗДА

05.25 Т/с "Охота на асфальте"
07.00 "Сегодня утром".
09.00 Новости дня. (16+).
09.20 Т/с "Рожденная революцией". (12+).
10.40 "Специальный репортаж". (16+).
11.20 "Открытый эфир".
13.00 Новости дня. (16+).
13.25 Д/с "Битва за Севастополь". (16+).
14.00 Военные новости.
14.05 Д/с "Битва за Севастополь". (16+).
15.55 Д/с "Москва фронту".
16.25 Д/с "Битва оружейников". (16+).
18.00 Новости дня. (16+).
18.15 "Специальный репортаж". (16+).
18.50 Д/с "Карибский кризис. Оцифрованная история". (16+).
19.40 Д/с "Загадки века".
20.30 Новости дня. (16+).
21.15 "Открытый эфир".
22.55 "Между тем" (12+).
23.20 Т/с "Рожденная революцией". (12+).

саласа, 13-сентябрь

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на табасаранском языке «Мил»
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:30 Время новостей Дагестана
08:50 Х/ф «Смятение чувств» 12+
10:20 «Угол зрения» 12+
10:50 «Не факт» 1 с. 12+
11:25 «Ульяна спросит» 0+
12:30 Время новостей Дагестана
12:55 Т/с «Лестница в небеса» 5 с. 16+
14:00 «Полный газ» 0+
14:15 «Удивительные горы»
14:30 Время новостей Дагестана
14:55 Передача на табасаранском языке «Мил» 12+
15:35 «Подробности» 12+
16:10 Мультфильм 0+

16:30 Время новостей Дагестана
16:55 «Не факт» 2 с. 12+
17:35 Т/с «Лестница в небеса» 6 с. 16+
18:45 Передача на лакском языке «Аьрци ва агьлу» 12+
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «На виду» 12+
20:50 «Годекан» 0+
21:15 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Колцса» 12+
00:10 «Служа Родине» 12+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала
01:15 Передача на лакском языке «Аьрци ва агьлу»

ПЕРВЫЙ

05.00 "Доброе утро".
09.00 Новости.
09.20 "АнтиФейк". (16+).
10.00 "Жить здорово!" (16+).
10.45 "Информационный канал". (16+).
12.00 Новости.
12.15 "Информационный канал". (16+).
15.00 Новости.
15.15 "Информационный канал". (16+).
18.00 Новости.
18.20 "Информационный канал". (16+).
21.00 "Время".
21.45 Т/с "Мосгаз. Дело уб: Западня". (16+).
22.45 "Большая игра". (16+).
23.45 "Информационный канал". (16+).
03.00 Новости.
03.05 "Информационный канал". (16+).

РОССИЯ 1

07:35-07:41 Вести-Дагестан
08:07-08:10 Вести-Дагестан
08:35-08:41 Вести-Дагестан
09:00 Канал «Даргала анкьи»
14:30 Вести-Дагестан
21:05 Вести-Дагестан
05.00 "Утро России".
09.00 "Вести".
09.30 "Утро России".
09.55 "О самом главном".
11.00 "Вести".
11.30 "60 минут". (12+).
14.00 "Вести".
14.30 "Вести".
14.55 "Кто против?" (12+).
17.00 "Вести".
17.30 "60 минут". (12+).
20.00 "Вести".
21.05 "Вести". Местное время.
21.20 Т/с "Елизавета".
22.20 "Вечер с Владимиром Соловьевым". (12+).
01.00 Т/с "Морозова".

НТВ

04.55 Т/с "Улицы разбитых фонарей". (16+).
06.30 "Утро. Самое лучшее". (16+).
08.00 "Сегодня".
08.25 Т/с "Морские дьяволы. Рубежи Родины". (16+).
10.00 "Сегодня".
10.35 Т/с "Морские дьяволы. Рубежи Родины". (16+).
13.00 "Сегодня".
13.25 "Чрезвычайное происшествие". (16+).
14.00 "Место встречи". (16+).
16.00 "Сегодня".
16.45 "За гранью". (16+).
17.50 "ДНК". (16+).
19.00 "Сегодня".
20.00 Т/с "Канцелярская крыса. Большой передел". (16+).
21.40 Т/с "Рикошет". (16+).
23.35 "Сегодня".
00.00 Д/ф "Русский раскол". (16+).
01.50 Т/с "Мент в законе".

ДОМАШНИЙ

06.30 "По делам несовершеннолетних". (16+).
09.20 "Давай разведемся!"
10.20 "Тест на отцовство".
12.30 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
13.35 Д/ф "Порча". (16+).
14.05 Д/ф "Знахарка". (16+).
14.40 Д/ф "Верну любимого". (16+).
15.10 Т/с "Возвращение", 5-8 с. (16+).
19.00 Мелодрама "Как выйти замуж за сантехника". (16+).
23.00 Д/ф "Порча". (16+).
00.05 Д/ф "Знахарка". (16+).
00.40 Д/ф "Верну любимого". (16+).
01.10 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
02.05 "Тест на отцовство".
03.45 "Давай разведемся!" (16+).
04.35 "Женская консультация". (16+).
05.35 "По делам несовершеннолетних". (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 "Настроение".
08.15 "Доктор И.". (16+).
08.45 Т/с "Три в одном".
10.35 Д/ф "Почти семейная драма". (12+).
11.30 "События". (16+).
11.50 Т/с "Практика 2".
13.40 "Мой герой". (12+).
14.30 "События". (16+).
14.50 "Город новостей".
15.05 Х/ф "Психология преступления. Красное на белом". (12+).
16.55 Д/ф "Актерские драмы. Запомним их смешными". (12+).
17.50 "События". (16+).
18.15 Х/ф "Рыцарь нашего времени". (12+).
22.00 "События". (16+).
22.35 "Закон и порядок".
23.10 Д/ф "Ольга Аросева. Королева интриг". (16+).
00.00 "События". (16+).
00.30 "Петровка, 38". (16+).
00.45 "Девяностые. Сердце Ельцина". (16+).
01.25 Д/ф "Невозможная любовь". (16+).

ЗВЕЗДА

07.00 "Сегодня утром".
09.00 Новости дня. (16+).
09.20 Т/с "Рожденная революцией". (12+).
10.55 Д/с "Москва фронту".
11.20 "Открытый эфир".
13.00 Новости дня. (16+).
13.25 Т/с "Танкист". (16+).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с "Танкист". (16+).
17.15 Д/с "Легенды госбезопасности". (16+).
18.00 Новости дня. (16+).
18.15 "Специальный репортаж". (16+).
18.50 Д/с "Карибский кризис. Оцифрованная история". (16+).
19.40 "Улика из прошлого".
20.30 Новости дня. (16+).
21.15 "Открытый эфир".
22.55 "Между тем" с Н. Метлиной. (12+).
23.20 Т/с "Рожденная революцией". (12+).
00.45 Х/ф "Тревожный месяц вересень". (12+).
02.15 Х/ф "Шел четвертый год войны...". (12+).

арбе, 14-сентябрь

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на лакском языке «Аьрци ва агьлу»
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:30 Время новостей Дагестана
08:50 Х/ф «День свадьбы придется уточнить» 12+
10:10 «Годекан» 0+
10:35 «Не факт» 2 с. 12+
11:10 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
12:30 Время новостей Дагестана
12:55 Т/с «Лестница в небеса» 6 с. 16+
14:05 «Служа Родине» 12+
14:30 Время новостей Дагестана
14:55 Передача на лакском языке «Аьрци ва агьлу»
15:35 «Колеса» 12+
16:30 Время новостей Дагестана

16:55 «Не факт» 3 с. 12+
17:35 Т/с «Лестница в небеса» 7 с. 16+
18:45 Передача на даргинском языке «Аьрци ва агьлу» 12+
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Здоровье» в прямом эфире
21:10 «Прогулки по музею»
21:30 «Сделано в Дагестане» 0+
21:55 «Городская среда»
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Память поколений» 12+
00:00 Д/с «Обвиняется терроризм» 2 с. 16+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала

ПЕРВЫЙ

05.00 "Доброе утро".
09.00 Новости.
09.20 "АнтиФейк". (16+).
10.00 "Жить здорово!" (16+).
10.45 "Информационный канал". (16+).
12.00 Новости.
12.15 "Информационный канал". (16+).
15.00 Новости.
15.15 "Информационный канал". (16+).
18.00 Новости.
18.20 "Информационный канал". (16+).
21.00 "Время".
21.45 Т/с "Мосгаз. Дело уб: Западня". (16+).
22.45 "Большая игра". (16+).
23.45 "Информационный канал". (16+).
03.00 Новости.
03.05 "Информационный канал". (16+).

РОССИЯ 1

05:00 "Утро России".
07:35-07:41 Вести-Дагестан
08:07-08:10 Вести-Дагестан
08:35-08:41 Вести-Дагестан
09:00 Канал «Лалаан»
14:30 Вести-Дагестан
21:05 Вести-Дагестан
05.00 "Утро России".
09.00 "Вести".
09.30 "Утро России".
09.55 "О самом главном".
11.00 "Вести".
11.30 "60 минут". (12+).
14.00 "Вести".
14.30 "Вести".
14.55 "Кто против?" (12+).
17.00 "Вести".
17.30 "60 минут". (12+).
20.00 "Вести".
21.05 "Вести".
21.20 Т/с "Елизавета".
22.20 "Вечер с Владимиром Соловьевым". (12+).
01.00 Т/с "Морозова".
02.50 Т/с "Срочно в номер!"

НТВ

04.55 Т/с "Улицы разбитых фонарей". (16+).
06.30 "Утро. Самое лучшее". (16+).
08.00 "Сегодня".
08.25 Т/с "Морские дьяволы. Рубежи Родины". (16+).
10.00 "Сегодня".
10.35 Т/с "Морские дьяволы. Рубежи Родины". (16+).
13.00 "Сегодня".
13.25 "Чрезвычайное происшествие". (16+).
14.00 "Место встречи". (16+).
16.00 "Сегодня".
16.45 "За гранью". (16+).
17.50 "ДНК". (16+).
19.00 "Сегодня".
20.00 Т/с "Канцелярская крыса. Большой передел". (16+).
21.40 Т/с "Рикошет". (16+).
23.35 "Сегодня".
00.00 Д/ф "Русский раскол". (16+).
01.50 Т/с "Мент в законе".

ДОМАШНИЙ

06.30 "По делам несовершеннолетних". (16+).
09.20 "Давай разведемся!"
10.20 "Тест на отцовство".
12.30 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
13.35 Д/ф "Порча". (16+).
14.05 Д/ф "Знахарка". (16+).
14.40 Д/ф "Верну любимого". (16+).
15.10 Мелодрама "Уроки счастья". (16+).
19.00 Мелодрама "Идеальный выбор". (16+).
23.00 Д/ф "Порча". (16+).
00.05 Д/ф "Знахарка". (16+).
00.40 Д/ф "Верну любимого". (16+).
01.10 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
02.05 "Тест на отцовство".
03.45 "Давай разведемся!" (16+).
04.35 "Женская консультация". (16+).
05.25 "По делам несовершеннолетних". (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 "Настроение".
08.05 "Доктор И.". (16+).
08.40 Т/с "Три в одном".
10.40 Д/ф "Наталья Белохвостикова. Моя тайна останется со мной".
11.30 "События". (16+).
11.50 Т/с "Практика 2".
13.40 "Мой герой. Вячеслав Манучеров". (12+).
14.30 "События". (16+).
14.50 "Город новостей".
15.00 Х/ф "Охотница".
16.55 Д/ф "Актерские драмы. Жизнь во имя кумира". (12+).
17.50 "События". (16+).
18.15 Х/ф "Комната старинных ключей". (12+).
22.00 "События". (16+).
22.35 "Хватит слушать!" (16+).
23.05 "Хроники московского быта. Кремлевские дачники". (12+).
00.00 "События". (16+).
00.30 "Петровка, 38". (16+).
00.45 Д/ф "Битва за наследство". (12+).
01.25 "Знак качества".

ЗВЕЗДА

05.25 Т/с "Анакол". (12+).
07.00 "Сегодня утром".
09.00 Новости дня. (16+).
09.20 Т/с "Рожденная революцией". (12+).
10.55 Д/с "Москва фронту".
11

жумья, 16-сентябрь

РГВК
07:00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07:20,14.55 Передача на аварском языке 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 "Доброе утро".
09.00 Новости.
09.20 "АнтиФейк". (16+).

РОССИЯ 1

07:35-07:41 Вести-Дагестан
08:07-08:10 Вести-Дагестан
08:35-08:41 Вести-Дагестан

НТВ

04.55 Т/с "Улицы разбитых фонарей". (16+).
06.30 "Утро. Самое лучшее". (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 "По делам несовершеннолетних". (16+).
08.55 "Давай разведемся!"

ТВ-ЦЕНТР

06.00 "Настроение".
08.20 Х/ф "Каинова пещера". (12+).

ЗВЕЗДА

05.20 Т/с "Настоящие".
07.10 Д/ф "Титаник". (16+).

киш, 17-сентябрь

РГВК
07:00,08.30, Время новостей Дагестана
07:20,14.55 Передача на кумыкском языке 12+

ПЕРВЫЙ

06.00 "Доброе утро". Суббота.
09.45 "Слово пастыря".

РОССИЯ 1

05.00 "Утро России". Суббота.
08.00 "Вести". Местное время.

НТВ

05.10 Д/с "Слето в СССР".
05.55 Т/с "Дельта. Продолжение". (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 "6 кадров". (16+).
06.45 Т/с "Сваты". (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 Х/ф "Красавица и воры". (12+).

ЗВЕЗДА

05.30 Д/ф "Вторая мировая война. Город-герой Севастополь". (12+).

гьяд, 18-сентябрь

РГВК
07:00,08.30 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+

ПЕРВЫЙ

05.15,06.10 Х/ф "Человек-амфибия".
06.00,10.00 Новости.

РОССИЯ 1

05.35 Х/ф "Любовь, которой не было". (12+).

НТВ

05.05 Т/с "Дельта. Продолжение". (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 "6 кадров". (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.20 Х/ф "Опасный круиз". (12+).

ЗВЕЗДА

05.40 Х/ф "Тревожный месяц вересен". (12+).

КУЛЬТУРА 12-18-СЕНТЯБРЬДАДИ

ИСЛЕН
06.30,07.00,08.30,10.00,15.00,19.30,23.30
Новости культуры.
06.35 "Пешком..." Москва водная.

АРБЕ

06.30,07.00,08.30,10.00,15.00,19.30,23.30
Новости культуры.
06.35 "Пешком..." Москва гимназическая.

ХЕМИС

06.30,07.00,08.30,10.00,15.00,19.30,23.30
Новости культуры.
06.35 "Пешком..." Москва готическая.

ЖУМЬЯ

06.30,07.00,08.30,10.00,15.00,19.30,23.30
Новости культуры.
06.35 "Пешком..." Дома с видом на сцену.

КИШ

06.30 "Поль Верлен "Прошение и любовь".
07.05 М/ф "Воружка", "Две сказки", "Каникулы Бонифация".

ГЬЯД

06.30 Д/с "Энциклопедия загадок".
07.05 М/ф "Воружка", "Два сказки", "Каникулы Бонифация".

РАДИО

ИСЛЕН
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. Радиоспектакль
САЛАСА
11.10. Вести «Дагестан»

Программа гъзурайди - Н.ВЕЛИБЕГОВА

Дин

Гъарам ва адан нетижаяр

Гъасамудин СЕФИБЕГОВ,
ДаркШурин хуьруьн мискИнда
худбаяр кIелзавайди

Шукур хуьрай Аллагъдиз инсан халкънавай. Адаз (инсандиз), амай махлуькятрив гекъигайла, зурба дережаярни ганва. Аллагъди Къуръанда лагъанва (17-сура, 30-аят, мана): “Ва гъакъикъатда, Чна Адаман несилриз гъурметлу гъал ганва (инсандиз - акъул ва тамам суьрет ганва, пайгъамбарар ракъурнава, вини дережадиз хкажна, багъа махлуьк авунва) ва абур Чна чилелай ва гъуьлелай (улакъраваз - гъайванраллаз, гимийраваз) тухузва, (Чна) абуруз хуш няметрикай паяр ганва (гъалал тIуьнар-хуьнар...), Чна абуруз Чна халкънавай-бурун гзафбурун винел еке артуханвал ганва”.

Аллагъди инсандиз, амай махлуькятрив гекъигайла, ганвай артуханвилерикай сад акъул я. Яни инсандиз Аллагъди хкадай мумкинвал ганва: ийизвай гъар са кар, фагъум-фикир авуна, акъулдалди, кардин пис ва хъсан терефар алцумна, къарар къабулдайвал. Инсандивай акъулдин куьмекдалди гъам вичиз, гъамни масадбуруз хийир гъиз жеда. Акъул квахайла, инсанди вичизни зиян гуда, масадбурузни. Акъул авай инсандивай Аллагъди ракъурнавай Къуръандал, адан аятрал фикир ийиз жеда. Акъуллу инсанди Аллагъди вичел ракъурай гъар са галда вич дуьз тухуда. Чир хуьх, фикир (фагъум) тийизвай инсанар Аллагъди инкар ийизва. Аллагъди Къуръанда хабар гузвайвал, фикир тийизвай инсанар дережадиз гъайванрилайни агъуз я. Аллагъди Къуръанда лугъузва (25-сура, 44-аят, мана): “Я тахъайтIа вуна абурун чIехи паюниз (гъахъдин делилрин) ван къвезвай хъиз ва я (абур) абурун акъулди къатIузвай хъиз гъисабзавани? Абур, анжах гъайванар (малар) хъиз я, аксина абур (гъайванрилайни) лапни ягъалмиш я (къанажагълуьвилин) рекъин гъакъиндай (гъайванар, чубанрин са бязи гъараюнрин гъавурда акъуна, элкъвезва, амма ибуру чпиз хийир авай кардихъ эвер гайила, Пайгъамбардиз гъич жаваб гузвач)”.

И аятдай чаз аквазвайвал, Аллагъдин Келимадал (Къуръандин аятрал) фикир тийизвай инсан гъайвандиз ухшар я ва гъабурлайни ягъалмишвиле ава лагъанва. Гъайвандиз вичин кар чизвайди я, ада Аллагъдихъ юлдаш гилизвайди туш. Амма абуруз фикирдай акъул авач, чеб вуч паталди халкънаватIа, гъам абуру ийизва. Амма инсандихъ акъул ава, адаз Аллагъдин аламатарни аквазва: югъни йиф дегиш жезвай къайда (сад-садан гуьгъуьна аваз), рагъ, варз, цав... ЯтIани инсанди и аламатрин гъакъиндай фикир ийизвач, абур фикир тагана тазва. Гъа хътин инсан гъайвандиз ухшар жезва ва гъайвандилайни ягъалмишвиле гъазтава.

Аллагъди Къуръанда лугъузва (5-сура, 90-91-аятар, мана): “Эй, иман гъанвайбур! Гъакъикъатда, “хамр” (акъул кевдай - кефли ийидай, пиянардай затIар - чехир, ички ва...) ва “майсир” (къизгъин къугъунар, къумар), ва (мушрикри чпин) къурбанд-гъайванар эцигна тукIавай къванер (ва я: бутар), ва хъелерал (нацIаралди) фал вегъез чирун - шейтандин амалрикай тир мурдарвал я, (гъавилляй) абурукрай яргъа (къерехдилз) хуьх куьн, - квез агалкъунар хуьн патал! (90) Гъакъикъатда, шейтандиз хамрдалди ва майсирдалди куь арада душманвал ва та-кIанвал тваз кIанзава (анжах), ва куьн (куьне) Аллагъ рикIел ва мецел гъуникай (Къуръандикай,...) ва кIпуникай къакъудиз кIанзава. (Бес), акъвазарзавачни куьне?! (Акъвазара а гунагъ крар - гила къадагъа авунва квез!) (91)”.

Диндин месэлайриз талукъ суалар пайда хъайитIа, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз кхъихъ.

(КъатIама)

Инал заз инсанрин фикир са кардал желб ийиз кIанзава: алай девирда авай гъал чIурудиди хъанва: са бязи жегъиларни, яш-лубурни и аятда гъарамнавай затIарал машгъул жезва. Инсанри гъалал, гъарам рикIел хжун лазим я. Гъарамдикай гъикI жекIдатIа, ада инсандиз гъихътин зиян гузватIа, гъадакай фикирна кIанда. Мумкин я, вуна ийизвай гъарамди ваз гъазурнавай зияндикай гъелелиг ваз хабар авач жеда, амма са къадар вахт алатайла, ваз а зияндикай хабар жеда ва адан тIал вуна ви хамунал гъиссда. Винидихъ гъанвай аятда Аллагъди ичкидикай вуч зиян аватIа къалурзава. И аятда гъакIни и дуьньядани, агъа дуьньядани зиян гудай шейэр къалурнава. Къил-къилелай алудзавай шейэр гъарам я. А шейэрал вуна вуч тIвар эцигайтIани, - хъвадай, чIугвадай, ни чIугвадай шейэр хъайитIани, раб, таблетка ва маса затIар хъайитIани, абур вири гъарам я. Къил-къилелай алудзавай гъар са шей (тIимил ишлемишайтIани, гзаф ишлемишайтIани) гъарам, Аллагъди негънавай шей я. Ам ишлемишун патал вуна гъихътин багънаяр акъудайтIани, гъихътин тIвар адал эцигайтIани, шариатдин къанунралди ам гъарам я. Къадагъа авунвай затI ишлемишзавай касдал Аллагъдин патай азаб къведа. Чна винидихъ тIварар къур шейэри инсан душманвилехъ ялзава. Аллагъ рикIел гъуникай, кIпуникай, мусурманрикай ам яргъа ийизва. Ада ийизвай гунагъди сувабдин крарин рехъ агалзава. Бязи дуьшущура инсанриз и кардикай хабар жезва, бязи вахтара хабар жезвач. Ахътин дуьшущуарни ава хъи, инсанри, зияндикай хабар аваз-аваз, чин тийидай амалар ийизва.

Алай девирда тиряк, хъвадай затIар акъудзавай, абур маса гунал машгъул ксариз “амалар” чир хъанва, абуру чпин метягърал (товардал) гуьрчег тIварар эцигзава, абурун кIалубар дегишарзава: таблеткайриз, пIапIрусриз ва маса шейэриз ухшар гъизва. “Им ички туш къван, им маса шей я...” лугъуз, гъарам ишлемишзавай-бурук мусурманарни акатзава, гъа и къайдада абур шейтандин амалрик къил ку-тазва. РикIелай алудмир, иблисдиз вичин къушун авайди я, гъа и кIвалахар ийизвай-бур (яни къил-къилелай алуддай затIар акъудзавайбур, абур маса гузвайбур, ишлемишзавайбур) гъадан къушундикай я. А къушунар алай вахтунда дуьньядин вири чкайриз кIанва.

Аламат жедай кар ам я хъи, са бязи бубайри чпин веледрал гуьзчивал тухузвач, абур йифиз вахтунда кIвализ хтун тавурла, бубаяр гъич къайгъудани жезвач. Абуру йифди кIвализ хтун тавур чпин веледар гъина авайтIа, квел машгъул тиртIа чирзавач. Я кIвалахал алач, я хийирлу маса кардал машгъул туш, йифен сятдин 1-даз кIвализ хтай гададивай “вун гъина авайди тир” лагъана хабар къадай касни авач. Хабар къун хъайитIани, гадади гайи жавабдал рази жезва, артух къайгъу чIугван хъийизвач. Мумкин я, бубадиз чирни хуьн вичин велед чIуру кардал машгъул тирди, амма я кичIела, я регъуьла ва я тахъайтIа маса сеbeb аваз, и кардив къайгъусуздиз эгечIава. Бязи бубайри “хуьрай ман, жегъилар я ман...” лагъана, тербия гуникай къил къакъудзава. Бес ахътин бубайриз кичIе тушни Аллагъди лянет авунвай, негъ авунвай инсанрин жегъира гъатиз.

Хасан ал-Басриди (ам Аллагъди регъимдик кутурай) лагъанва: “Эгер акъул пулдихъ къачуз жедайди тиртIа, инсанди чIехи тир пулар гана ам къачудай вичиз. Амма аламатдин кар ам я хъи, инсанди чIехи тир пул гана акъул квадардай затI къачузва”. Килиг гъихътин таъсирлу гафар ятIа! Гъакъикъатдани гъа икI я къван.

“Лезги газетда” диндин пак кхъинар жезва. Гъавилляй ам чиркин чкайрал гадарун къадагъа я.

Спорт

Райондин къили тебрикна

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

адан агалкъунрал дамахзавайди ва адахъ рикI кузвайди къейдна. Идалайни гъейри, вичин кардиз ва къунвай рекъиз вафалу

Азаддаказ къуршахар къунай дуьньядин кесерлу акъажунра гъалибвилер къазанмишуналди лезги халкъдин руьгъ хкажзавай Жабраил ГЪАЖИЕВАКАЙ чна газетда муштулухар мукъвал-мукъвал гузва. Алай йисуз дуьньядин кIвенкIевичвал патал акъажунра къизилдин медаль къазанмишай машгъур спортсмендихъ галаз и йикъара Ахъчегъ райондин къил Осман Абдулкеримов гуьруьшмиш хъана...

Райондин администрациядин пресс-къуллугъди хабар гузвайвал, нубатдин гъалибвал тебрик авунин келимайрихъ, чемпиондив чухсагъулдин чар ва пишкеш вахунихъ галаз сад хъиз, райондин къили муниципалитетдин агъалийри

жегъилдивай инлай къулухъни вичин тIвар гуьндурь дережадиз акъудиз жедайдахъ ва, адалай чешне къачуналди, райондин жележегдин несилди сагълам уьмуьр кечирмишунихъ инанмишвал къалурна.

Новороссийскдин “Лекиди” 2-чка къуна

МИНИ-ФУТБОЛ

Куругъли КIЕЛЕТВИ

Краснодардин крайдин Новороссийск шеьерда кардик квай лезгийрин милли медениятдин чкадин автономиядин “Леки” командади физкультурникдин йикъаз талукъ яз шеьерда милли жемиятрин, тешкилатрин арада мини-футболдай къиле фейи акъажунра 2-чка къуна.

Милли медениятдин тешкилатдин къил Адилхан Къагъриманова ихтилал авурвал, футболдай къызгъиндаказ къиле фейи акъажунра лезгийрин, осетинрин, немсерин, эрменирин, славянрин, узбекрин, грекдин милли тешкилатрин къилдин командайри чпин алакъунар къалурна. ЦIийиз арадал гъанвай “Леки” командади 2-чка къун, шак алачиз, лезги футболистрихъ хъсан жележег авайдакай хабар гузвай кар я.

“Тележегда Новороссийскда милли тешкилатрин выставкаярни тешкилдайвал я. Арадал гъанвай тешкилат жегъилди хъуниз килигна, чахъ гъелелиг лезгийрин милли яржар, ивирар, адетар къалурзавай затIар, экспонатар (месела, куьгъне кварар, гетIеяр, парталар, гамар, газетар, ктабар...) авач. И карда чаз куьмекар гудайбур хъанайтIа, хъсан жедай”, - алава хъуьвуна А.Къагъриманова.

Турнир акъалтIна

Хазран КЪАСУМОВ

СтIал Сулейманан районда, рагъметлу Ажадулагъ Жарулаеван экуь къаматдиз бахшна, футболдай мукъвара акъалтIай республикадин XXII турнирда Меьгарам-дхуьруьн райондин “Ярагъ” командади 3:2 гъисабдалди гъалибвал къазанмишна. “Дербент” ва “Куьре” командайри, талукъ тирвал, 2 ва 3-чкаяр къуна.

диева, спорткомитетдин директор Чингиз Абдулмежидова, райондин собранидин депутат Максим Аскерова, хуьруьн мискИндин имам Талиб Бейбалаева, Жарулаеврин ихзандин векилри кубокар, медалар, пулдин пишкешар ва грамотаяр гана.

А.Жарулаеван экуь къаматдиз бахшнавай турнирдин нетижаяр къадай юкъуз Агъа СтIалдал боксдайни турнир тешкилнавай. Махачкъаладай, Дербентдай ва маса шеьеррайни районрай атанвай 100-дав агакна спортсменри заланвилдин 20 категориядай къиле тухвай бягъсера чпин устадвал къалурна. Райондин ДЮСШ-да тренерар тир Р.Нагъиеван ва И.Айдиеван гъилик вердишвилер къачузвай спортсменри акъажунра агалкъунар къазанмишна. КIвенкIевичи чкаяр къур командайриз Агъа СтIалрин хуьруьн къил Набир Эфен-КIвенкIевичи чкаяр къур боксерриз кубокар, медалар ва грамотаяр гана.

КIвенкIевичи чкаяр къур командайриз Агъа СтIалрин хуьруьн къил Набир Эфен-

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информациядин ва печатдин агентство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КБИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГЪИМОВ
(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КБИЛИН РЕДАКТОРДИН ЗАМЕСТИТЕЛЬ
К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ
66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЪ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ
66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГЪИМОВ
66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА
66-00-63

КУЛЬТУРАДИН ВА ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА
66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ
КАССА
66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА
ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА
НУМРАДИН РЕДАКТОР
Р. РАМАЛДАНОВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакьадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникацийрин хиле гуьзчивал авунин рекъай Федеральний къуллугъдин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистрация авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалаяр редакцияди туькьур хъийизва. Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур элкъвена вахузвач. Редакциядинни макъалайрин авторрин фикрар сад тахъун мумкин я. Газетда чап авун патал теклифнавай материалра гъанвай делилрин дуьзвили ва керчек-вилдин патахъай жавабдарвал авторрин чпин хиле гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован проспект, 1 "а". Печатдин квал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - ПП200
Зур йисан - ПП171

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00
Чап ийиз вахкана - 16.30

Газет "Издательство" "Лотос"
ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6366

Г) - И лишандик квай материалар гъакъидихъ чапзавайбуру я.

12) - Икъван яшар хъанвайбуру келраи

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты "Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Къвалахдив эгечнава

Чи мухбир

1-сентябрдила Россиядин 45 региондин мектебра цийи пешекарар - тербиядин рекъай директордин меслятчияр пайда хъанва. РД-дин образованидин ва илимдин министерстводин пресс-къуллугъдин делилралди, чи республикада и къуллугъдал 477 кас къвалахдив эгечнава. Меслятчиири аялрин келунин крарилай къеце тир къвалахар ва аялрин общественный объединенийрихъ галаз алакъаяр хуьн тешкилда.

РФ-дин просвещенидин министр Сергей Кравцова къейд авурвал, и къуллугъдал "мектебда келзавайбурухъ галаз са чалал рахзавайбуру" къвалахун герек я. Абурун асул везифа жегилрихъ галаз ихтилатар, рафтарвилер авун я.

Къейд ийин, тербиядин рекъай меслятчидин къуллугъ Россиядин Президент Владимир Путинан тапшуругъдалди кардик кутунва.

Аялрин цийи бахчяяр

Чирвилерин юкъуз Каспийск шегъерда "Планета детства" ва "Лучик" аялрин къве бахча шад гъалара ачухна.

Абур ачухунин мярекатда РД-дин Халкъдин Собранидин Председателдин заместитель К.Давидева, РД-дин экономикадин ва мулкар вилик финин министрдин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Адильхан Агъмедова иштиракна.

А.Агъмедова къейд авурвал, 1-сентябрдиз Дагъустанда аялрин 17 цийи бахча ачухна. Абурукай гъар сад алай аямдин тадаракарди, техникадалди хъсандиз таъминарнавай, 250 аялдиз чка жедай бахчяяр я.

Сканворд

Туькьурайди - К.КЕЛЕТВИ

Гъибетчивал	Суткадин сабере	Лимон хътин емиш	Ленин граддин областдин шегъер
Бици бушкъаб	Жегъил лапаг	Ахварик квачир гъал	
Экуьнин туьн	Къасдай куьлукъ гъашарат	Клараб квачир як	
Къегъал	Чакъал	Гиликънавай гъайван	

"ЛГ"-дин 35-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

ДУЪЗ ЦАРАРА: 5. Чере. 6. Мажал. 7. Цнал. 10. Аскеров. 11. Жигъир. 12. Алмас. 14. Алаша. 15. Алакъа. 20. Селим. 23. Узбек. 24. Имтигъан. 25. Акур. 26. Дабан. 27. Эвел.

ТИК ЦАРАРА: 1. Шемшир. 2. Карка. 3. Къакъра. 4. Марвар. 8. Къари. 9. Иван. 13. Кабач. 16. Геракл. 17. Эмин. 18. Гунг. 19. Мегътер. 21. Атлас. 22. Агъвал.

Редакциядай маса гузва

- "Лезги чал чирин" (авторар - М.Ибрагъимов, К.Ферзалиев) - 300 м.
- "100 тапшуругъ" (авторар - М.Ибрагъимов, К.Ферзалиев) - 200 м.
- "Сукра" (Омар Хайяман рубаяр; таржумачи - М.Куьреви) - 300 м.
- "Егин Эмин (1840-1880)" (автор - М.Куьреви) - 300 м.
- "Пси-пси псайди" (автор - П.Фатуллаева) - 300 м.
- "Лезги гъарфар" (автор - П.Фатуллаева) - 230 м.
- "Лезги халкъдин махар" (туькьурайди - П.Фатуллаева) - 350.
- "Мусурман хуьдай къеле" (таржумачи - Я.Мегъамедов) - 150 м.
- "Исламдин эдебар, ахлакъар ва дуьаяр" (автор - Я.Мегъамедов) - 150 м.
- "Тажвид-илим" (автор - Я.Мегъамедов) - 100 м.
- "Пайгъамбардин варисар" (автор - Я.Мегъамедов) - 100 м.
- "Инсаниятдиз чешнелу ксар" (автор - Я.Мегъамедов) - 150 м.
- "Пак Къуръан ва адан манайрин таржума лезги чалал" (таржумачи - Я.Мегъамедов) - 1000 м.
- "Пайгъамбардин уьмуьрдин рехъ" (автор - Я. Мегъамедов) - 500 м.
- "Зегъерлу къисас" (гъикаят; автор - Н.Ибрагъимов) - 500 м.
- "Чи тлал-квал" (публицистика; автор - Н.Ибрагъимов) - 500 м.
- "Тарни твар" (гъикаят; автор - М.Къадимов) - 300 м.
- "V-VII классра лезги чалан ва эдебиятдин тарсар-гъуьжетар" (автор - К.Ферзалиев) - 150 м.
- "Виш кроссворд" (автор - К.Ферзалиев) - 200 м.

Цийи хъувуна

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

Ингъе гадакъатна, аялрин тлалар куьтягъ хъана. Бязи школьникри аялрин лагерра ял яна, шегъерра яшамаш жезвай аялар хуьрериз бадейринни бубайрин патав хъфена. Абуруз хуьруьн аялрихъ галаз чпиз чин тийизвай лезги чалан гафар чир хъана, тухдалди емишар ва салан майваяр тлуьна, куьчейра ва багълара катиз-калтугиз къугъвана, чпин сагъламвал мягъкемарна.

Дербент райондин школаяр цийи келунин йисаз хъсан гъазур хъана. 1-сентябрдиз райондин кыл Мавсум Рагъимова, РД-дин туризмдин, халкъарин художественный сеняткарвилерин рекъай министр Эмин Мерданова ва райондин образованидин управленидин начальник Соня Гъажигебовади Чинар хуьре цийиз туькьур хъувунвай, М.Гусаеван тварунихъ галай 2-нумрадин школа ачухунин шад мярекатда иштиракна.

Школа тамамдиз цийи хъанва. Дараматда чимвилерин, экверин, цин линияр цийибуралди эвезнава. Школадин вилик патан акурар, куьгъне полар, кабинетрин цлар, дегълизар вири цийи хъувунва. Цийи раklarар, даklarар кутунва. Хъсандиз къвалах вилик тухун патал классар, кабинетар куьлай мебелдалди, гъакни алай аямда лазим къевезвай тадаракарди тагъминарнава.

Къиле тухванвай къвалахрин еридилай рази яз амукъай Мавсум Рагъимова аялризни муаллимриз келунин йис мубаракна, школа цийи хъийиз къвалахар авур эцигунардайбуруз сагърай лагъана.

Аялризни муаллимриз тебрикдин гафар Э.Мерданова ва С.Гъажигебовадини лагъана.

Алай йисуз Дербент районда пуд школа цийикла туькьур хъувунва. Шад мярекатар гъакни Белиж хуьруьн ва Белиж поселодин цийикла туькьур хъувунвай 2-нумрадин школайрани къиле фена.

Бегъерди шадарзава

Хазран КЪАСУМОВ

Лезгийрин машгъур манида лугъузвайвал, гад акъатна, зул хъана чаз, гъар са емиш бул хъана чаз. Стал Сулейманан райондин хуьруьн майишатдин карханайри, КФХ-ри ва арендаторри емишар, ципицлар, салан майваяр къватл хъийизва, мал-къарадиз тух куьд тешкилзава. Ик, икъван члвалди районда 30960 тонн векъи алаф - 28980 тонн векъер, 850 тонн самар ва 1130 тонн сенаж гъазурнава, "Горец" ООО-ди сенаж гъазурун давамзава.

Районда 1023 гектардай 2594 тонн техилни къватл хъувуна. Цинин бегъер патал районда 282 гектарда маса гудай картуфарни цанвай.

Ци районда 102 гектарда къарпузар ва гатун халиярни гъасилна, анрай 5049 тонн бегъер вахчуна. И агалкъуник арендаторар тир Набир Къадимован, Роберт Къазиагъмедован, Малик Гъажимурадован еке пай ква.

Районда 369 тонн пинияр ва шурван пинияр, 7687,5 тонн шегътелер, 1348 тонн ичер, 1681 тонн чуьхверар, 128 тонн шуьмягъар - санлай 19656,5 тонн емишар, 26683 тонн салан майваяр къватл хъувунва.

Ичер, салан майваяр къватлун давам жезва. Къведай йисан бегъер патал районда зулухъай 600 гектарда зулун тумар цун пландик ква. Икъван члвалди 330 гектарда цанар цанва, и кар давам жезва.

Гафарин алемдай

Гъазурайди - Мурад САИД

ТИРИХАР (тек.къадарда - тирих) - поршни (старинная обувь, сшитая из двух кусков кожи - подошвы и верха), (и гаф М.Бабаханован гафарганда ава).

ТИУРТИУР - мотоцикл, мопед (и гаф М.Бабаханован гафарганда ава).
ЦУРУМГЪАНАР - мертер (и гаф М.Бабаханован гафарганда ава).
ЦУРУМХАНАР - цурун пешер (Хпежрин нугъат. Нариман Ибрагъимован "Хпеж - бубайрин ватан" ктабда ава).

ЦИВЕ(Р)ХУН -1) присваивать; 2) потерять; 3) удрать, убежать. (Тагъиржал, Манкъули, Хъилар хуьрерин нугъатрин гаф).

ЦИПЕР ЯГЪУН - ставить баночки (от воспаления), (Къуба патан лезги хуьрерин нугъат).

ЦИУТ - сигнальная башня (Къ.Акимован гафарганда ава).

ЧИЕВЕР - жикияр (Хпежрин нугъат. Нариман Ибрагъимован "Хпеж - бубайрин ватан" ктабда ава).

ЧИЕРЧИЕР - хърак кутадай кларасар (цлерцлер), (и гаф Хъилар, Ясаб, Чпир, Пирал, Манкъули ва маса хуьрерин нугъатра ава).